

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูศิลปะ เกี่ยวกับการสอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา" ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาดำรง เอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ โดยนำเสนอในหัวข้อต่อไปนี้

1. ความหมายของวิชาศิลปศึกษา
2. คุณค่าของวิชาศิลปศึกษา
3. หลักสูตรวิชาศิลปศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา
4. เนื้อหาวิชาศิลปศึกษา
5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา
6. สื่อการสอนวิชาศิลปศึกษา
7. การวัดผลและการประเมินผลวิชาศิลปศึกษา
8. ปรัชญาและทฤษฎีการสอนวิชาศิลปศึกษา
9. ครูศิลปศึกษา
10. สภาพและปัญหาในพื้นที่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา
11. สภาพและปัญหาโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา
12. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของวิชาศิลปศึกษา

ความหมายของวิชาศิลปศึกษา ได้มีผู้ให้นิยามและคำจำกัดความไว้ดังต่อไปนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) วิชาศิลปศึกษา คือ การให้การศึกษาศิลปะแก่นักเรียนโดยการจัดประสบการณ์ การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยกับผู้เรียนให้มีความรู้ทักษะและความคิดที่ดีต่อศิลปะ

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ศิลปศึกษาหมายถึงการศึกษาเรื่องของศิลปะ หรือการศึกษาเรื่องของการสร้างสิ่งใหม่ที่สวยงาม โดยใช้ประสบการณ์การรับรู้ เหตุผล อารมณ์ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นเครื่องช่วยในการสร้าง

อารี สุทธิพันธุ์ (2528) ศิลปศึกษา หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า "Art education" เป็นการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะภายใต้ระบบการศึกษา โดยให้คล้อยตามปรัชญาแนวคิดทางการศึกษา

ทินกร บัวพล (2535) ศิลปศึกษา เป็นมวลประสบการณ์ทางด้านศิลปะที่จัดให้กับนักเรียนเพื่อให้ได้ใช้ประสบการณ์ในการสร้างสิ่งใหม่สำหรับพัฒนาความรู้ ทักษะ และแนวคิดทางด้านศิลปะโดยจัดให้สอดคล้องกับปรัชญาหรือแนวคิดทางการศึกษา

เลิศ อานันทนะ (2523) ได้กล่าวว่าศิลปศึกษาหมายถึงวิชาที่จัดการเรียนการสอนขึ้นภายในโรงเรียนและสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทุกเพศทุกวัย และทุกระดับความสามารถ ได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรีตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความคิดจินตนาการตามความสนใจ และความถนัดทางธรรมชาติของนักเรียนแต่ละคน กิจกรรมศิลปะประกอบด้วย การเขียนภาพระบายสี การปั้น แกะสลัก ดนตรี วรรณกรรม เป็นต้น

มานพ ถนอมศรี (2526) กล่าวว่า ศิลปศึกษา คือ การนำเอาศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดเพื่อเป็นการฝึกฝนการทำงานของสมองให้แก่ผู้เรียนโดยมุ่งที่จะเป็นสิ่งที่เริ่มสร้างให้เป็นคนที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพในการคิด เป็นผลดีต่อไปในการศึกษาวิชาอื่นๆ ผู้เรียนมีโอกาสได้ติดตาม แก้ปัญหา และการสร้างสรรค์โลกแห่งจินตนาการอันเป็นโลกแห่งความก้าวหน้า ทางสมองบนกระดานด้วยเทคนิควิธีการทางศิลปะอันเป็นวิชาเดี่ยวเท่านั้นที่มีอิสรภาพและเสรีภาพในการแสดงออกให้แก่เด็กนักเรียนมากที่สุดมาเป็นสื่อในการนำและการเรียนรู้

รูสชอฟฟ์ และสวอร์ต (Rueschboff and Swartz, 1969) กล่าวว่า ศิลปศึกษา เป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรที่เป็นโอกาสให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กแต่ละคนโดยตรง และกิจกรรมศิลปะช่วยให้เด็กกล้าแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ ที่เกิดจากความพอใจของเด็ก ดังนั้นศิลปศึกษาจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำไปใช้เพื่อพัฒนานิสัยและการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ของเด็กให้มากยิ่งขึ้น

โลเวนเฟลด์ และบริเทน (Lowenfeld and Brittain, 1975) ได้อธิบายปรัชญาศิลปศึกษาว่า เป้าหมายมุ่งสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ และการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์โดยใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือ กระบวนการสร้างสรรค์งานถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เน้นความไวในการรับรู้ ด้านอารมณ์ ความคิดจากสิ่งที่มองเห็น ความรู้สึกที่มีอยู่เบื้องหลังผลงานสำคัญที่สุด และสนับสนุนให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าทดลอง นำไปใช้ในการพัฒนาชีวิตด้านอื่นๆ ได้

เกษม ศิริสัมพันธ์ (2525) กล่าวว่า ศิลปศึกษาเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาหนึ่ง ที่จะช่วยกล่อมเกลาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ให้รู้จักมีความรับผิดชอบ มีระเบียบ รวมทั้งการเลือกสรรแนวทางปฏิบัติที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ซึ่งเป็นบุคลิกที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเด็ก ๆ ตั้งแต่ตัวเยาว์

ชโล พงษ์สามารถ (2526) ได้ให้ความหมายของศิลปศึกษาว่า คือ การเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ประสบการณ์ จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ แสดงออกเป็นผลงานด้านต่างๆ เช่น การเขียนภาพระบายสี การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ การประดิษฐ์วัสดุต่างๆ การแสดงออกนี้ครูต้องให้โอกาสเด็กได้แสดงออกอย่างอิสระเสรี และอยู่ในขอบเขต ครูผู้สอนจะต้องวางโครงการสอนเป็นระยะยาว โดยวางแผนการเรียนการสอน จัดเนื้อหา วัสดุอย่างกว้างขวาง เพื่อให้สอดคล้องกับวุฒิภาวะตามวัยของเด็ก

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ศิลปศึกษา เป็นกระบวนการเรียนการสอนวิชาหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมทางศิลปะ เพื่อต้องการให้ผู้เรียนพัฒนาได้หลายด้าน

คุณค่าของวิชาศิลปะศึกษา

ได้มีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของวิชาศิลปะศึกษา ดังที่ได้รวบรวมแนวคิดของนักการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

อารี สุทธิพันธ์ และคณะ (2515) มีความเห็นว่า ศิลปะศึกษาวิชาที่ช่วยสร้างสมคุณค่าบุคลิกภาพแห่งมนุษย์และความเหมาะสมในสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายแตกต่างไปจากวิชาอื่นๆ คือมีรูปแบบวิชาที่เป็นการสะสมสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไปในสุนทรีย์ภาพ ศิลปะศึกษาอาจจะเหมือนคุณค่าของ "แม่บ้านลูก" เพราะการบ่มนั้นไม่เห็นคุณค่าในทันทีทันใด แต่เมื่อชีวิตเด็กถูกนำมาใช้ในสังคม จะทำให้ผลแห่งคุณค่าที่เหมาะสมฉายแสงออกมาอย่างจริงจัง ดังนั้นคุณค่าที่แท้จริงของวิชาศิลปะศึกษาคือ การพัฒนาบุคลิกภาพและสังคมของเด็กทุกเพศทุกวัย เพราะว่าคนเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาประเทศชาติ

ประสาน มาลากุล ณ อยุธยา (2523) ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของศิลปะศึกษาในแง่ของการช่วยบำบัดปัญหาว่า ศิลปะช่วยเปิดโอกาสให้เด็กๆ ได้มีการแสดงออกด้วยวิธีต่างๆ ตามความถนัดและความต้องการของเด็ก แต่สำหรับเด็กที่มีปัญหาในการปรับตัวเอง และต้องการหาทางออก ศิลปะก็อาจทำหน้าที่เป็นยาบำบัดได้อย่างน้อย 3 ลักษณะ คือ

1. ศิลปะเป็นทางระบายออกของอารมณ์ที่เคร่งเครียด ความโกรธ ความกลัว ความวิตกกังวล เด็กที่หันมาระบายออกทางอารมณ์ด้วยการทำกิจกรรมศิลปะ เป็นทางออกที่ดีที่สุด เพราะได้ผลทางผ่อนคลายอารมณ์ และมีผลทางสุนทรีย์ภาพและการสร้างสรรค์

2. ศิลปะช่วยขจัดความด้อย ถ้าสาเหตุมาจากความไม่สมปรารถนา ขาดความมั่นใจ ความขลาดอาย เด็กก็จะหมดความสุข ศิลปะเป็นสิ่งที่บรรเทาทุกข์ได้ เขาเหล่านั้นสามารถแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเองออกมาด้วยการวาดรูป บั้น ระบายสี และอื่นๆ ด้วยวิธีที่ไม่ทำ ความเดือดร้อนให้คนอื่น แต่สร้างความสบายใจให้กับตนเอง

3. ศิลปะช่วยทำความเข้าใจกับปัญหาและความต้องการของเด็กได้ทำให้แก้ปัญหาได้ง่ายขึ้น ในกรณีที่เด็กคือจนผิดปกติ เกเร ก้าวร้าว รังแกเพื่อนอย่างไม่มีเหตุผล

สุลักษณ์ ศรีบุรี (2535) กล่าวว่าศิลปศึกษาเป็นวิชาที่มีความสำคัญเช่นเดียวกับวิชาสามัญทั่วไป ที่ช่วยสร้างเสริมให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา แต่ด้วยลักษณะธรรมชาติของวิชา จึงมีส่วนในการปลูกฝัง และสร้างสมประสบการณ์เรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ทำให้เป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต มีความละเอียดอ่อน มีความไวต่อการรับรู้สิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว ได้มีโอกาสสำรวจทดลองปฏิบัติในกิจกรรมศิลปะทั้งของตนเองและผู้อื่น ด้วยมวลประสบการณ์ดังกล่าว ศิลปศึกษาจึงช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ และความงามควบคู่ไปกับการพัฒนาการด้านอื่นๆเป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบและะ เปรียบพร้อมทั้งความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานมีเจตคติและค่านิยมที่ดีในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ตามเอกตภาพ

ก้อ สวัสดิ์พานิชย์ (2519) ได้กล่าวถึงศิลปศึกษาว่ามีส่วนในการพัฒนาประเทศไว้ 5 ประการ คือ

1. ศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติ ทำให้เกิดลักษณะประจำชาติ ซึ่งคนในชาตินั้นควรจะภูมิใจ
2. เมื่อศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติไว้ วัฒนธรรมที่เรารักษาไว้จะช่วยทำให้เกิดความมั่นคงของชาติขึ้นได้ เพราะคนในชาตินั้นจะรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนและอยู่ร่วมกันโดยอาศัยวัฒนธรรมชนิดเดียวกัน
3. ศิลปศึกษาช่วยฝึกให้เยาวชนของชาติมีความคิดริเริ่ม อันจะเป็นทางนำไปสู่การพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม
4. ศิลปศึกษาจะช่วยทำให้คนจำนวนหนึ่งมีอาชีพโดยอาศัยศิลปะที่ตนเล่าเรียนมา
5. ศิลปศึกษามีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรงหลายเรื่อง เช่น การออกแบบและการโฆษณา เป็นต้น

สงวน รอดบุญ (2515) กล่าวว่าสำหรับในทฤษฎีของนักการศึกษาทั่วไปเห็นว่า วิชาศิลปศึกษามีค่าควรแก่การศึกษา มีความสำคัญ และมีคุณค่าดังนี้

1. ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมั่น และการแสดงออกในความคิดสร้างสรรค์ให้เด็กมีประสบการณ์มากขึ้น เพื่อช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพ สามารถนำความรู้ของความคิดของตนเอง เชื่อมโยงกับแนวความคิดของผู้อื่นได้
2. เสริมสร้างให้มีสุนทรียภาพประสาท หรือความรู้สึกในความงามต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมช่วยทำให้จิตใจละเอียดอ่อน มีรสนิยมสูงขึ้น
3. ปลุกฝังให้รู้คุณค่าของศิลปะ รู้คุณค่าในงานศิลปะที่ตนเองสร้างขึ้น และในผลงานของผู้อื่น รู้จักว่าสิ่งใดเป็นวัฒนธรรมอันดีงามที่จะพึงรักษาไว้ เป็นมรดกของชาติสืบไป
4. สามารถนำงานศิลปะมาใช้ในชีวิตประจำวัน ปรับให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ทั้งในส่วนตนเอง และสังคม
5. ผลงานศิลปะของเด็กที่แสดงออกอย่างเสรี เป็นการบันทึกที่สามารถวัดความเจริญในด้านจิตใจ และกิริยาท่าทางของเด็กได้เป็นอย่างดี
6. เป็นวิชาที่มีความสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ทั้งในทางตรงและทางอ้อมในหลักสูตร

จะเห็นได้ว่า วิชาศิลปศึกษามีคุณค่าทั้งในด้านจิตใจ และด้านการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน อีกทั้งยังช่วยสร้างเสริมคุณภาพด้านทรัพยากรมนุษย์ให้ดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การที่จะให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ว่าเป็นสิ่งที่ยาก จำเป็นต้องมีเทคนิค วิธีการที่เหมาะสม ประกอบกับการเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติกิจกรรมด้านศิลปศึกษานั้น ผู้สอนจะต้องเสริมสร้างให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของศิลปะเป็นเบื้องต้น เพราะการเห็นคุณค่าของสิ่งใดย่อมนำไปสู่ความซาบซึ้งประทับใจได้ต่อไป

การรู้คุณค่าของศิลปะ นับเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนการสอนศิลปศึกษา เพราะการที่เด็กจะสร้างผลงานทางศิลปะออกมาได้นั้น ต้องรู้คุณค่า หรือชื่นชม หรือมีความซาบซึ้งในความงามไม่ว่าความงามนั้นจะมีอยู่ตามธรรมชาติ หรือความงามที่ได้รับการตกแต่งฝีมือมนุษย์ก็ตาม อาจ

กล่าวได้ว่า ความรู้สึกซาบซึ้งต้องเกิดก่อนเป็นเบื้องต้นเพื่อเป็นแรงคลุใจในการสร้างงานศิลปะ ขณะสร้างงานศิลปะก็ต้องมีการเห็นคุณค่าของงานศิลปะที่ตนเองกำลังสร้างอยู่ เพราะกิจกรรมศิลปะมิใช่การนำสีหรือวัสดุทางศิลปะอื่นใดมาละ เลงเล่นกันเพื่อความสนุกสนานไปวันๆ เท่านั้น แต่คุณค่าของกิจกรรมศิลปะสำคัญที่สุด เป็นสื่อบอกความคิดภายใน (สาร) ของผู้สร้างงาน ไม่ว่าจะ เป็นความคิดเพื่อบอกเล่าเรื่องที่ตนเองได้พบได้เห็นได้รู้สึก หรือความคิดเชิงพัฒนาสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ก็ตาม ไม่ว่าจะ เป็นงานของตนเองหรืองานของผู้อื่น ก็ตาม การรู้คุณค่าในขั้นนี้ถือได้ว่าเป็นผู้ชมหรือภาษาศิลปะเรียกว่า "เสพ" นั้นมีกระบวนการอยู่ 4 ขั้น คือ

1. การพรรณนา เป็นการดูสภาพทั่วไปของงานศิลปะ เช่นวัสดุที่ใช้สร้างงาน สี รูปร่าง รูปทรง มีลักษณะอย่างไร อะไรบ้าง เป็นต้น
2. การวิเคราะห์ อาศัยหลักการและทฤษฎี ความสมดุลย์ และการแก้ปัญหาของผู้สร้างงานเพื่อสื่อความหมายตามที่ตนต้องการ
3. การแปลความ คือการพยายามใช้หลัก จากข้อ 1 และข้อ 2 มาประกอบการแปล "สาร" ที่ถูกส่งมาจาก "สื่อ" ที่ผู้สร้างงานศิลปะแสดงไว้
4. การตัดสิน ขั้นนี้เป็นการให้คุณค่าของงานศิลปะนั้นๆ โดยตัดสินภายใต้กรอบของหลักการหรือทฤษฎีที่ยอมรับกันทั่วไป มิใช่โดยความคิดของตนเองเป็นใหญ่ อย่างไรก็ดี ขั้นตอนนี้อาจแสดงความรู้สึกส่วนตัวได้บ้างว่า "ชอบ หรือ "ไม่ชอบ" เป็นต้น (Ragns, 1970)

การรู้คุณค่าทางศิลปะเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน การจะทำให้เด็กเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น ต้องใช้เวลาและความพยายามของผู้สอน เพราะการสร้างให้เด็กรู้คุณค่าชื่นชมความงามของศิลปะเท่ากับเป็นการสร้าง "บุคลิกภายใน" ซึ่งมีความยากไม่น้อย แต่เมื่อทำได้สำเร็จ การเรียนวิชาศิลปศึกษาก็บรรลุจุดประสงค์ได้อย่างแท้จริง เด็กจะมี "ศิลปะนิสัย" ติดตัวไปสามารถคิด และกระทำหน้าที่การงานในชีวิตประจำวันโดยใช้ศิลปะนิสัยเป็นตัวกลั่นกรองความคิด และการกระทำให้เป็นไปตามลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น มีระเบียบและมองโลกในแง่ดี

ศิลป์ พีระศรี (2515) ได้ให้ความหมายของการรู้คุณค่าไว้ดังนี้ ความรู้คุณค่าทางศิลปะหมายถึงอำนาจความคิดและจิตใจที่ทำให้รู้จักนิยม หรือเข้าใจค่าของศิลปะได้ถูกต้องอันควรแก่ศิลปะนั้นๆ บุคคลอาจนิยมหรือรู้คุณค่าของศิลปะทางด้านดีหรือด้านเลวก็ได้ ทั้งนี้สุดแล้วแต่ความรู้สึกเห็นตามปกติของบุคคลผู้นั้นซึ่งมีหลายบ้างประณีตบ้าง คนหนึ่งอาจนิยมหรือรู้ค่าของศิลปะสาขาหนึ่ง เช่น นิยมหรือรู้ค่าของคนตรีมากกว่าจิตรกรรม

สรุปได้ว่าการสอนวิชาศิลปศึกษาเพื่อการเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญและมีหลักการที่จะนำไปสู่การบรรลุจุดประสงค์ได้ กล่าวคือ นอกจากจะยึดแนวทางตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) แล้ว การดำเนินการสอนจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับวัย และพัฒนาการทางศิลปะของเด็กด้วย

หลักสูตรวิชาศิลปศึกษา

หลักสูตร (curriculum) เป็นหัวใจของการเรียนการสอน ความสำเร็จของการศึกษา ย่อมขึ้นอยู่กับหลักสูตรเป็นประการสำคัญ เพราะหลักสูตรจะเป็นข้อกำหนดว่า ผู้เรียนจะเรียนอะไร เพื่ออะไร ผู้ที่จะสอนได้ดีจะต้องเป็นผู้ที่เข้าใจหลักสูตรอย่างดีด้วย

ความหมายของหลักสูตร

สวัสดี จงกล (2521) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ข้อกำหนดที่วัดด้วยจุดมุ่งหมายของการศึกษา แนวทางดำเนินงาน เนื้อหาสาระซึ่งทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา

สุมิตร คุณากร (2533) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง โครงการประมวลความรู้ และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดทำให้กับผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นการภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้พัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

กาญจนา कुमारักษ์ (2527) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นโครงการหรือแผน หรือข้อกำหนดอันประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง กิจกรรมและวัสดุต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอน ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้เอกตบุคคลไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตนเอง

ธารง บัวศรี (2531) กล่าวไว้ว่า หลักสูตรเป็นหัวใจของการศึกษา ทั้งนี้เพราะหลักสูตรเป็นสิ่งชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนมีความมุ่งหมายในการให้การศึกษาเด็กอย่างไร

ทาบ (taba, 1962) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง แนวทางในการเตรียมผลเมืองเพื่อที่จะให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นสมาชิกที่สามารถสร้างสรรค์ผลผลิตให้แก่วัฒนธรรมได้

กู๊ด (Good, 1973) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ

1. หลักสูตร คือ เนื้อหาที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา เพื่อให้จบชั้นหรือประกาศนียบัตรในหมวดวิชาที่สำคัญ
2. หลักสูตร คือ ค่าโครงทั่วไปของเนื้อหา หรือส่วนเฉพาะที่ต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัดให้เด็กเพื่อให้เด็กได้มีความรู้ จบชั้นหรือประกาศนียบัตร หรือเพื่อสามารถเข้าเรียนต่อในทางอาชีพต่อไป
3. หลักสูตร คือ กลุ่มวิชาและประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคม ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความต้องการของผู้เรียน หลังจากนั้นก็กำหนดเนื้อหา และประสบการณ์ตามวัตถุประสงค์ เป็นขั้นตอนต่อไป

จากแนวคิดของนักการศึกษาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง เอกสารที่กำหนดเป็นแนวทางในการเตรียมผลเมืองเพื่อที่จะอยู่ในสังคมด้วยความสุข ซึ่งจะประกอบไปด้วย

หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหา สื่อ กิจกรรม การวัดผลและการประเมินผล ที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความสามารถให้เป็นไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ทั้งในและนอกโรงเรียน

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีความคาดหวังให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์กับสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน ในการนี้จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การพัฒนาตน ได้แก่ มีความรู้พื้นฐาน มีสุขภาพภายในสมบูรณ์ แก้ปัญหาเป็น เสียดสละ และมุ่งพัฒนา
2. การพัฒนาอาชีพ ได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงาน และทำงานเป็น
3. การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อบ้าน ชุมชน ประเทศ และโลก

จุด เน้นของหลักสูตร

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามความคาดหวังของหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอน ต้องคำนึงถึงจุดเน้น ต่อไปนี้

1. จัดการเรียนการสอนเน้นกระบวนการ คือ จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และ เกิดทักษะ ในกระบวนการต่างๆ เพื่อที่จะนำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต จะต้องสอนให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงจนเกิดทักษะ และเกิดความชื่นชมที่ได้ปฏิบัติ กระบวนการต่างๆ ที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้น เช่น กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการฝึกทักษะ กระบวนการจัดการ และกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ทักษะและ กระบวนการต่างๆ ดังกล่าว ครูจำเป็นต้องเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนมาเป็นกระบวนการดังกล่าวมี 9 ขั้นตอนดังนี้

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์
3. สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
4. ประเมินและเลือกทางเลือก
5. กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ
6. ปฏิบัติด้วยความชื่นชม
7. ประเมินผลระหว่างการปฏิบัติ
8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
9. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ

ในการจัดการเรียนการสอนอาจจัดให้ครบทั้ง 9 ขั้นตอน หรือปรับให้เหมาะสมตามลักษณะของจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ได้

2. การส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงความหลากหลายของท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างกันทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้นหลักสูตรฉบับนี้จึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นจัดทำรายละเอียดในส่วนที่เป็นท้องถิ่นได้ตามเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เพื่อให้ผู้เรียนได้ประโยชน์จากการเรียนรู้จากท้องถิ่นของตนและเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรัก และผูกพันกับท้องถิ่นของตนด้วย

3. จัดการเรียนการสอนตามแนวคำเนิการ หลักสูตรฉบับนี้ได้มีการกำหนดแนวคำเนิการเพื่อให้สถานศึกษาไว้เป็นแนวทางที่จัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายโดยมีจุดเน้น 2 ประการ คือ

- 3.1 จัดการเรียนการสอนโดยเนิการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียนให้มากที่สุด
- 3.2 จัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่นได้ตามเงื่อนไข และสภาพความต้องการของ

ท้องถิ่น

ศิลปศึกษา เป็นวิชาหนึ่งที่จัดไว้ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เป็นวิชาสามัญ ที่ช่วง ส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาในด้านต่างๆ มีความสัมพันธ์กับความคิดและการแสดงออกในทางสร้าง สรรค์ ในการสอนวิชาศิลปศึกษา ครูผู้สอนต้องศึกษาจุดประสงค์เฉพาะ จุดประสงค์การเรียนรู้ ความคิดรวบยอดและหลักการ พร้อมทั้งเนื้อหาวิชาเสียก่อนจะได้ทำการสอนสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่ง หมายของหลักสูตร เพื่อให้ครูศิลปะเข้าใจรายละเอียดต่างๆ ของหลักสูตร จึงขอนำรายละเอียด ของหลักสูตรวิชาศิลปศึกษามาแสดงไว้ดังนี้

หลักสูตรวิชาศิลปศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

จุดประสงค์ เฉพาะ

1. ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. ให้สนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน
3. ให้มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ให้มีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ให้รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. สนุกสนานเพลิดเพลินในการแสดงออกอย่างอิสระ
2. สังเกตสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่ใกล้ตัวนำมาทดลองปฏิบัติจริงได้
3. แสดงออกตามรูปแบบที่ต้องการอย่างมั่นใจ
4. เขียนรูปหรือระบายสีตามเรื่องราวหรือนิทานได้
5. มีความเป็นระเบียบ รักสวย รักงาม และรสนิยมที่ดี
6. จำแนกความแตกต่างระหว่างรูปทรงสองมิติและสามมิติได้

ความคิดรอบยอดและหลักการ

1. ศิลปะมีอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน
2. การเรียนศิลปศึกษาทำให้สนุกสนานเพลิดเพลิน
3. ทุกคนสามารถเรียนศิลปศึกษาได้
4. ศิลปะเป็นสื่อความเข้าใจระหว่างมนุษย์
5. ความสามารถที่แสดงความคิดออกมาเป็นภาพทางศิลปะได้
6. ความเคลื่อนไหวของวัสดุที่สร้างสรรค์ขึ้นเป็นศิลปะ
7. การนำวัสดุมาจัดออกแบบช่วยให้เกิดความคิดในการออกแบบต่างๆ ได้

เนื้อหาวิชา

1. การวาดภาพระบายสี
 - 1.1 การลากเส้นตามความเคลื่อนไหวและการรับรู้อย่างง่าย ๆ
 - 1.2 การรู้จักบังคับมือในการระบายสีให้เป็นไปตามลีลาจังหวะ
 - 1.3 การเขียนรูปและการระบายสี เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ จากประสบ

การณ์และนิทาน

2. การปั้น
 - 2.1 การปั้นรูปทรงแบบง่าย ๆ เช่น ผลไม้ คน สัตว์ สิ่งของ โดยใช้ดินเหนียว ดินน้ำมัน กระดาษ หรือวัสดุ
 - 2.2 การสร้างรูปแบบอิสระ รูปแบบเรขาคณิต และรูปแบบธรรมชาติ
3. การพิมพ์
 - การพิมพ์ด้วยวัสดุต่าง ๆ โดยใช้ ผลไม้ เชือก ฯลฯ เป็นแม่พิมพ์
4. งานจัดออกแบบและสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ
 - 4.1 การพับ ตัด ฉีก กระดาษเป็นรูปแบบ 2 มิติ หรือ 3 มิติ เช่นการสร้างกล่อง

ต่อกล่องกระดาษทราย ฯลฯ

- 4.2 การสร้างภาพปะจากภาพถ่ายหนังสือพิมพ์ เศษวัสดุ และวัสดุอื่น ๆ
- 4.3 การสร้างภาพหมุน ภาพแขวน และสิ่งเคลื่อนไหว
- 4.4 การจัดออกแบบและสร้างสรรค์ เช่น จัดหิน จัดดอกไม้ จัดกะปะทราย

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 -4

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. สนุกสนานเพลิดเพลินในการแสดงออกอย่างอิสระ
2. สังเกตผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้น และธรรมชาติ
3. แสดงออกตามารูปแบบที่ต้องการอย่างมั่นใจ
4. ชื่นชมและซาบซึ้งในผลงานศิลปะของตนและผู้อื่น
5. มีความเป็นระเบียบ รักสวย รักงาม และรสนิยมที่ดี
6. อธิบายลักษณะรูปทรง 2 มิติ และ 3 มิติได้
7. นำวัสดุต่าง ๆ แกะสลักในทางศิลปะได้

ความคิดรวบยอดและหลักการ

1. ศิลปะเป็นผลงานทางความงามที่มนุษย์สร้างขึ้น
2. ศิลปะเป็นสื่อความเข้าใจระหว่างมนุษย์
3. ทุกคนสามารถเรียนศิลปศึกษาได้
4. การเรียนศิลปศึกษาทำให้สนุกสนานเพลิดเพลิน
5. การเรียนศิลปศึกษาช่วยส่งเสริมให้รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. ศิลปศึกษามีความสัมพันธ์กับวิชาอื่น
7. วัสดุอยู่รอบตัวเรานำมาพิมพ์เป็นภาพในทางศิลปะได้

เนื้อหา

1. การเขียนภาพและการระบายสี
 - 1.1 การลากเส้นเป็นรูปแบบที่ยากขึ้น
 - 1.2 การเขียนภาพตามความเคลื่อนไหว ท่าทาง สีลาธรรมชาติ
 - 1.3 การเขียนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปและพื้น
 - 1.4 การเขียนภาพประกอบเรื่องและจากเหตุการณ์ในชุมชน
 - 1.5 การทดลองด้วยสีและเทคนิคต่าง ๆ
 - 1.6 การออกแบบ เส้น รูปแบบ และสี
2. การปั้นและแกะสลัก
 - 2.1 การขึ้นรูป การปั้น การแกะสลัก ด้วยวัสดุต่าง ๆ
 - 2.2 การสร้างรูปแบบ 3 มิติ เช่น การปั้นกระดาษ พับกระดาษ งานโครงสร้าง

กะบะทราย

3. การพิมพ์

การพิมพ์ด้วยวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และจากแม่พิมพ์
4. งานจัดออกแบบและสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ
 - 4.1 การสร้างภาพหมุน ภาพแขวน
 - 4.2 การสร้างภาพปะด้วยวัสดุจริง หรือภาพถ่าย กระดาษสี ฯลฯ
 - 4.3 การจัดออกแบบและสร้างสรรค์ เช่น จัดกระบะทราย จัดดอกไม้ ฯลฯ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. เขียนเส้น รูปแบบ สี และความสมดุลของภาพได้
2. มีความมั่นใจในการแสดงออก
3. นำศิลปะศึกษาไปใช้กับวิชาอื่น ๆ ได้
4. นำวัสดุต่าง ๆ มาแกะสลักในทางศิลปะได้

5. มีใจกว้าง ทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ รับฟังความคิดเห็น และยอมรับการแสดงออกของผู้อื่น
6. อธิบายความสัมพันธ์ของงานศิลปะประเภทต่าง ๆ ได้

ความคิดรวบยอดและหลักการ

1. ศิลปะ เป็นผลงานทางความงามที่มนุษย์สร้างขึ้น
2. ศิลปะ เป็นสื่อความเข้าใจระหว่างมนุษย์
3. ทุกคนสามารถเรียนศิลปศึกษาได้
4. ศิลปะช่วยผ่อนคลายความเครียดทางอารมณ์
5. การเรียนศิลปศึกษาช่วยส่งเสริมให้รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. ศิลปะ เป็นความสมดุลและความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
7. การเคลื่อนไหวของวัสดุต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้นเป็นศิลปะ
8. วัสดุที่อยู่รอบตัวเรานำมาพิมพ์เป็นภาพในทางศิลปะได้
9. วัสดุต่าง ๆ นำมาประดับเป็นศิลปะได้

เนื้อหาวิชา

1. การเขียนภาพและการระบายสี
 - 1.1 การลากเส้นเป็นรูปแบบไทยและสากล
 - 1.2 การลากเส้นด้วยวัสดุและอุปกรณ์ต่างๆ ให้ยากขึ้นโดยคำนึงถึงความกลมกลืน

และตัดกัน

- 1.3 การผสมกลมกลืนกันระหว่างรูปและพื้น รูปร่างกับรูปทรง
- 1.4 การทดลองด้วยสีและเทคนิคต่าง ๆ
- 1.5 แสงสว่างและความแตกต่างของน้ำหนักเงากับสี
- 1.6 ความสมดุลของการออกแบบ
- 1.7 การถ่ายทอดจากประสบการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนเป็นต้น
- 1.8 การนำศิลปศึกษาไปสัมพันธ์กับกลุ่มวิชาอื่น

2. การปั้นและแกะสลัก

2.1 การขึ้นรูป การปั้น แกะสลัก วัสดุในท้องถิ่นเป็นของเล่น ของใช้ ต่างๆด้วยวิธีการที่เหมาะสม

2.2 การพับผ้าเป็นรูปทรงต่าง ๆ

3. การพิมพ์

การพิมพ์ด้วยวัสดุต่าง ๆ ที่ทำได้ง่ายในท้องถิ่น ทำแม่พิมพ์และออกแบบพิมพ์

4. งานจัดออกแบบและสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ

4.1 การสร้างแบบด้วยเทคนิคและวัสดุต่าง ๆ

4.2 งานโครงสร้าง การเคลื่อนไหว เช่น ภาพหมุน ภาพแขวน

5. การรู้คุณค่าทางศิลปะและความผสมกลมกลืนระหว่างศิลปะ

5.1 การสะสมและจัดนิทรรศการ

5.2 การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

5.3 การลากเส้นและสีให้ประสานกลมกลืนกับจังหวะดนตรี

5.4 การจัดตกแต่งวัสดุสิ่งของให้เหมาะสมกับอาคารสถานที่และกาลเทศะ

เมื่อศึกษารายละเอียดของหลักสูตร ศิลปศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 แล้วจะเห็นว่าหลักสูตรได้แบ่งออกเป็น จุดประสงค์เฉพาะ จุดประสงค์การเรียนรู้ ความคิดรวบยอดและหลักการและเนื้อหาสาระสำคัญของวิชาศิลปศึกษา เพื่อให้ผู้ศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษาเข้าใจดียิ่งขึ้น ขอชี้แจงความหมายของคำต่างๆ เพื่อให้ผู้ศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษาเข้าใจดียิ่งขึ้น ขอชี้แจงความหมายของคำต่างๆ ไว้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ เป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะของวิชาศิลปศึกษา เพื่อสร้างคุณสมบัติต่างๆ ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนรู้ โดยให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถแสดงออกตามความถนัดและตามความสามารถอย่างสนุกสนานเพลิดเพลินด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่นได้ ให้รู้จักคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ และนำเอาศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี

จุดประสงค์การเรียนรู้ หรือจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ก่อนที่จะทราบว่าจุดประสงค์การเรียนรู้คืออะไร ควรทำความเข้าใจเสียก่อนว่าการเรียนรู้คืออะไร และพฤติกรรมคืออะไร มีนักการศึกษากล่าวไว้ว่า

"พฤติกรรม" หมายถึง ปฏิบัติทุกอย่างที่มนุษย์พึงมีได้ เช่น ความคิด ความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกต่างๆ

"การเรียนรู้" คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมทางเจตศึกษา จิตพิสัย(affective domain) ได้แก่การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ ทศนคติและค่านิยมต่างๆ

2. พฤติกรรมทางพุทธิศึกษา พุทธิพิสัย (cognitive domain) ได้แก่การเปลี่ยนแปลงทางความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นต่างๆ

3. พฤติกรรมทางทักษะศึกษา ทักษะพิสัย (psychomotor domain) ได้แก่การเปลี่ยนแปลงทางทักษะความชำนาญในการใช้มือ การวาดภาพ การเล่นดนตรี ฯลฯ

ดังนั้น จุดประสงค์การเรียนรู้ทางศิลปะ ก็คือ จุดประสงค์ที่จะให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมทางด้านเจตศึกษา พุทธิศึกษา และทักษะศึกษา ที่ครูศิลปะสังเกตการกระทำและผลการกระทำของนักเรียน เมื่อนักเรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องที่ครูสอนไปนั่นเอง จุดประสงค์การเรียนรู้จะแตกต่างกันไปตามเนื้อหาของแต่ละวิชา

3. ความคิดรวบยอด และหลักการในหลักสูตรประถมศึกษา แปลว่า สังกัป มโนภาพ มโนทัศน์

4. เนื้อหาวิชา ได้แก่เรื่องราวที่นักเรียนต้องเรียนวิชาศิลปศึกษา ซึ่งแยกออกเป็นหน่วยใหญ่ ดังนี้คือ

4.1 การเขียนภาพพระบายสี

4.2 การปั้นการแกะสลัก

4.3 การพิมพ์

4.4 การออกแบบสร้างสรรค์จากวัสดุต่างๆ

4.5 การรู้จักคุณค่าทางศิลปะและความผสมกลมกลืนทางศิลปะ

กล่าวโดยสรุป ครูศิลปะจึงควรทำความเข้าใจหลักสูตร ก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดผลทั้งจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา จุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะกำหนดไว้อย่างกว้างๆ เพื่อให้ครูศิลปะทราบว่าเนื้อหาวิชาและกิจกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตรนั้นจะสอนเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางอย่างไร ฉะนั้นครูศิลปะจึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจุดประสงค์กับเนื้อหาวิชา เพราะหลักสูตรเป็นเสมือนพิมพ์เขียวที่ครูต้องปฏิบัติตาม การศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรจะทำให้ครูได้เห็นภาพต่างๆ ว่าการเรียนการสอนนั้นจะต้องจัดและดำเนินการอย่างไร จะปรับแก้ไขส่วนใด เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์และสภาพแวดล้อมของสังคมในปัจจุบันซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จ

เนื้อหาวิชาศิลปะศึกษา

ศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่จัดไว้ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เป็นวิชาที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาในด้านต่างๆ มีความสัมพันธ์กับความคิด และการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ ในการสอนวิชาศิลปะศึกษา ครูศิลปะจะต้องศึกษาเนื้อหาวิชาศิลปะศึกษาก่อนที่จะทำการสอนให้บรรลุตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

ความหมายของเนื้อหา

เนื้อหา เป็นเรื่องราวที่กำหนดไว้ในหลักสูตรที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนเนื้อหาวิชา มิได้หมายถึงความรู้เท่านั้น เนื้อหาวิชารวมถึงประสบการณ์ของการเรียนรู้ด้วย เนื้อหาที่นำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรนั้น ได้จากกลุ่มความรู้ที่ถูกดัดแปลงให้ง่ายลง เหมาะกับแต่ละระดับของการศึกษา เนื้อหาที่สมบูรณ์ต้องเป็นเนื้อหาที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับรู้ทั้งความรู้และพัฒนาพิสัย ระบบความคิด และการกระทำด้วย (ชวลิต ดาบแก้ว และสุภาวดี เหมทานนท์, 2525)

เนื้อหา คือ สิ่งที่ครูศึกษาจากหลักสูตร แบบเรียน คู่มือครู เอกสาร ตำรา และหนังสือประกอบอื่นๆ โดยมีลักษณะดังนี้

1. เนื้อหาที่จะนำมาสอน ควรตรงตามและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของวิชานั้นหรือเสริมให้จุดมุ่งหมายสมบูรณ์ขึ้น

2. เนื้อหาควรกว้างขวางสมบูรณ์และครบถ้วนตามที่ควรจะเป็น โดยยึดหลักของจุดประสงค์และลักษณะของวิชาเป็นเกณฑ์ โดยคำนึงถึงว่า ความรู้ในวิชานั้นควรมีอะไร และควรจะเป็นพื้นฐานของวิชานั้นๆ เพียงไร นักเรียนควรรู้อะไร เนื้อหาที่จะนำมาสอน ควรมีความถูกต้องแน่นอนก่อน ถ้าเนื้อหาใดยังเป็นที่ยกเถียงยังอยู่ในชั้นอภิปราย ก็ควรจะเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนั้นทุกแง่มุม ให้นักเรียนมองเห็นหลายๆ ทิศนะประกอบด้วย

3. เนื้อหา ควรมีความทันสมัยหรือข้อคิดเห็นใหม่ๆ ประกอบ ถ้าเป็นความรู้เชิงประวัติศาสตร์ควรจะหาข้อคิดคำวิจารณ์ใหม่ๆ มาประกอบ ในขณะที่เสนอความคิดใหม่ควรได้เชื่อมโยงความคิดเก่าอยู่อย่างต่อเนื่อง

4. เนื้อหาต้องเกี่ยวข้องกับวิชาโดยตรง เนื้อหาที่สำคัญและเนื้อหาที่เสริมควรเพิ่มเติมเมื่อมีเวลาพอ (อบล ตูจินดา, 2532)

เนื้อหาวิชาศิลปศึกษา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้แย่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยใหญ่ๆ ดังนี้ คือ

หน่วยที่ 1 การเขียนภาพระบายสี ได้แก่การเขียนภาพระบายสีต่างๆ ดังต่อไปนี้

- การลากเส้นตามความเคลื่อนไหวและการรับรู้อย่างง่าย
- การเขียนภาพด้วยส่วนต่างๆ ของมือ
- การเขียนภาพตามความเคลื่อนไหว ท่าทาง ลีลา ธรรมชาติ และสิ่งต่างๆ
- การเขียนภาพระบายสีเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ จากประสบการณ์และ

นิทาน

- การเขียนภาพประกอบเรื่อง และจากเหตุการณ์ในชุมชน
- การทดลองด้วยสีและเทคนิคต่างๆ
- การลากเส้นเป็นรูปแบบไทยและสากล
- การออกแบบด้วยเส้น สี และรูปทรง

หน่วยที่ 2 การปั้น และการแกะสลัก ได้แก่การปั้นและแกะสลักสิ่งต่างๆ ดังนี้

- การปั้นรูปทรงสิ่งต่างๆ ตามวิธีการปั้นแบบนูนต่ำ นูนสูง และรูปลอยตัว เป็นคน สัตว์ ผลไม้หรือสิ่งของต่างๆ ด้วยดิน กระดาษ หรือสิ่งต่างๆ
- การปั้นเป็นแบบธรรมชาติ แบบเรขาคณิต และรูปทรงอิสระ
- การแกะสลักด้วยผลไม้และวัสดุอ่อนให้เป็นรูปทรงและลวดลายต่างๆ
- การสร้างรูปแบบ 3 มิติที่เกิดจากการพับกระดาษ ตัดกระดาษแล้วจัดเป็นเรื่องราวต่างๆ
- การสร้างรูปแบบ 3 มิติเป็นโครงสร้างด้วยวัสดุต่างๆ

หน่วยที่ 3 การพิมพ์เป็นรูปแบบต่างๆ ดังนี้

- การพิมพ์จากส่วนต่างๆ ของพืชให้เป็นภาพและเรื่องราวต่างๆ
- การพิมพ์จากเศษวัสดุ ของจุกจิก เช่น ผ้า ขวด ตะปู กระจุก กุญแจ ฯลฯ ให้เป็นภาพต่างๆ
- การพิมพ์ภาพจากแม่พิมพ์ที่แกะจากวัสดุอ่อน
- การพิมพ์ภาพจากแม่พิมพ์ที่ฉลุด้วยกระดาษ

หน่วยที่ 4 การจัดและออกแบบสร้างสรรค์จากวัสดุต่างๆ ได้แก่การออกแบบสร้างสรรค์ต่างๆ ดังนี้

- การสร้างภาพแขวน จากวัสดุท้องถิ่น
- การสร้างภาพหมุน จากวัสดุในท้องถิ่น
- การนำกระดาษมาปะ ฉีก และปะ ต่อ ติด เป็นภาพต่างๆ
- การนำเอาส่วนต่างๆ ของพืชมาประดับ ปะติดเป็นรูปต่างๆ
- การจัดสวนหย่อม

หน่วยที่ 5 การรู้คุณค่าทางศิลปะและความผสมกลมกลืนระหว่างศิลปะ

- การสะสมและจัดนิทรรศการ
- การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทางด้านศิลปะ
- การลากเส้นและสีให้ผสมกลมกลืนกับจังหวะดนตรี
- การตกแต่งวัสดุเครื่องใช้ให้เหมาะสมกับอาคารสถานที่

สรุปได้ว่าเนื้อหาวิชาศิลปศึกษา ก็คือ เรื่องราวที่กำหนดไว้ในหลักสูตรที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียน เพื่อให้เกิดทั้งความรู้และประสบการณ์โดยการทำให้ง่ายและ เหมาะสมกับระดับการศึกษา

สมิทร คุณากร (2533) ได้เสนอถึงวิธีการเลือกเนื้อหาวิชามาบรรจุลงในหลักสูตรนั้นมี 4 วิธีด้วยกันคือ

1. ใช้ความคิดเห็นตัดสิน วิธีนี้เป็นวิธีใช้ความคิดเห็นของผู้พัฒนาหลักสูตรมาร่วมอภิปราย ใช้ความรู้ความคิดเห็นของตนเองว่าควรจะใช้เนื้อหาสาระอะไรบ้างมาบรรจุไว้ในหลักสูตร
2. ใช้การทดลอง เป็นวิธีที่ต้องการบรรจุเนื้อหาวิชาที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน เช่น วิชาดนตรี ศิลปะ วิธีดำเนินการ ก็คือ เริ่มเนื้อหาที่เห็นว่าสอดคล้องกับเกณฑ์ขึ้นก่อน แล้วก็ตั้งสมมติฐาน กำหนดสาระ การทดลอง รวบรวมข้อมูล นำผลทดลองมาเปรียบเทียบ สรุปเนื้อหาวิชาที่น่าไปสอน
3. ใช้การวิเคราะห์ เป็นวิธีการเลือกเนื้อหาด้วยการวิเคราะห์ที่นิยมใช้กันมาก วิธีการก็คือการวิเคราะห์กิจกรรมและสิ่งต่างๆ ที่ต้องกระทำ เพื่อจะให้เนื้อหาที่ผู้เรียนจะได้เรียนและทำกิจกรรมนั้นได้ การวิเคราะห์ที่จัดเนื้อหาวิชาที่จะนำมาสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมเหล่านั้นได้เรียกว่า การวิเคราะห์กิจกรรม แต่ถ้ากิจกรรมการปฏิบัติงานในด้านอาชีพถ้าอยากทราบว่าผู้เรียนรู้นั้นจะต้องเรียนอะไรก็ใช้การวิเคราะห์งาน
4. ใช้ความคิดเห็นส่วนรวม เป็นวิธีจัดเนื้อหาวิชาโดยใช้ความคิดเห็นของคนหลายสาขาที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในวิชานั้นๆ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างดี รวดเร็ว ประทับใจ ยากแก่การลืมได้นั้นขึ้นอยู่กับวิธีสอน และเทคนิคการสอนที่ดีของครู นักการศึกษาในแต่ละยุคแต่ละสมัยจึงพยายามคิดค้นวิธีสอนที่ดีที่สุดที่จะนำมาใช้ในการสอน จึงทำให้เกิดวิธีสอนมากมายหลายวิธี และการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การเรียนการสอน คืออะไร เป็นคำถามที่จำกัดความลงไปได้ยาก แต่ในฐานะที่บางท่านเคยเป็นครูก่อน ได้ทำอะไรหลายอย่างในการเรียนการสอน (ชวลิต ดาบแก้ว และสุดาวดี เหมทานนท์, 2525)

ประการแรก ครูบางท่านอาจช่วยแก้ปัญหาโดยการแนะนำเรื่องราวต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวกับความรู้ทางวิชาการ เช่น ปัญหาด้านความประพฤติ ปัญหาการเงิน ปัญหาทางครอบครัว ฯลฯ แก่นักเรียน

ประการที่สอง คือ การให้ความรู้ การให้ข้อมูล การให้ข้อเท็จจริงต่างๆ แก่นักเรียน หรือพูดรวมๆ ว่าการให้เนื้อหาวิชาแก่นักเรียนนั่นเอง

ประการที่สาม การสอนอาจรวมถึงการให้คำแนะนำในเรื่องต่างๆแก่เด็ก เพื่อให้เด็กแก้ปัญหาได้ บางครั้งการแนะนำอย่างเดียวยังไม่พออาจจะต้องลงมือช่วยเหลือ ให้กำลังใจและการส่งเสริมอีกด้วย (ชวลิต ดาบแก้ว และสุดาวดี เหมทานนท์, 2525)

อาไฟ่ ตีรณสาร (2535) กล่าวว่า การสอน คือการจัดเตรียมเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความพร้อมและความสนใจของผู้เรียน ผลที่ได้รับคือการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนมาก เพราะผู้เรียนมีความสนใจสูง อันเนื่องมาจากเรื่องที่ครูสอนนั้นเป็นเรื่องที่ตนสนใจ ดังนั้น การจะจัดกิจกรรมที่ได้ผลดีจึงต้องความพร้อมหลายประการ อาทิเช่น ความรู้ ความสามารถของครูเฉพาะเรื่องนั้น ๆ ความพร้อมของวัสดุ อุปกรณ์ เพราะในกิจกรรมบางอย่างถ้าท้องถิ่นหรือโรงเรียนมีข้อจำกัด ก็ทำให้เกิดความลำบากในการจัดเตรียมเป็นอย่างมาก อีกทั้งความสนใจของ

ผู้เรียนอาจสนใจเฉพาะบางเรื่อง ในขณะที่หลักสูตรระบุกิจกรรมการสอนศิลปะไว้อย่างกว้างซึ่งครูจะต้องจัดการสอนให้ครอบคลุมทั้งหมด

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2534) ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนว่า เป็นการฝึกให้เกิดนิสัยต่าง ๆ นั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบด้านความคิด ความรู้สึก และการลงมือปฏิบัติ ซึ่งได้กำหนดคุณภาพทั้งสามประการ คือ

- การวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ
- การวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์
- การปรับให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

จากแนวคิดในการพัฒนาการเรียนการสอน โดยกรมวิชาการ ได้เสนอแนวคิดของการสอนในปัจจุบันไว้ว่า การศึกษาจำเป็นต้องเตรียมคนไปพัฒนาอนาคต ทั้งนี้ เพราะการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมสมัยใหม่ที่รวดเร็ว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงต้องมีการกำหนด คุณภาพ สมรรถภาพให้สอดคล้องกัน แล้วนำเอาลักษณะดังกล่าวมาเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการให้ การศึกษาความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาหลอมรวมมาเป็นคุณภาพที่แสดงออกเป็นสมรรถภาพของมนุษย์สามารถกำหนด ได้เป็น 3 ประการดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ การที่บุคคลจะนำความรู้ไปใช้สร้างสรรค์พัฒนาในเรื่องใด จะต้องนำข้อมูลพื้นฐานมาจัดเป็นระบบเสียก่อน แล้วจึงใช้ระบบไปสร้างวิธีการทำงานต่อไป

2. การวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ การที่บุคคลมีความสามารถในการวางแผนที่ดี สร้างทางเลือกที่จะพบความสำเร็จได้ โดยมีแผนหลัก และแผนรองในการดำเนินงานสามารถเลือกวิธีการได้ตรงความสามารถ และจุดเด่นของผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ต่อสังคม

3. การปรับให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง การที่บุคคลได้รับการฝึกให้ปรับเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม และทันต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ เมื่อเห็นว่าการดำเนินงานต่างๆ อาจไม่พบความสำเร็จ หรือไม่เป็นประโยชน์อีกต่อไป

บานาธี (Banathy, 1968) ได้คิดค้นกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้แนวคิดเรื่องระบบเป็นพื้นฐานและได้เสนอการจัดองค์ประกอบการสอนไว้ดังนี้คือ

1. กำหนดวัตถุประสงค์ เป็นการเขียนข้อความเกี่ยวกับสิ่งที่คาดหวังให้ผู้เรียนเรียนรู้
2. สร้างแบบสอบถาม แบบสอนนี้เป็นแบบสืบอิงเกณฑ์ โดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักในการสร้างแบบสอบ ทั้งนี้เพราะจะใช้แบบสอนนี้วัดความสามารถของผู้เรียนเมื่อจบการเรียนการสอน
3. วิเคราะห์การเรียน เป็นการวิเคราะห์ว่า ผู้เรียนจะต้องเรียนอะไรบ้าง จึงจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในกาวิเคราะห์นั้นต้องพิจารณา ความรู้ ความสามารถก่อนเรียนของผู้เรียนประกอบไปด้วย เพื่อมิให้ผู้เรียนเรียนสิ่งที่รู้แล้ว
4. พัฒนาระบบการสอน เป็นการออกแบบวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนมีความสามารถตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ตลอดจนพิจารณาเวลา และสถานที่ที่จะใช้ในการเรียนการสอน
5. ทดลองใช้และประเมินผล เป็นการนำรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้แล้ว จึงวัดความสามารถของผู้เรียนที่ผ่านการสอนตามรูปแบบดังกล่าว
6. แก้ไขปรับปรุง เมื่อได้ข้อมูลจากการประเมินผลในข้อ 5 แล้วจึงนำมาใช้ปรับปรุงรูปแบบ

สังค์ อุทรานันท์ (2529) ได้กล่าวไว้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอน คือ การจัดองค์ประกอบการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางของการเรียนการสอนที่กำหนด โดยได้เสนอแบบการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีลำดับขั้นตอนตั้งแต่นั้นที่ 1-10 จุดเด่น ของการสอนนี้ ทำให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการเรียนการสอน จะทราบว่าการใด ทำก่อนหลัง หรือดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน กิจกรรมที่ความเกี่ยวข้องกัน อย่างการออกแบบ การวางแผนการสอน ที่มีความสอดคล้องกับการจัดระบบ การเรียนการสอนจะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเหล่านั้นได้ดียิ่งขึ้นดังต่อไปนี้

1. ลักษณะของนักเรียน
2. จุดประสงค์ของการสอน
3. เนื้อหาสาระ
4. การเตรียมความพร้อม
5. ดำเนินการสอน
6. กิจกรรมสร้างเสริมทักษะ
7. การจัดกิจกรรมสนับสนุน
8. การควบคุม และการตรวจสอบ
9. ผลสัมฤทธิ์ของการสอน
10. การปรับปรุง แก้ไข

กาเย่ และบริกส์ (gayne and briggs, 1979) ใช้แนวความคิดเรื่องระบบมาเป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน มุ่งเน้นที่ผลการเรียนของผู้เรียน และนำข้อความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้มาใช้ในการสอน โดยมีองค์ประกอบของการสอนดังนี้คือ

1. วิเคราะห์ความต้องการ เป้าหมาย และลำดับความสำคัญ
2. วิเคราะห์ทรัพยากร ข้อจำกัด และวิธีการสอน
3. กำหนดขอบเขต ขั้นตอนของหลักสูตร และรายวิชา ออกแบบวิธีสอน
4. กำหนดโครงสร้าง และขั้นตอนของรายวิชา
5. วิเคราะห์วัตถุประสงค์รายวิชา
6. ให้คำจำกัดความสำหรับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
7. เตรียมบทเรียน
8. สร้างหรือเลือกบทเรียน และสื่อการสอน
9. ประเมินผู้เรียน เตรียมผู้สอน ประเมินผลเป็นระยะ
10. ทดลองใช้ และปรับปรุง ประเมินผลสุดท้าย นำไปใช้และแผนแพร่

ระบบการสอนทั่วไปของ อูบล ตูจิตดา (2532) ประกอบด้วยลำดับขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดจุดประสงค์ จะต้องให้สอดคล้องกับหลักสูตรและกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม จะทำให้การประเมินผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีเป้าหมายที่ชัดเจน
2. ทดสอบก่อนสอน เพื่อตรวจสอบความรู้เดิมของผู้เรียนจะได้ทราบว่าผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้ความสามารถเพียงใด
3. วิธีดำเนินการสอน ครูผู้สอนต้องกำหนดกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการนำเอาหลักการสอนมาใช้ การจัดลำดับขั้นก่อนหลังของการสอน การแสดงผลก้าวหน้าของการเรียนการสอนจนการเลือกวิธีสอนแบบต่างๆ ที่เหมาะสมและได้ผลมาใช้สอน
4. การประเมินผล เป็นการประเมินผลประสิทธิภาพในการสอนว่าสามารถบรรลุถึงจุดประสงค์ที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด เพื่อนำไปปรับปรุงความมุ่งหมายของการสอน การประเมินความสามารถของผู้เรียน และวิธีการสอน ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
5. ข้อมูลย้อนกลับ เป็นการนำเอาผลการประเมินมาใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการเรียนการสอนทุกขั้นตอน

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533) ได้ให้แนวคิดในการสอนไว้ว่าเป็นการวางแผนการสอนอย่างมีระบบ เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมาย จุดเริ่มต้นของการออกแบบการสอน จึงควรเป็นกวีรคิดพิจารณาองค์ประกอบเบื้องต้นของระบบ และพิจารณาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. พิจารณาคูณลักษณะของผู้เรียน
2. กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียน
3. การกำหนด วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน
4. กระบวนการประเมิน

เคมป์ (Kemp, 1985) ได้เสนอวิธีการพัฒนาการสอนว่าเป็นการออกแบบการสอนที่เหมาะสมเกี่ยวกับสภาพปัญหา สภาพทั่วไปและความมุ่งหมายของการสอน คุณลักษณะของผู้เรียนและการกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่เหมาะสมจากนั้นจึงชี้แนะให้กำหนดเนื้อหาวิชา และสร้างแบบทดสอบก่อนเรียนที่เหมาะสมจากนั้นจึงชี้แนะให้กำหนดเนื้อหาวิชา และสร้างแบบทดสอบก่อนเรียนจากจุดมุ่งหมาย แล้วจึงกำหนดกิจกรรมและทรัพยากรการเรียนการสอน การผลิตสื่อ การจัดการสอน และการประเมินการเรียนการสอนตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ยังกำหนดการบริการสิ่งสนับสนุนและการปรับปรุงการเรียนการสอน โดยอาศัยผลจากการประเมินด้วย

กล่าวโดยสรุปว่าองค์ประกอบของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริงนั้นองค์ประกอบแรกได้แก่ การรู้จักผู้เรียนเพื่อช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างเหมาะสม ผู้สอนควรทำความเข้าใจผู้เรียนเกี่ยวกับความต้องการ ความสามารถทางสติปัญญา ความพร้อม และความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นต้น องค์ประกอบที่สอง คือการวางแผนการสอนที่ดี ครูควรมีความเข้าใจระบบการเรียนการสอนว่าประกอบด้วยการศึกษาเนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การวินิจฉัยภูมิหลังของผู้เรียน การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนการสอน และการประเมิน ซึ่งการวางแผนการสอน และการประเมินผลนั้นเป็นการเตรียมการสอนตามขั้นตอนของระบบการเรียนการสอนจะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบที่สามคือ เทคนิคในการดำเนินการสอนที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยเทคนิค ทักษะและวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการใช้สื่อการสอนที่เหมาะสม องค์ประกอบที่สี่การปรับปรุงการเรียนการสอน โดยอาศัยข้อมูลจากการประเมินผลซึ่งจะช่วยให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น องค์ประกอบที่ห้า คือ คุณลักษณะของครูที่ดีเป็นสิ่งที่เสริมสร้างให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่าครูเป็นผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ขึ้นในตัวผู้เรียน ดังนั้นบุคลิกภาพและคุณลักษณะต่างๆของครูที่แสดงออกมาในขณะที่ทำหน้าที่สอน หรือพฤติกรรมที่ครูแสดงออกในการสอนจึงมีส่วนช่วยส่งเสริมหรือลดการ เรียนรู้ของผู้เรียน (สุจิตร์ วิสวธีรานนท์, 2526)

ครูศิลปะควรได้รับการฝึกทักษะการสอน เช่น การนำเข้าสู่บทเรียนการอภิปราย การ
 ได้รับความสนใจ ฯลฯ อยู่เสมอ เพราะครูศิลปะแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน การสอนจึงได้รับความสำ
 เร็จไม่เหมือนกัน การจัดกิจกรรมศิลปะโดยเปลี่ยนบทบาทของครูที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ มาเป็นผู้
 จัดประสบการณ์การเรียนการสอน และเตรียมการสอนโดยใช้วิธีสอนต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำไปใช้
 กับการสอนได้อย่างเหมาะสม วิธีการสอนวิชาศิลปะศึกษามีหลายวิธีดังต่อไปนี้คือ

1. วิธีสอนแบบบรรยาย หรือแบบครูเป็นผู้นำ เป็นการสอนโดยครูเป็นผู้ชี้แนะและ
 การทำงานเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบแล้วให้เด็กปฏิบัติตาม ครูจะเป็นผู้บอกให้โดยตลอด เนื้อ
 หนานั้นจะต้องเป็นเนื้อหาวิชาที่เฉพาะเจาะจงลงไปทำนองเดียวกับทฤษฎีเหมือนจริง เด็กเรียนรู้ได้
 จากครู เป็นผู้ชี้แนะทั้งสิ้น

2. วิธีสอนตามศูนย์สนใจ ผู้สอนต้องสนใจในเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยให้การสอน
 แบบนี้สัมฤทธิ์ผล เช่น ในเวลานั้นมีเรื่องราวอะไร ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจของนักเรียนหรือประชาชน
 ครูศิลปะต้องนำเรื่องราวนั้นขึ้นมาเป็นบทเรียนให้นักเรียนคิดสร้างสรรค์ อาจเป็นวันสำคัญทาง
 ศาสนา ทางขนบธรรมเนียมประเพณี ทางบ้านเมือง เหตุการณ์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ทาง
 วิชาการ เหตุการณ์สังคมปัจจุบัน

3. วิธีสอนโดยให้แสดงออกด้วยตนเอง หรือได้แสดงออกตามความถนัดของตนเอง
 และเป็นการสอนที่เป็นไปตามธรรมชาติโดยสนองความต้องการและความสนใจของเด็ก ครูศิลปะ
 เป็นผู้แนะแนวเท่านั้น

4. วิธีการสอนแบบสาธิต ครูศิลปะเป็นผู้แสดงวิธีการทำกิจกรรมโดยเตรียมวัสดุอุปกรณ์
 และแสดงวิธีทำต้องเป็นไปตามขั้นตอน ในการสาธิตนี้การเตรียมวัสดุอุปกรณ์เป็นอย่างดีที่
 เด็กใช้ เด็กจะจดจำได้โดยตลอดและครูต้องเน้นให้เด็กเข้าใจเป็นตอน ๆ ไป และเปิดโอกาสให้
 เด็กถามได้ในแต่ละตอนที่สาธิตให้เด็กดู

5. วิธีสอนแบบสหสัมพันธ์ ครูศิลปะต้องสนใจวิชาอื่น ๆ ด้วย การสอนที่สัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ จะทำให้เด็กมีโอกาสนำเอาศิลปะไปช่วยในการเรียนและทำกิจกรรมในวิชาอื่นดีขึ้นด้วย
6. วิธีสอนแบบแบ่งกลุ่มอภิปรายและปฏิบัติงาน วิธีนี้ต้องแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ เมื่อครูศิลปะตั้งปัญหาให้นักเรียนค้นคว้าหาข้อเท็จจริง หาความรู้เรื่องปัญหาที่ครูสั่งแล้วให้แต่ละกลุ่มนำมาอภิปรายแสดงข้อมูลต่างๆ ที่ได้ค้นคว้า ซึ่งจะทำให้นักเรียนได้รับความรู้อย่างกว้างขวาง
7. วิธีสอนแบบทดลองสืบสวนสอบสวน เป็นวิธีสอนที่ครูศิลปะตั้งปัญหาให้ และให้ข้อเสนอแนะแบ่งกลุ่มย่อย 4-6 คน นักเรียนเห็นผู้หาประสบการณ์เอง โดยการศึกษาค้นคว้าทดลองหาข้อเท็จจริง ด้านการอ่าน การสัมภาษณ์ ทดลองปฏิบัติจริง ทำรายงานหรือรายงานหน้าชั้น นักเรียนอาจไปหาข้อมูลจากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ และนำข้อมูลมาแสดงขั้นตอนในการสอนวิธีนี้คือ
- ขั้นการให้สังเกตแนวหน้า โดยครูปูพื้นด้านความรู้ และสร้างแรงจูงใจแก่นักเรียน
 - ขั้นสังเกต ครูสร้างสถานการณ์ให้นักเรียนสังเกตเพื่อฝึกการวิเคราะห์
 - ขั้นอธิบาย ครูกระตุ้นให้นักเรียนหาคำอธิบายหาสาเหตุของปัญหาให้เหตุผลวิเคราะห์ตั้งสมมุติฐานขึ้น
 - ขั้นทำนายและทดสอบ ครูช่วยให้นักเรียนหาวิธีพิสูจน์สมมุติฐาน
 - ขั้นนำไปใช้สร้างสรรค์ ครูส่งเสริมให้นักเรียนนำไปใช้ปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่อยู่รอบตัว
8. วิธีสอนแบบเป็นทีม เป็นการสอนวิชาที่กว้างเนื้อหามากและใช้ครูที่มีความสามารถเฉพาะ เป็นผู้สอน ซึ่งครูต้องไม่น้อยกว่า 2 หรือ 3 คน ครูต้องร่วมกันปรึกษาวางแผนการสอนเป็นการสอนที่ดี ขึ้นอยู่กับการนำเอาความสามารถพิเศษ ความรู้และทักษะของครูออกมาใช้ แนวความคิดของครูแต่ละคน จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้อย่างกว้างขวาง

9. วิธีการสอนแบบเกม เป็นการสอนเพื่อให้ผู้เรียนผ่อนคลายอารมณ์และจิตใจ ให้ผู้เรียนเพลิดเพลินไปกับกิจกรรม สอนโดยแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มครูตั้งโจทย์หรือตั้งปัญหาให้ในแง่คิดของการสร้างสรรค์ ครูต้องเตรียมหรือให้นักเรียนเตรียมอุปกรณ์มา และบอกปัญหาในห้องเรียนให้นักเรียนลงมือร่วมกันแต่ละกลุ่ม ทำบนกระดานดำครั้งละ 2 หรือ 3 กลุ่ม เช่น พิมพ์ภาพ เป็นต้น

วิธีการสอนเป็นกิจกรรม และประสบการณ์ที่ครูศิลปะนำไปปฏิบัติการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ทั้งนี้ครูศิลปะต้องมีจิตวิทยาการเรียนรู้เพื่อจูงใจ หมายถึง การทำให้ข้อมูลเพื่อจูงใจให้เห็นแนวทางที่เกิดความมุ่งหมายและแสดงออกทางการสร้างสรรค์อย่างถูกต้องและการกระตุ้น หมายถึง การเตือนหรือกระตุ้นให้ความคิดหรือความสามารถที่มีอยู่แล้วตื่นตัวขึ้น และทำให้นักเรียนพร้อมที่จะปฏิบัติกาให้ได้ผลงานสร้างสรรค์ ฉะนั้นแนววิธีสอนศิลปศึกษาที่ครูศิลปะนำไปใช้มี 2 ประเภท คือ

1. การสอนที่ถือครูเป็นศูนย์กลาง เป็นการสอนแบบดั้งเดิมที่ครูเคยใช้กันมา ครูมีหน้าที่พูดอธิบายตัวอย่าง สาธิต ทดลองหรือกำหนดกิจกรรมให้นักเรียนทำโดยไม่คำนึงถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาวิชาและความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. การสอนที่ถือเด็กเป็นศูนย์กลาง เป็นการสอนให้เป็นไปตามแนวหลักสูตรใหม่ เน้นให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น และดำรงอยู่ในสังคม การสอนแบบนี้นักเรียนมีส่วนร่วมการกระทำกิจกรรมกับครูผู้สอน ศึกษาด้วยตนเอง การค้นคว้า การทำรายงานเป็นกลุ่ม ให้ข้อมูล แนะนำช่วยเหลือครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา

สื่อการสอนวิชาศิลปศึกษา

การสอนวิชาศิลปศึกษานั้น ถ้าต้องการให้มีคุณภาพ ต้องมีแผนการสอนและ เป้าหมายที่ คำนึงถึงคุณค่าของงานศิลปศึกษาและบุคลิกภาพของนักเรียน ครูศิลปะต้องคอยติดตามและให้ข้อ เสนอแนะเป็นรายบุคคล ตลอดเวลาที่จัดกิจกรรม การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาจึงต้องมี หลายลักษณะและใช้วิธีการสอนหลาย ๆ แบบผสมกัน การจัดสื่อการสอน มีหลายลักษณะตามไปด้วย ซึ่งครูศิลปะจะต้องทำความเข้าใจ พร้อมทั้งจะสร้างและนำไปใช้อย่างสม่ำเสมอ

ความหมายของสื่อการสอนวิชาศิลปศึกษา

ชวลิต ดาบแก้ว และ สุดาวดี เหมทานนท์ (2525) ได้ให้ความหมายของสื่อการ สอนวิชาศิลปศึกษาไว้ว่า สื่อการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และเทคนิคต่างๆ ในการ เรียนการสอน สื่อการสอนมีความจำเป็นมากในการสอน เพราะสื่อการสอนทำให้การสอนของครู ศิลปะง่ายขึ้น นักเรียนก็เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

อุบล ตูจินดา (2532) กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึง การนำวัสดุอุปกรณ์ วิธีการ มาเป็นตัวกลางที่ครูให้นักเรียนรับรู้ เกิดความรู้ ความคิด ความเข้าใจ และมีความหมายต่อ นักเรียน

วารินทร์ รัศมีพรหม (2531) ได้ให้ความหมายพื้นฐานของสื่อการสอนไว้ว่า คือสื่อ ซึ่งแปลว่า "ระหว่าง" คำว่าสื่อ จึงหมายถึงสิ่งที่เป็นพาหนะนำข้อมูลจากแหล่งกำเนิดไปสู่ผู้รับ ใน แง่ของสื่อของการส่งความหมายถึงกัน ที่ใช้กันอยู่ คือ ภาพยนต์ โทรทัศน์ วิทยุ เครื่องเสียง ภาพ วัสดุฉาย และสิ่งพิมพ์ สิ่งเหล่านี้เมื่อนำมาใช้กับการเรียนการสอนเราก็จะเรียกว่า "สื่อการสอน"

สรุปแล้วสื่อการสอนก็คือ การนำเอาวัสดุอุปกรณ์มาเป็นตัวกลางที่นำข้อมูลจากครูไปสู่ นักเรียนเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการเรียนการสอน

การใช้สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษา

อุบล ตูจินดา (2532) กล่าวว่า การใช้สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษาบางครั้งไม่สามารถช่วยขยายความรู้ ความคิด ความเข้าใจต่อนักเรียนได้ การผลิตและการใช้สื่อการสอนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจดังนี้

1. สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษาที่เสนอให้นักเรียนรับรู้ แล้วช่วยขยายความรู้ ความคิด ความเข้าใจ และผลจากการรับรู้จะเป็นผลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะโดยตรงหรือไม่ก็ได้ สื่อการสอนในลักษณะนี้ก็คือ สื่อวัสดุอุปกรณ์ สื่อเหล่านี้จะช่วยขยายเนื้อหา สาระทางศิลปะ และเมื่อมีโอกาสที่นักเรียนปฏิบัติงานศิลปะ ความรู้ ความคิด และความเข้าใจนั้น อาจจะมีผลทางด้านเนื้อหา และรูปแบบด้วย

2. สื่อการสอนศิลปะศึกษาที่เสนอให้นักเรียนได้ปฏิบัติแล้ว เกิดความรู้ ความคิด และความเข้าใจขึ้น สื่อการสอนที่กล่าวถึงนี้คือ การทดลองและการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ ซึ่งการเสนอสื่อจะมีสภาพเป็นนามธรรมและปฏิบัติงานด้วยสื่อวัสดุที่เป็นรูปธรรม

3. สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษาที่เสนอให้นักเรียนรับรู้ เพื่อเป็นสื่อคลี่ใจในการแสดงออกและสร้างสรรค์ศิลปะ สื่อการสอนในลักษณะนี้ จะทำหน้าที่กระตุ้นการรับรู้ทั้งรูปแบบและเนื้อหา กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ ความคิด และจินตนาการ และแสดงออกเป็นผลงานศิลปะ สื่อการสอนชนิดนี้คือ สื่อคลี่ใจ เช่น หุ่นนิ่ง คน ทิวทัศน์ เป็นต้น

การใช้สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษาจะประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีหรือไม่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวสื่ออย่างเดี๋ยวนั้น ยังขึ้นอยู่กับความพร้อมในการรับรู้ของนักเรียนด้วย เมื่อพิจารณาถึงความพร้อมข้อมกินความอย่างกว้างๆ ถึงวุฒิภาวะ และพื้นฐาน ประสบการณ์ของแต่ละคน แต่อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อการสอนก็ย่อมขึ้นอยู่กับตัวสื่อ ซึ่งประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้คือ

1. ตรงกับเนื้อหาที่สอน
2. มีรูปแบบและเนื้อหาเร้าความสนใจ
3. ให้ความรู้ ความเข้าใจ ความคิด

4. เหมาะกับบุคลิกภาวะ และการรับรู้
5. คู่กับเวลา และการลงทุน
6. ประหยัดหรือใช้วัสดุในท้องถิ่น

การผลิตสื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษา

สำหรับสื่อการสอนที่สามารถทำขึ้นได้ ครูศิลปะควรจะถือนโยบายที่จัดทำขึ้นใช้เอง โดยใช้วัสดุราคาถูก หรือวัสดุในท้องถิ่นที่จะหาได้ ซึ่งนับเป็นผลสำเร็จในการสร้างสื่อการสอน นอกจากนี้ครูศิลปะควรจะรู้จักประดิษฐ์คิดค้นสื่อการสอนแปลกๆ ใหม่ๆ ขึ้นใช้เองด้วย (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2526)

วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษา

1. วัสดุสำหรับเขียนและบรรยาย
 - 1.1 ดินสอสี
 - 1.2 สีน้ำ
 - 1.3 สีพาสเตอร์
 - 1.4 สีโปสเตอร์
 - 1.5 สีหมึก
 - 1.6 สีเคมี
2. กระดาษ
 - 2.1 กระดาษปรู๊ฟ
 - 2.2 กระดาษวาดเขียน
 - 2.3 กระดาษโปสเตอร์
 - 2.4 กระดาษเทาขาว
 - 2.5 กระดาษอาร์ต

2.6 กระดาษสา

2.7 กระดาษแข็ง

2.8 กระดาษกล่อง

3. อุปกรณ์ปฏิบัติงาน

สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ช่วยปฏิบัติงาน ผลិតสื่อการสอนจริงๆ แล้วคงขึ้นอยู่กับทุนทรัพย์และความพอใจที่จะเลือกใช้เป็นสำคัญ แต่อุปกรณ์หลักที่จำเป็นที่ดูเหมือนจะไม่พ้น ไม้บรรทัด คัตเตอร์ วงเวียน ปากกาเขียนแบบ เทมเพลท ไม้ฉาก ไม้ทึบ ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ควรจะได้เรียนรู้และทดลองใช้จนเกิดความชำนาญ เพื่อให้สามารถใช้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม นอกเหนือจากนี้ ยังมีอุปกรณ์ปฏิบัติงานอีกมากมายที่อำนวยความสะดวกและทันสมัย เช่น โต๊ะเขียนแบบพร้อมชุดเขียนแบบ วงเวียนติดปากกาเขียนแบบ เครื่องมือเขียนตัวอักษร

4. ตัวอักษร

การเขียนตัวอักษรเพื่อใช้ในการผลិតสื่อการสอนไม่ว่าจะเป็นงานเขียนตัวอักษรหรือเขียนตัวอักษรบนโปสเตอร์แผ่นภูมิ ป้ายแสดง บอร์ดต้องฝึกฝนบ้างพอสมควรเพราะการเขียนตัวอักษรในลักษณะนี้ จะต่างไปจากการเขียนหนังสือด้วยปากกาหรือดินสอ การเขียนตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ต้องใช้สี และวัสดุอุปกรณ์ต่างออกไป การเขียนตัวอักษรในงานสื่อการสอนปัจจุบันนิยมเขียนด้วยปากกาสปีดบอลล์ เขียนด้วยฟู่กัน ใช้อักษรลอก ใช้เครื่องมือเขียนตัวอักษรร่องหรือตัดเป็นตัวอักษรด้วยกระดาษสี นอกจากนั้น ยังอาจจะใช้ตัวอักษรที่ละตัวแล้วนำมาตากาประติดต่อกันเป็นคำ วลี หรือประโยคตามที่ต้องการ การใช้ตัวอักษรนี้จะประหยัดได้ดีกว่าอักษรลอกเป็นอย่างมาก

5. การขยายภาพ

การขยายภาพจากภาพขนาดเล็ก เพื่อเขียนให้มีขนาดใหญ่ขึ้น สำหรับวิธีการที่จะสะดวกและนิยมใช้กัน คือ การขยายภาพด้วยการใช้สายตากะสัดส่วน หรืออาจจะใช้ตารางขยาย นอกจากนั้นยังใช้เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายโอเวอร์เฮด หรือเครื่องโอเปค ฉายลงบนแผ่นกระดาษแล้วร่างภาพตามแบบที่ฉายก็ได้

ประเภทของสื่อการสอน

ไชยยศ เรื่องสุวรรณ (2526) แบ่งประเภทสื่อการสอนออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. สื่อการสอนประเภทเครื่องมือ เป็นสื่อที่ได้มาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ แขนงวิศวกรรมไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ เช่น เครื่องฉาย วิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้งแผ่นป้ายต่าง ๆ
2. สื่อประเภทวัสดุ หมายถึง สื่อที่เป็นผลิตผลมาจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นวัสดุที่มีการผูกพัน สลับเปลี่ยนได้ง่าย เช่น แผนที่ แผนภูมิ ภาพโฆษณา รูปภาพ หุ่นจำลอง ของจริง และอื่น ๆ
3. สื่อประเภทวิธีการ หมายถึง สื่อประเภทเทคนิค ระบบ กระบวนการต่าง ๆ เช่น การสาธิต การศึกษานอกสถานที่ การทดลอง การแสดงละคร นิทรรศการ เป็นต้น
4. สื่อประสม หมายถึง การนำสื่อประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเครื่องมือ วัสดุ และวิธีการมาใช้ร่วมกันอย่างสัมพันธ์กันในลักษณะที่สื่อแต่ละอย่างส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน เช่น ชุดการสอน โมดูล การจัดเรียนแบบศูนย์การเรียน เป็นต้น

สรุปได้ว่าการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษานั้น ต้องมีหลายลักษณะ และใช้วิธีการสอนหลาย ๆ แบบผสมกัน การจัดสื่อการสอนจึงมีหลายลักษณะตามไปด้วย ซึ่งครูจะต้องทำความเข้าใจ พร้อมทั้งจะสร้างและนำไปใช้อย่างสม่ำเสมอ เพราะสื่อการสอนคือสิ่งเร้าที่มีค่าอย่างยิ่งทางการศึกษา ครูที่ศึกษามาทางศิลปะโดยตรงจะไม่มีปัญหาในการสร้างสื่อการสอน แต่สื่อการสอนที่ดีก็มิได้ขึ้นอยู่กับคุณค่าทางศิลปะอย่างเดียว เพราะการจัดสื่อการสอนที่ดี จะขึ้นอยู่กับความฉลาดที่จะใช้ และการขยายความอีกด้วย คุณค่าทางศิลปะและความงามจึงเป็นเพียงส่วนประกอบหรือส่วนช่วยในการสอนช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่คิดว่าเท่านั้น

การวัดและประเมินผลศิลปศึกษา

การศึกษาแขนงใดก็ตาม ถ้าดำเนินการสอนไปโดยไม่มี การประเมินผลสิ่งที่ทำไปแล้ว ผู้สอนจะไม่สามารถทราบได้ว่าการสอนของตนเองนั้นมีสิ่งใดที่ควรปรับปรุงแก้ไขหรือไม่ หรือมีข้อบกพร่อง ส่วนใดที่ควรที่จะเพิ่มเติม การประเมินผลจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นสิ่งสะท้อนความก้าวหน้าของวิชานั้นๆ ซึ่งรวมในทุกด้านเช่น ด้านตัวครูผู้สอน ด้านหลักสูตร กิจกรรม และผู้เรียน

ความหมายของการวัดผลและประเมินผล

การวัดผล (Measurement) หมายถึง กระบวนการในการกำหนดหรือหาปริมาณแทนคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือแทนพฤติกรรมหรือสมรรถภาพของบุคคล โดยใช้เครื่องมือช่วยในการวัดและผลของการวัดจะออกมาเป็นตัวเลขหรือคะแนนว่า มีจำนวนหรือปริมาณเท่าใด (จำนง พรายแยมแมช, 2529)

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง กระบวนการในการตัดสินใจหรือวินิจฉัยเพื่อตีราคา หรือสรุปคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือพฤติกรรมของบุคคลอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยอาศัยข้อมูล หรือรายละเอียดจากการวัดผล จากการสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์ หรือการทดสอบประกอบการพิจารณา (จำนง พรายแยมแมช, 2529)

การประเมินผลจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายหลังจากการวัดผล กล่าวคือ เมื่อวัดได้ปริมาณที่แสดงผลสัมฤทธิ์ของบุคคลออกมาเป็นตัวเลขหรือคะแนนแล้ว ก็จะนำคะแนนนั้นมาพิจารณาตีความ สรุปออกมาเพื่อหาคุณค่าหรือคุณภาพ (Worth or Quality) ของนักเรียนคนใดคนหนึ่งว่ามีความรู้และทักษะเพียงใด มีจุดเด่น จุดด้อยในด้านใดบ้าง ผลการเรียนรู้คนใดคนหนึ่งว่ามีความรู้และทักษะเพียงใด มีจุดเด่น จุดด้อยในด้านใดบ้าง ผลการเรียนรู้ในระดับใด (Chapman, 1978) การประเมินผลที่ดีจะขึ้นอยู่กับ การวัดผลที่มีประสิทธิภาพและวิจาร์ณญาณที่ถูกต้องของผู้ประเมิน (วรสุดา บุญยไวโรจน์, 2526) แต่ทั้งการวัดผลและการประเมินผลจะมีวัตถุประสงค์ร่วมกันอยู่ 2 ประการ คือ การมุ่งรักษามาตรฐานของการเรียนการสอนกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน การเน้นหนักในทางด้านใดด้านหนึ่งจะถือว่ายังไม่มีความสมบูรณ์พอ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2530)

การวัดผลและประเมินผลทั่วไป

การวัดผลและประเมินผลเป็นกระบวนการวงกลมของการเรียนการสอน อยู่ระหว่าง จุดประสงค์กับกิจกรรมการเรียน หมายถึง จุดประสงค์ของการเรียนการสอนจะเปิดตัวกำหนด แนวทางในการจัดกิจกรรมและแนวทางในการประเมินผล การเรียนการสอนจะด้อยประสิทธิภาพ ถ้าไม่มีจุดประสงค์ในการสอน และถ้าไม่มีการประเมินผลก็ไม่น่าทราบว่า จะปรับปรุงจุดประสงค์ ของการเรียนการสอนโดยตรง (กาญจนา คุณารักษ์, 2527) ด้วยเหตุนี้ เมื่อการเรียนการสอน ได้สิ้นสุดลง ครูผู้สอนควรจะได้ทำการประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อตรวจดูว่าได้บรรลุความ สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้เพียงใด หากมีข้อบกพร่องตรงไหนก็ควรหาทาง ปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนที่จะมีขึ้นในครั้งต่อไปได้ผลดียิ่งขึ้น (สังัด อุทรานันท์, 2529)

ประโยชน์ของการวัดและประเมินผล

สัจจันต์ วิสวธีรนนท์ (2526) ได้กล่าวว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียน การสอนมีประโยชน์ 2 ประการ คือ ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนทั้งต่อผู้เรียนและต่อผู้สอน กับ ประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ทั้งในด้านผู้เรียนและด้านผู้สอน คือ

1.1 ด้านผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนได้รับรู้ความสามารถของตนเอง โดยเปรียบ เทียบกับจุดประสงค์ของการสอนว่า ตนเองบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ มีอะไรจะต้องปรับปรุงแก้ไข ซึ่งจัดว่าเป็นการสร้างแรงจูงใจและเป็นการสร้างลักษณะนิสัยให้เด็กรู้จักสำรวจตนเองและประเมินตนเองอยู่เสมอ

1.2 ด้านผู้สอน จะทำให้ผู้สอนกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนได้อย่าง เหมาะสม ได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้เรียนก่อนจะมีการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยให้ สามารถกำหนดและปรับปรุงจุดประสงค์ ปรับปรุงวิธีการจัดกิจกรรมให้ดีขึ้น แบ่งกลุ่มนักเรียนได้ เหมาะสม แก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียนได้ตรงจุดและช่วยในการรายงานผลการเรียนให้แก่ผู้ ปกครองได้อย่างมีหลักเกณฑ์

2. ประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา ทั้งในด้านการแนะแนวและการบริหาร คือ

2.1 ด้านการแนะแนว จะทำให้ผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องได้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ตลอดจนปัญหาและข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการให้คำแนะนำปรึกษาและช่วยเหลือในการปรับตัว ช่วยในการสำรวจความถนัดและความสนใจ ช่วยในการแนะแนวด้านการเรียนและอาชีพ ช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนเห็นปัญหาร่วมกันและร่วมมือกันในการแก้ปัญหา

2.2 ด้านการบริหาร จะช่วยทำให้คัดเลือกนักเรียนเข้าศึกษาได้อย่างถูกต้อง ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องต่างๆ ในการเรียนการสอนเพื่อจะได้ทำการปรับปรุงแก้ไขต่อไป ช่วยให้ผู้ถึงสถานภาพทางการศึกษาที่แท้จริงของสถานศึกษาและช่วยในการประเมินผล การปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าการวัดผลและประเมินผลนั้นจะช่วยชี้ให้เห็นปัญหาและข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนและทราบถึงแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้เรียนจะได้รับประโยชน์อย่างมากทั้งในด้านการเรียน การประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตต่อไป

หลักการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2522) ได้กล่าวว่า ในการวัดผลและประเมินผลที่จะให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ต้องอาศัยหลักการซึ่งประกอบด้วย

1. กำหนดจุดประสงค์ในการวัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสอน พร้อมทั้งให้ค่านิยามของสิ่งที่ต้องการวัดภายในขอบข่ายของเป้าหมายการศึกษา ในรูปของพฤติกรรมของผู้เรียนทั้ง 3 ด้าน

2. เลือกแนวคิดและปรัชญาการวัดให้เหมาะกับจุดประสงค์และสิ่งที่มุ่งจะวัดตามที่กำหนดไว้ในข้อ 1 (แนวคิดการวัดแบบอิงกลุ่มและอิงเกณฑ์)

3. เลือกหรือสร้างเครื่องมือ หรือแบบสอบถามตามแนวคิด หรือปรัชญาการวัดในข้อ 2 เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนและประสิทธิภาพของการสอน

4. การวัดผลการเรียนรู้หรือการเรียนการสอนที่จะให้ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมทุกด้านตามจุดประสงค์ของการสอน จำเป็นต้องใช้เทคนิคการวัดหลายวิธีประกอบกัน เพราะเทคนิคการวัดผลหรือเครื่องมือแต่ละประเภทมีข้อจำกัด

5. การวัดผลการเรียนการสอนเป็นการวัดทางอ้อม และสิ่งที่วัดได้เป็นเพียงตัวอย่าง ของพฤติกรรม ความรู้ ทักษะหรือเจตคติของผู้เรียนเท่านั้น เพื่อความถูกต้องของสิ่งที่ต้องการวัด ผู้สอนจะต้องเลือกใช้เทคนิคหรือเครื่องมือที่เหมาะสมหลายประเภทและวัดหลายครั้ง เพื่อจะได้ คะแนนพฤติกรรมเกี่ยวกับความรู้ ทักษะและเจตคติอย่างถูกต้อง

6. ผู้สอนควรตระหนักถึงจุดเด่น จุดด้อยของเทคนิคหรือเครื่องมือแต่ละประเภทเพื่อ จะได้เลือกใช้เครื่องมือหรือเทคนิคเหล่านั้นได้ถูกต้อง อันจะนำมาซึ่งความถูกต้อง แม่นตรงของ ข้อมูลที่วัดได้

7. การแปลความหมายข้อมูลที่วัดได้ หรือคะแนนตามแนวของการวัดควรนำไปใช้ให้ เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และแนวทางในการตัดสินใจอื่นๆ เช่น การ การคัดเลือกบุคลากร การปรับปรุงหลักสูตร เป็นต้น

จากหลักการใช้ข้อที่ 2 ที่กล่าวถึงแนวคิดการวัดแบบอิงกลุ่มและอิงเกณฑ์นั้น ผู้สอนจะ เลือกใช้วิธีใดก็ได้ที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2530) ได้กล่าวถึงลักษณะ ของการวัดผลทั้งสองแบบไว้ดังนี้

การวัดผลแบบอิงกลุ่ม (Norm-Referenced Measurement) หมายถึง การวัด ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนแต่ละคาบแล้วเปรียบเทียบกับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในกลุ่ม เดียวกันว่า มีผลสัมฤทธิ์มากหรือน้อยกว่ารายเฉลี่ยของกลุ่มเท่าไร การวัดแบบนี้มุ่งวัดความแตกต่างระหว่างผู้เรียน จัดเป็นแรงกระตุ้นอันสำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้แบบแข่งขันระหว่างผู้เรียน ด้วยกันว่าใครเก่ง ใครอ่อน เรียนได้สำเร็จในระดับใด การวัดผลแบบอิงกลุ่มนี้จะมุ่งจัดอันดับ ความสามารถของผู้เรียนโดยการเปรียบเทียบกับกลุ่มมากกว่าการวัดว่าผู้เรียนได้เรียนรู้หรือมี ความสามารถด้านใดบ้าง

การวัดผลแบบอิงเกณฑ์ (Criterion Referenced Measurement) หมายถึง การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนแต่ละคนแล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของการจัดการเรียนการสอน โดยมุ่งที่จะวัดว่าผู้เรียนสามารถหรือไม่สามารถทำอะไรได้บ้าง อีกทั้งเป็นการวัดที่ได้ตีความหมายของคะแนนโดยการเปรียบเทียบกับคะแนนของนักเรียนร่วมชั้น ดังนั้น การวัดผลแบบอิงเกณฑ์จึงมุ่งผลักดันให้เกิดการเรียนรู้แบบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทุกคนต่างแข่งกับเกณฑ์มากกว่าการแข่งขันกับคนอื่น ประโยชน์ข้อสการวัดผลแบบอิงเกณฑ์นี้ เป็นการวัดผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและปรับปรุงหลักสูตร

ประเภทของการประเมินผล

การประเมินผลไม่เหมือนกับการวัดผลหรือการจัดอันดับ (Measurement of Grading) เพราะการวัด คือ การกำหนดตัวเลขหรือตัวอักษรมาเป็นรหัสแสดงผลสัมฤทธิ์ของบุคคล แต่การประเมินผลเป็นการกำหนดคุณค่าหรือคุณภาพของบุคคล (Worth of Quality, 1978) ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กำหนดให้มีการประเมินผลการเรียน เป็น 2 แบบ คือ

1. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน (Formative Evaluation) มีจุดมุ่งหมายของการประเมินเพื่อค้นหาว่า นักเรียนได้เรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปมากน้อยเพียงใดในหน่วยการเรียนหนึ่งๆและมุ่งประเมินครูว่า ได้จัดประสบการณ์การเรียนให้นักเรียนได้เหมาะสมเพียงใด แล้วนำผลของการประเมินไปใช้ในการพิจารณาปรับปรุงการเรียนของเด็กหรือการสอนของครู การประเมินผลประเภทนี้อาจเรียกว่าการประเมินผลย่อยก็ได้ ประกอบด้วย การประเมินผลนักเรียนก่อนเรียน การประเมินผลระหว่างเรียนและการประเมินผลปลายภาค (วรสุดา บุญยไวโรจน์, 2626)

2. การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน (Summative Evaluation) มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการตัดสินเพื่อเลื่อนชั้นเรียน มีกำหนดไว้ 2 แบบ คือ การประเมินผ่านจุดประสงค์การเรียนที่กำหนดไว้เป็นส่วนรวมของแต่ละกลุ่มประสบการณ์และการ

ประเมินผลปลายปีซึ่งจะมีเฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 4 และ 6 เท่านั้น เป็นการประเมินผลโดยส่วนรวม เมื่อสอนถึงสิ้นปีการศึกษาแล้วนักเรียนมีความรู้ ความสามารถเป็นส่วนรวมในแต่ละกลุ่ม ประสิทธิภาพเพียงใด ทั้งนี้เพื่อนำผลการประเมินทั้งสองแบบนี้ไปประกอบการพิจารณาตัดสินผลการเรียนต่อไป (วรสุตา บุญไวโรจน์, 2526)

เทคนิคในการวัดและประเมินผล

ในแผนการสอนของกลุ่มประสิทธิภาพต่างๆ ของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ได้มีการเสนอเทคนิคในการวัดผลและประเมินผลทางการเรียนการสอนไว้เป็น 4 แบบ คือ

1. การสังเกต (Observation) หมายถึง การศึกษาพฤติกรรมของเด็ก ครูที่จะศึกษาพฤติกรรมของเด็กจะเริ่มต้นด้วยการตั้งจุดมุ่งหมายที่แน่นอนว่า ต้องการจะทราบสิ่งใดและในปริมาณเท่าใด แล้วจึงเตรียมจัดแบบฟอร์มสำหรับบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน การใช้แบบฟอร์มในการสังเกตจะทำให้มีความแน่นอนไม่ขาดตกบกพร่อง

2. การสัมภาษณ์ (Interview) หมายถึง การสนทนาแบบมีจุดมุ่งหมายแน่นอนอาจใช้ตรวจสอบความรู้ทั่วไป ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด การสัมภาษณ์นี้อาจทำให้ทั้งมีแบบฟอร์มคำตอบซึ่งเตรียมไว้ทั้งคำถามและคำตอบให้เลือก หรืออาจเตรียมเฉพาะคำถามก็ได้ ส่วนอีกแบบหนึ่งนั้นจะเป็นแบบไม่มีฟอร์มคำถาม ในแบบหลังนี้จำเป็นต้องสัมภาษณ์โดยผู้ที่มีประสบการณ์มากเท่านั้น

3. การตรวจผลงาน (Checking) หมายถึง การตรวจผลการปฏิบัติงานของนักเรียน จะทำให้ครูทราบความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคน หลักสำคัญในการตรวจผลงาน คือ ก่อนตรวจผลงานครูจะต้องวางเกณฑ์ไว้ล่วงหน้าก่อนที่นักเรียนจะเริ่มลงมือทำงาน ตัวอย่างของเกณฑ์ได้แก่ ความถูกต้อง ประโยชน์ใช้สอย ประหยัดและสวยงาม ฯลฯ

4. การทดสอบข้อเขียน (Test) หมายถึง การใช้ข้อสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง หรือเป็นข้อสอบมาตรฐานของกลุ่มโรงเรียน ของอำเภอ ใช้เพื่อตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจ การวิเคราะห์และอื่นๆ ได้หลายแง่หลายมุม การใช้ข้อสอบแบบปรนัยหรือวัตถุวิสัย (Objective)

ข้อสอบทั้งสอบแบบนี้ต่างมีข้อดีข้อเสีย จำเป็นจะต้องพิจารณาด้วยว่าลักษณะของเนื้อหาวิชาเช่นนี้ ควรจะเลือกใช้ข้อสอบแบบใดจึงจะเหมาะสม หรือจะใช้ผสมกันก็ได้

เทคนิคในการวัดและประเมินผลดังที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นเทคนิคที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปแต่ละ เทคนิคต่างมีจุดเด่นและจุดด้อยในตัวเอง ดังนั้น ครูผู้สอนจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาจุดเด่นจุดด้อย เหล่านี้ เพื่อการเลือกใช้ได้อย่างถูกต้องคือ สามารถประเมินได้ครบทุกด้านทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติไปพร้อมกัน การประเมินเพียงความสามารถในการจดจำเนื้อหาวิชาได้มากถือว่า ไม่เป็นการเพียงพอ เพราะคนที่เก่งหรือสมบูรณ์ในสังคมปัจจุบันต้องเป็นคนที่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดีและปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การประเมินผลในลักษณะเช่นนี้จัดว่าเป็นการ ประเมินผลคนทั้งคน จึงต้องรู้จักเลือกใช้เทคนิคการประเมินผลได้อย่างเหมาะสม (วิชัย ราษฎร์ศิริ, 2524)

การวัดผลและประเมินผลศิลปศึกษา

ผลงานศิลปะ เป็นผลจากการที่แต่ละบุคคลดึงเอาการรับรู้ ความประทับใจที่ได้จากประสบการณ์ในอดีตถ่ายทอดออกมาเป็นรูปตามความคิดและความสามารถที่ตนเองมีอยู่ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะให้ผลงานศิลปะนั้นๆ มีลักษณะที่เหมือนกันแม้จะได้รับการสอนแบบเดียวกันก็ตาม ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้การวัดและประเมินผลทางศิลปศึกษาเป็นเรื่องยาก แต่ถึงอย่างไรก็ตามครูผู้สอนก็จำเป็นต้องทบทวนการวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบว่า การเรียนศิลปศึกษาของนักเรียนเป็นไปตามที่ตั้งจุดมุ่งหมายเอาไว้หรือไม่ (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร, 2525)

การวัดผลศิลปศึกษา

Chapman (1978) กล่าวว่า "การวัดผลทางศิลปศึกษาก็เช่นเดียวกับการวัดผลวิชาอื่น ๆ ซึ่งหมายความถึง กระบวนการในการจัดหาตัวเลขหรือตัวอักษร เพื่อใช้เป็นรหัสตัวแทนแสดงผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มบุคคลหรือของแต่ละคน" การวัดผลการเรียนศิลปศึกษาในปัจจุบัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการหาข้อมูลต่าง ๆ สำหรับนำมาใช้ในการประเมินผล การวัดผลที่สำคัญมีอยู่ 2 ประการ คือ การวัดพัฒนาการของนักเรียนที่เกิดจากการทำกิจกรรมศิลปะ ได้แก่ พัฒนาการด้านร่างกาย

อารมณ์ สังคม สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ และด้านสุนทรียภาพ ประการที่สอง เป็นการวัดพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนในด้านความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความนิยมในศิลปะทักษะ การใช้วัสดุอุปกรณ์การทำงานและการนำศิลปะไปใช้ในชีวิตประจำวัน (กรมการฝึกหัดครู, หน่วยศึกษานิเทศก์, 2529) วิธีวัดผลก็ต้องวัดไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ครูได้กำหนดไว้ก่อนการสอน (ชวลิต คาบแก้ว และสุดาวดี เหมทานนท์, 2525) จุดประสงค์ที่กำหนดควรพิจารณาให้เหมาะสมกับระดับการศึกษาและสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กที่มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามวัย (Lansing, 1976) ส่วนการวัดผลในด้านความรู้ ทักษะ และการนำไปใช้ ครูควรอธิบายวิธีการให้คะแนนแก่ผู้เรียนว่าจะให้คะแนนในหัวข้อใดข้อละเท่าไร เพื่อจะได้เป็นมาตรฐานให้ผู้เรียนมีโอกาสตรวจทานแก้ไขปรับปรุงการทำงานของตนให้เรียบร้อยก่อนที่จะส่งงานชิ้นต่อไป (ประกัสสร นิยมธรรม, 2523) อย่างไรก็ตามเป้าหมายของการเรียนศิลปศึกษาก็ไม่ได้เน้นความรู้ความเข้าใจ เหมือนกับวิชาอื่น ๆ (สุลักษณ์ ศรีบุรี, 2530) การให้เกรดหรือการให้คะแนนทางศิลปจึงไม่ถือว่าเป็นส่วนสำคัญเพราะการที่เด็กมีพัฒนาการเจริญก้าวหน้า ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสำเร็จของผลงานศิลปะ (De Francesco, 1958)

วิธีวัดผลศิลปศึกษา

จากการศึกษาถึงวิธีวัดผลในการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย วิชาศิลปศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 พบว่า มีการใช้วิธีวัดผล 3 แบบด้วยกัน คือ การสังเกตพฤติกรรม การตรวจผลงานภาคปฏิบัติ และการสัมภาษณ์ สำหรับวิธีวัดผลด้วยการสัมภาษณ์กำหนดให้ใช้บางหน่วยการเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 เท่านั้น

วิธีวัดผลตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ในแผนการสอนวิชาศิลปศึกษา ระดับประถมศึกษา มีดังนี้ (กรมวิชาการ, 2526)

1. การสังเกตพฤติกรรม เป็นวิธีวัดผลโดยการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนเป็นรายบุคคล นับตั้งแต่เริ่มต้นคาบเวลาเรียนไปจนถึงสิ้นสุดกิจกรรม โดยใช้แบบสำรวจรายการหรือแบบจัดอันดับคุณภาพเป็นเครื่องมือประกอบการสังเกตพฤติกรรม ตัวอย่างพฤติกรรมที่ต้องสังเกตมีดังนี้

1. การจัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ให้พร้อมที่จะทำงาน
 2. วิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในขณะที่ทำกิจกรรม
 3. การรู้จักเก็บรักษา การทำความสะอาดอุปกรณ์ในการเรียน และการรักษาความสะอาดของบริเวณที่ทำงาน
 4. การแสดงความคิดเห็นและการอธิบายผลงาน ฯลฯ
2. การตรวจผลงาน เป็นวิธีวัดผลจากผลงานศิลปะที่เด็กทำขึ้น ครูควรพิจารณาอย่างกว้าง ๆ โดยคำนึงถึงระดับความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้นจากการเรียน และครูควรพยายามสร้างนิสัยให้เด็กรักการค้นคว้า ทดลองด้วยวัสดุและวิธีการแปลก ๆ ใหม่ ๆ (กรมวิชาการ, 2523)
- การตรวจผลงานในแต่ละกิจกรรม ครูควรบันทึกไว้ทุกครั้งด้วยแบบจัดอันดับคุณภาพ ดังรายการต่อไปนี้
1. ความคิดสร้างสรรค์ เช่น รูปแบบที่แปลกใหม่ การเลือกใช้วัสดุได้อย่างเหมาะสม
 2. การสื่อความหมาย ชัดเจนหรือไม่ เพียงใด
 3. ความสะอาดเรียบร้อย
3. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดผลด้วยการซักถามและตอบด้วยปากเปล่า หรือมีแบบฟอร์มคำตอบเพื่อศึกษาถึงทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานศิลปะที่ทำขึ้นในกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งในแผนการสอนศิลปศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ได้ให้แนวทางการสัมภาษณ์ ดังนี้
1. ความพอใจเกี่ยวกับผลงานของเพื่อนร่วมชั้น
 2. ความเข้าใจในผลงานของผู้อื่น

การประเมินผลทางศิลปศึกษา

การประเมินผลทางศิลปศึกษา คือ การใช้เกณฑ์ตรวจสอบการแสดงออกทางศิลปะของนักเรียนได้พัฒนาการไปในระดับที่น่าพอใจหรือไม่ เพียงใด โดยครูเป็นผู้กำหนดเกณฑ์และเงื่อนไขที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (เลิศ อานันทนนะ, 2526)

จุดมุ่งหมายในการประเมินผลทางศิลปศึกษา

ศิลปศึกษาในยุคปัจจุบันมุ่งที่ประสิทธิภาพของศิลปะในฐานะที่ช่วยพัฒนาเด็กทุกคน ศิลปศึกษาจึงเป็นวิถีทางที่จะพัฒนาคุณสมบัติพิเศษที่เกิดขึ้นในเด็กแต่ละคน ดังนั้นการประเมินผล จึงต้องเป็นกระบวนการที่ตอบสนองความมุ่งหมายของศิลปะดังกล่าวนี้ด้วย (ประเทิน มหาจันทร์, 2531)

De Francesco (1958) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการประเมินผลทางศิลปะ ดังนี้

1. เพื่อทำนายระดับความสำเร็จของการเรียนศิลปะ
2. เพื่อวัดความก้าวหน้าหรือความเจริญงอกงามด้านความคิด การเปลี่ยนแปลง การใช้มือบังคับวัสดุอุปกรณ์ และความสามารถในการแสดงออกของผู้เรียน
3. เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างของผู้เรียน และรับรองผลการเรียน
4. เพื่อวินิจฉัยอุปสรรคในการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย อารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และสุนทรียภาพ
5. เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่องในกระบวนการสอน
6. เพื่อหาทางแก้ไขวิธีการสอนและเป้าหมายการเรียนการสอนเพื่อช่วยผู้เรียนตามความจำเป็น

ประเภทของการประเมินผลทางศิลปศึกษา

Conrad (1964) กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนศิลปศึกษา สามารถแบ่งตามจำนวนผู้เรียนได้ 2 แบบ ดังนี้

1. การประเมินผลเป็นกลุ่ม เป็นการอภิปรายผลงานระหว่างนักเรียนด้วยกันผลงานของแต่ละคนจะถูกนำไปจัดแสดงบนฝาผนังหรือบอร์ดแสดงผลงานในห้องเรียน ในห้องแสดงผลงานของโรงเรียน หรือสถานที่จัดนิทรรศการแห่งอื่น ๆ โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะให้นักเรียนรู้จักสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในผลงาน เพื่อนักเรียนจะได้ทำการประเมินผลงานได้สะดวก
2. การประเมินผลเป็นรายบุคคล เป็นการประเมินผลงานศิลปะที่ครูประเมินนักเรียน

เป็นรายบุคคล เพื่อกำหนดแนวทางปรับปรุงการทำงานครั้งต่อไป นอกจากนี้นักเรียนแต่ละคนยังสามารถประเมินผลตนเอง โดยใช้เกณฑ์เดียวกันกับที่ครูได้ใช้ประเมินนักเรียน และนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกัน เพื่อการอภิปรายระหว่างครูกับนักเรียน

นอกจากนี้ Eisner (1972) ยังได้กล่าวถึงลักษณะการประเมินผลงานศิลปะ โดยใช้วิธีตัดสินเปรียบเทียบผลงานของผู้เรียนว่าทำได้ 3 วิธี คือ

1. การเปรียบเทียบกับตนเอง เป็นการประเมินผลเพื่อให้รู้ถึงระดับความสามารถ อารมณ์ และความเข้าใจของผู้เรียน ว่ามีความเจริญงอกงามเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด โดยการเปรียบเทียบผลงานที่ทำเมื่อตอนต้นภาคเรียนกับผลงานในปลายภาคเรียน

2. การเปรียบเทียบในระดับชั้นเรียนเดียวกัน เป็นการประเมินผลเปรียบเทียบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์การสอน และกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุตามจุดประสงค์นั้น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม Chapman (1978) มีความเห็นต่อการประเมินผลโดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานนี้ว่าไม่เหมาะสมกับวิชาศิลปศึกษา เพราะการเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานนั้นเหมาะกับวิชาที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลหรือข้อเท็จจริง มีเกณฑ์ที่จะบอกได้ว่าถูกหรือผิด

วิธีการประเมินผลทางศิลปศึกษา

การประเมินผลเป็นกระบวนการจัดคุณภาพของผลงานศิลปะ โดยครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ และพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนการสอนศิลปะ เลิศ อานันทนะ (2526) ได้กล่าวว่า วิธีการประเมินผลทางศิลปศึกษาในชั้นเรียน ควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. กำหนดเกณฑ์การประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้เฉพาะของวิชาศิลปศึกษา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

2. การตีความและสร้างแบบประเมินผลให้ครอบคลุมจุดประสงค์ ในบางกรณีอาจจำเป็นต้องประเมินผลตามจุดประสงค์ย่อยที่แยกแยะออกไปตามลักษณะของเนื้อหาและกิจกรรม

3. การตรวจผลงาน เป็นการพิจารณาถึงระดับความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะครั้งหนึ่ง ๆ ไม่ใช่ข้อสรุปในการตัดสินชี้ขาดว่าได้หรือตก หลักการตรวจผลงานศิลปะของเด็กประถมศึกษา ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

3.1 ลักษณะรูปแบบ

3.2 เนื้อหาเรื่องราว

3.3 องค์ประกอบศิลป์

4. การสังเกตและการติดตามผล เนื่องจากธรรมชาติของศิลปะมีลักษณะที่ไม่แน่นอน และมีการเปลี่ยนแปลงสูง การประเมินผลปลายภาคเรียนเพียงครั้งเดียวย่อมขาดความเที่ยงตรง และไม่น่าเชื่อถือ ดังนั้นจำเป็นต้องอาศัยการสังเกตและการติดตามผลควบคู่กันไปด้วย โดยคำนึงถึงแนวทางต่อไปนี้

4.1 เพิ่มจำนวนการประเมินให้มากขึ้น

4.2 สังเกตและบันทึกความก้าวหน้าทางการเรียนเป็นระยะ ๆ เสร็จแล้วสรุปรวมเป็นผลการเรียนตลอดภาค

4.3 ติดตามผลการเรียนว่ามีพัฒนาการด้านต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด เป็นต้น

5. การวิจารณ์ผลงานศิลปะ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้ครูได้ทราบถึงการรับรู้ของนักเรียนที่มีต่องานของผู้อื่น และของตนเอง (Eisner, 1972) และยังเป็น การสรุปความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น (เลิศ อานันทนา, 2526) โดยการจัดกิจกรรมการวิจารณ์ให้มีการแสดงความคิดเห็น การชี้แนะ เหตุผล ปัญหาและเบื้องหลังของการทำงาน ตลอดจนความในใจของผู้สร้างงาน การวิจารณ์ผลงานศิลปะ เด็กเป็นเรื่องละเอียดอ่อนจึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง โดยคำนึงถึงแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

5.1 ส่งเสริมและให้กำลังใจเด็กทุกคนเท่าเทียมกัน

5.2 ยกย่องชมเชยในความสามารถของเด็กที่สร้างสรรค์ผลงานขึ้นด้วยตนเอง

แม้ว่าผลงานนั้นจะประสบผลสำเร็จเพียงเล็กน้อยก็ตาม

5.3 ละเว้นการวิจารณ์ในด้านส่วนตัว หรือขยายความผิดพลาดของเด็กให้ดูเป็นเรื่องใหญ่โตเกินจริง

5.4 ควรวิจารณ์ในแนวทางสร้างสรรค์ คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่เด็กจะได้รับ หลีกเลี่ยงการวิจารณ์ในลักษณะตำหนิติเตียน สบประมาท และการย้ำเน้นแต่ข้อผิดพลาด

สรุปได้ว่าการวัดผลประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน เป็นการตรวจสอบการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และทักษะ การปฏิบัติงานต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัดและใช้วิธีการหลายรูปแบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงมีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด

แนวทางในการประเมินผลทางศิลปศึกษา

วิชาศิลปศึกษา ซึ่งมีลักษณะเนื้อหาและวิธีการแตกต่างกว่าวิชาอื่นในหลักสูตร เป็นวิชาที่มีองค์ความรู้ในเชิงคุณภาพ (Qualitative knowledge) มุ่งส่งเสริมความเป็นมนุษย์ การวัดผลและประเมินผลจึงมีลักษณะยืดหยุ่น ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว (อารี สุทธิพันธ์, 2527) โดยทั่วไปจะให้ความสำคัญต่อการประเมินผลในด้านพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ และพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนศิลปะ

Lowenfeld and Brittain (1982) ได้เสนอแนะแนวทางการประเมินผลทางศิลปศึกษา ตามลักษณะพัฒนาการความเจริญงอกงามของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. พัฒนาการทางอารมณ์ มีความสนุกสนานเพลิดเพลินในการทำงานศิลปะ แสดงให้เห็นถึงความมีสุขภาพจิต และอารมณ์ที่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง สร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้อย่างอิสระ และพึงพอใจในผลงานของตน
2. พัฒนาการทางสติปัญญา มีความสามารถในการแสดงออก มีความรู้เรื่องของหลักการทำงานศิลปะ สามารถทำกิจกรรมศิลปะได้อย่างถูกต้องและประณีต รู้จักแก้ปัญหาในการทำงานศิลปะ

3. พัฒนาการทางร่างกาย มีความสามารถใช้เครื่องมือ วัสดุ ได้อย่างคล่องแคล่ว ว่องไว มีความแม่นยำ ผลงานศิลปะที่สร้างขึ้นมีลักษณะที่สัมพันธ์กับความรู้สึกนึกคิดของตนเอง สามารถวัดผลการปฏิบัติงานได้จากทักษะการทำงาน การใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ และจากตัวผลงานที่ทำสำเร็จแล้ว

4. พัฒนาการทางการรับรู้ มีความสนใจในการแสดงออก การบรรยาย การอภิปราย เกี่ยวกับผลงานศิลปะ และสามารถแสดงความรู้ ความเข้าใจได้อย่างมั่นใจถูกต้องตามเกณฑ์การพิจารณาทางศิลปะ เกิดความรู้สึก รับรู้ถึงความงามที่ปรากฏในงานศิลปะ

5. พัฒนาการทางสุนทรียภาพ มีความเข้าใจชื่นชมในคุณค่าความงามของศิลปะ สามารถแสดงความคิดเห็น บรรยาย หรือวิจารณ์ผลงานศิลปะ โดยให้เหตุผลตามหลักการทางศิลปะ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

6. พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ ทำงานศิลปะได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น แสดงความคิดอย่างก้าวหน้าและเชื่อมั่นในความคิดของตนเอง ไม่ลอกเลียนแบบของผู้อื่น ผลงานที่แสดงออกมีความงดงามและมีลักษณะที่แตกต่างไปจากผู้อื่น

7. พัฒนาการทางสังคม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รู้จักการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เข้าใจในการแสดงออกของผู้อื่น

นอกจากการประเมินผลโดยอาศัยแนวทางการพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว การประเมินผลโดยการสังเกตพฤติกรรมในการเรียนศิลปะ ก็มีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2520) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนศิลปะนี้จะสัมพันธ์กับความมุ่งหมายของการศึกษาทุก ๆ ด้าน เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้เพื่อการสร้างสรรค์ เพื่อศิลปนิยามและเพื่ออารมณ์กับความรู้สึกในงานศิลปะ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 6 ประการ คือ

1. พฤติกรรมการรับรู้ มีความฉับพลันในการรับรู้ในคุณค่าความงามของศิลปะ มีความสามารถในการสังเกต การเห็น การระลึก หรือจดจำลักษณะความงามในสิ่งแวดล้อม

2. พฤติกรรมในการรับรู้และเข้าใจ มีความรู้ในหลักการของสุนทรียศาสตร์ เข้าใจ ศิลปินและผลงานของเขา
3. พฤติกรรมในปฏิกิริยาที่แสดงออก มีประสบการณ์และอารมณ์ในการแสดงออกในงานศิลปะ มีความรู้สึก อารมณ์ ในปฏิกิริยาโต้ตอบ สร้างสรรค์
4. พฤติกรรมในการวิเคราะห์ มีความสามารถบรรยายและอธิบายลักษณะในงานศิลปะ และสามารถตีความ หรือใช้วิจารณ์งานในการคาดคะเน
5. พฤติกรรมในการพินิจและประเมินผล มีความสามารถวิจารณ์พินิจงาน และประเมิน ผลงานศิลปะ
6. พฤติกรรมในการจัดและดำเนินงานอย่างมีระเบียบวินัย มีความสามารถในการ สร้างสรรค์ รู้จักแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ ใช้เครื่องมือและวัสดุประกอบงานศิลปะได้อย่างเชี่ยวชาญ

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน เป็นการตรวจสอบการเรียนรู้ และพัฒนาการของผู้เรียนทางด้านต่าง ๆ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของผู้เรียนด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และทักษะในการปฏิบัติงานต่าง ๆ โดยใช้ เครื่องมือที่เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัดและใช้วิธีการหลายรูปแบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด "การวัดและประเมินผลมีจุดประสงค์หลักที่สำคัญ คือ การนำผลจากการวัดและการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน" (Gronlund, 1981) เพื่อหาแนวทางแก้ไขวิธีการสอนและเป้าหมายการเรียนการสอนในคราวต่อไปให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน (De francesco, 1958)

แนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษา

ในการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทางปรัชญา การศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญา ศิลปะ และการศึกษา แนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษาที่สำคัญ และได้พบทฤษฎีการสอนศิลปศึกษาที่สามารถนำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์ วิจัยแนวคิดทาง การเรียนการสอนศิลปศึกษาได้เป็นอย่างดี จึงได้นำมาประมวลเสนอ ดังนี้

แนวคิดทางปรัชญาการศึกษา

ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไปนั้น จะพบว่า มีแนวทางในการจัดได้หลายแนวทาง ซึ่งเหตุผลที่มีความหลากหลายในการจัดนั้น ก็เนื่องมาจากความแตกต่างกันทางความเชื่อ หรือแนวคิดซึ่งเรียกกันว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษา และนักการศึกษาต่างก็ให้ความหมายของปรัชญาการศึกษาไว้แตกต่างกันออกไป อาทิ

สาโรช บัวศรี (2528) กล่าวว่า "ปรัชญาการศึกษา คือ การนำเอาหลักบางประการของปรัชญาอันเป็นแม่บทมาดัดแปลงให้เป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการศึกษา"

ส่วนศักดิ์ ประสงค์ประทานพร (2526) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา คือ ความคิดเห็นอย่างวิพากษ์วิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนการก่อให้เกิดการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งความคิดเห็นนี้ตั้งอยู่บนรากฐานของอภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยา กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ปรัชญาการศึกษาพิจารณาองค์ประกอบของการศึกษาทุก ๆ ส่วนอย่างถี่ถ้วน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษานี้ จะใช้เป็นเครื่องนำทางหรือยึดเป็นหลักในการจัดการศึกษา และพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาโดยส่วนรวม

ลูคัส (Lucas, 1970) กล่าวว่า "ปรัชญาการศึกษา หมายถึง ความเชื่อความคิด หรือทักษะเกี่ยวกับการศึกษาที่โรงเรียน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียน" ขณะที่ เคลเลอร์ (Kneller, 1971) กล่าวว่า "ปรัชญาการศึกษาเป็นการทำความเข้าใจการศึกษาเป็นส่วนรวม พร้อมทั้งพยายามที่จะแปลความหมายให้เป็นมโนภาพทั่วไป ซึ่งสามารถนำไปเป็นหลักในการกำหนดความมุ่งหมาย ตลอดจนนโยบายทางการศึกษาได้"

จากความหมายของปรัชญาการศึกษาที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษา หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อ หลักทฤษฎีทางการศึกษาที่ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ของการศึกษา เนื้อหาวิชาที่ทำให้การศึกษา และวิธีการให้การศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นหลักหรือแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนนั่นเอง

ในแวดวงของปรัชญาการศึกษา ได้มีการจัดแบ่งปรัชญาการศึกษาไว้ ดังนี้

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตน์ (2522) แบ่งปรัชญาการศึกษาที่ยึดปรัชญาทั่วไปเป็นแม่บท ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ลัทธิคือ สารัตถนิยม นิรันตรนิยม พัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และอัตถิภาวนิยม สำหรับ บรรจง จันทรสา (2527) ได้นำมาจัดแบ่งออกเป็น 4 ลัทธิ โดยจัดปฏิรูปนิยมรวมไว้กับ พัฒนาการนิยม

ซึ่งพอสรุปได้ว่าปรัชญาการศึกษาเป็นแนวทางหรือหลักยึดสำหรับการจัดการเรียนการสอน โดยมีความแตกต่างกันไปตามแนวคิดของแต่ละปรัชญา ซึ่ง อรสา สุขเปรม (2526) ได้วิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษากับคำรายงานพฤติกรรมการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครู เขตกรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสอนตามแนวปรัชญาทางปรัชญาการศึกษาในลัทธิเดียวกัน และรัชনীย์ ทิมเสนีย์ (2526) ได้วิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษากับบุคลิกภาพของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้" พบว่า ปรัชญาการศึกษามีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของอาจารย์ด้วย และนอกจากนี้ สุรินทร์ รักชาติ (2529) ได้วิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาระหว่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร" พบว่าผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาที่อายุ เพศ และประสบการณ์การทำงานต่างก็มีความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

จากผลการวิจัยทางปรัชญาการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษามีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนและบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญา ศิลปะ และการศึกษา

ปรัชญาการศึกษา ศิลปศึกษา เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่าง ปรัชญาศิลปะ และการศึกษา ซึ่งปรัชญาการศึกษามีรากฐานมาจากปรัชญาบริสุทธิ์ และมีความสัมพันธ์กับศิลปะ โดยศิลปะจัดอยู่ในปรัชญาสาขาคุณวิทยา (Axiology) และจัดเป็นคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษา ก็เป็นปัญหาทางปรัชญา เช่น ศิลปะคืออะไร ศิลปะ

เกี่ยวข้องกับความงามหรือไม่ อย่างไร มีเกณฑ์อะไรมาเป็นเครื่องตัดสินคุณค่าศิลปะ ใครควรเป็นผู้ตัดสินคุณค่านั้น ๆ และเมื่อมาเกี่ยวข้องกับการศึกษา ก็เป็นปัญหาทางปรัชญาการศึกษาว่า จะกำหนดจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาวิชาศิลปะศึกษาอย่างไร บทบาทของผู้เรียนผู้สอนควรเป็นเช่นไร จะมีวิธีการวัดและประเมินคุณค่าศิลปะด้วยวิธีไหน

ในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญา ศิลปะ และศึกษานั้น บรรจง จรรยา (2527)

สรุปได้ว่า ปรัชญาเป็นพื้นฐานของความเชื่อโดยมนุษย์เชื่อในความรู้หรือการปรากฏขึ้น เรียกว่า ภาววิทยา (Ontology) และเข้าถึงสภาวะความจริงนั้น ๆ ได้ด้วยความรู้ ซึ่งเรียกว่า ญาณวิทยา (Epistemology) จากนั้นจึงกำหนดคุณค่า (Axiology) ของสุนทรียศาสตร์ในทางศิลปะ และนำมาหาวิธีการในการจัดการเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษา

แนวคิดทางปรัชญาศิลปะศึกษาที่สำคัญ

ในแวดวงของศิลปะนั้น ได้มีแนวคิดทางปรัชญาศิลปะศึกษาซึ่งแตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละยุคสมัย โดยศิลปิน นักการศึกษา นักปรัชญาทางสุนทรียศาสตร์ ต่างก็แสดงทรรศนะและแนวคิด แนวปฏิบัติของตน ซึ่งส่งผลให้มีการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาแตกต่างกันไป ดังที่ ชูศักดิ์ เพรสคอตท์ (2530) ได้นำเสนอไว้ในงานวิจัยเรื่อง "ความสอดคล้องระหว่างปรัชญาศิลปะศึกษาสากล กับปรัชญาที่ปรากฏในหลักสูตรศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และความเชื่อของครูศิลปะศึกษาในประเทศไทย" ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

วอลเตอร์ สมิธ (Walter Smith) ได้ตั้งสถาบันสอนศิลปะอย่างจริงจังเป็นครั้งแรกในอเมริกา และวิชาศิลปะถูกบรรจุลงในหลักสูตรให้เป็นวิชาบังคับเป็นครั้งแรกในโรงเรียนรัฐบาล โดยปรัชญาการสอนของสมิธ มีโครงสร้างสำคัญที่ว่า "ทักษะในการเขียนภาพและออกแบบสามารถพัฒนาขึ้นได้โดยการให้นักเรียนเลียนแบบครูและฝึกซ้อมบ่อย ๆ" ตามหลักสูตรของ Walter Smith นี้ นักเรียนจะต้องศึกษาทั้งด้านวิชาการ เช่น ประวัติศาสตร์ศิลป์ ปรัชญาศิลปะ และทฤษฎีศิลปะ ตลอดจนทั้งทางด้านการปฏิบัติจริง

มานูเอล บาร์แคน (Manuel Barkan) เชื่อว่า ผู้ใหญ่ควรจัดประสบการณ์ทางศิลปะของเด็กรให้กว้าง ๆ ไว้ กล่าวคือ รวมไปถึงประสบการณ์ทางด้านดนตรี การแสดง และงานวิจิตรศิลป์อื่น ๆ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้กลายเป็นผู้มีใจรัก และรู้จักอยู่ร่วมกันในสังคมที่เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างอิสระเสรี และเป็นประชาธิปไตย ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ที่เจริญวัยและเติบโตในลักษณะที่กล่าวถึงมานี้เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า มีพัฒนาการทางด้านอารมณ์ และบุคลิกภาพที่สังคมพึงปรารถนา นอกจากนี้ยังเชื่อว่า การที่จะให้การเรียนการสอนศิลปศึกษาเป็นไปอย่างสมบูรณ์ ครูผู้สอนศิลปะควรเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และทักษะโดยตรงเกี่ยวกับกิจกรรมที่ครูเลือกนำมาให้เด็กปฏิบัติในห้องเรียน ในด้านการวัดผล โดยควรพิจารณาทั้งจากกระบวนการแสดงออกของเด็ก ซึ่งสามารถมองเห็นหรือสังเกตได้ (process) และจากผลงานศิลปะ (Products) ที่เด็กได้สร้างสรรค์ขึ้น

เอลเลียต ไอสนอร์ (Elliot Eisner) เป็นนักวิชาการศิลปศึกษาที่เน้นในเรื่องการปฏิบัติอย่างจริงจัง งานศิลปะที่นักเรียนสร้างสรรค์ขึ้นมาแล้ว ครูผู้สอนจะต้องนำงานเหล่านั้นไปแสดงให้ประจักษ์แก่นักเรียนอื่น ๆ และบุคคลทั่วไป ถ้าเป็นไปได้ควรพยายามหาที่แสดงงานตามที่สาธารณะนอกโรงเรียน เพื่อให้บุคคลทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองของเด็กมีโอกาสได้ชื่นชมกับงาน และเข้าใจงานศิลปะของเด็ก ที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ อาจมีผลทำให้ผู้ใหญ่ได้เข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาที่เด็กควรจะได้รับจากการแสดงออกเช่นนี้ นอกจากนี้ เขายังเชื่อว่า กระบวนการทำงานทางวิจิตรศิลป์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตใต้สำนึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจินตนาการ และความรู้สึกเกี่ยวกับความพอเหมาะพอดีของศิลปิน การสร้างงานศิลปะมีส่วนช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะมีผลทำให้การดำเนินชีวิตของแต่ละคนมีความสมบูรณ์และอิมเมอซิ่งขึ้น

เอ็ดมันด์ เฟลด์แมน (Edmund Feldman) ปรัชญาของเขาอาจอนุโลมให้อยู่ในกลุ่มการศึกษาแบบ Humanism ได้ โดยที่ปรัชญา Humanism ระบุว่า มนุษย์และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้เป็นสิ่งที่น่าศึกษา โดยที่ไม่ควรพะวงให้ลึกซึ้งจนเกินไปว่า จะได้ผลลัพธ์อะไรเป็นสิ่ง

ตอบแทน เฟลด์แมน เชื่อว่า ศิลปศึกษามีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการศึกษาแบบ Humanism ผลกว้าง ๆ ที่คาดว่าจะได้รับจากการจัดศิลปศึกษาในโรงเรียนคือ เพื่อให้บุคคลมีพัฒนาการเจริญเติบโตทั้งด้านจิตใจ และความรู้สึกนึกคิด ตามแนวคิดในปรัชญานี้ ครูศิลปะจะไม่ช่วยหรือเร้าให้เด็กสร้างสรรค์งานศิลปะ จะเห็นได้ว่า โดยหลักการแล้ว ถ้าในชั้นเรียนมีเด็กที่มีพรสวรรค์อยู่ในตัว ปนอยู่ เด็กเหล่านี้จะไม่ได้รับการช่วย ส่งเสริม สนับสนุน เป็นพิเศษจากครูผู้สอนแต่อย่างใด เด็กทุกคนจะได้รับการเอาใจใส่จากครูเท่า ๆ กัน และมีการเดินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ การศึกษาเพื่อพัฒนาการทางกำลังความรู้สึกนึกคิดให้มีลักษณะที่เป็นผู้ใหญ่ และเป็นไปตามค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคม

จูน คิง แมคฟี (June King Mcfee) เป็นบุคคลที่เชื่อว่า ศิลปะมีส่วนสัมพันธ์กับสังคมในทุก ๆ ส่วนอย่างแน่นแฟ้น นักวิชาการและครูศิลปศึกษาจะต้องเข้าไปมีส่วนแก้ปัญหาของสังคม และพัฒนาให้บุคคลและสภาพแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังต้องยอมรับว่า งานศิลปะเปรียบเสมือนกับเป็นภาษาและกระบวนการสื่อสารที่สำคัญ ที่มนุษย์ทุกชาติทุกหมู่เหล่าสามารถใช้ติดต่อกันได้ ไม่ว่าสังคมเหล่านั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าหรือแตกต่างกันมากน้อยเพียงใดก็ตาม หนังสือที่มีผลทำให้ชื่อเสียงของ แมคฟี เป็นที่รู้จักกันทั่วไป ก็คือ Preparation for Art ซึ่งได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของศิลปศึกษาในโรงเรียนโดยละเอียด รวมทั้งเนื้อหาและวิธีการสอน นอกจากนี้ แมคฟี ยังได้เสนอทฤษฎี Perception-delineation ซึ่งทฤษฎีนี้กล่าวอธิบายถึงโครงสร้างและกระบวนการที่เด็กต้องผ่านอย่างเป็นขั้นตอน ก่อนที่เด็กจะสามารถผลิตสิ่งที่เรียกว่า "งานศิลปะ" ออกมาได้

วิกเตอร์ ดามิโก (Victor D'Amico) ปรัชญาของเขามีหลักอยู่ว่า ต้องการเน้นผู้เรียนเป็นหลัก ครูผู้สอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีการแสดงออกอย่างเสรี ดามิโก ชี้ให้เห็นว่า "ทักษะเป็นสิ่งจำเป็น" แต่กระบวนการทำงานอย่างอิสระสำคัญกว่า" ในด้านการจัดทำหลักสูตรหรือวางแผนการเรียนการสอนนั้น ครูจะต้องพยายามจัดกิจกรรมที่พิจารณาแล้วว่า เด็กนักเรียนทุกคนจะ

ประสบกับความสำเร็จในการทำงาน และเป็นการทำงานอย่างน่าภาคภูมิใจไม่ว่าเด็กคนนั้นจะเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า มีทักษะเฉพาะตัวมากหรือน้อยเพียงใดก็ตาม ถ้าทำได้เช่นนี้เด็กก็จะเกิดพัฒนาการทั้งทางด้านจิตใจและอารมณ์

โทมัส มันโร (Thomas Munro) เป็นนักการศึกษาที่ได้รับอิทธิพลจาก จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) อยู่มาก หนังสือที่เขาแต่งและเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป คือ Art Education : Its Philosophy and Psychology หนังสือดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่มนุษยชาติควรจะดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของชาติต่าง ๆ มันโร กล่าวว่า "ศิลปศึกษามีส่วนเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาทางด้านจิตใจ บุคลิกภาพและร่างกายของมนุษย์" มันโรต้องการใช้กระบวนการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียนเพื่อจุดมุ่งหมายระยะยาวในการเสริมสร้างสันติภาพ ความเข้าใจ และความร่วมมือระหว่างประเทศ มันโรต้องการให้หลักสูตรเป็นสหวิชา และเชื่อว่าการฝึกทักษะหรือเทคนิคเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญต่อการลอกเลียนแบบงานศิลปะที่มีชื่อเสียง เพื่อผลในการฝึกทักษะด้วย

วินเซนต์ ลานีเยร์ (Vincent Lanier) เป็นศาสตราจารย์ทางศิลปศึกษา ซึ่งได้ค้นคว้าวิจัยประวัติความเป็นมาของศิลปศึกษา ตลอดจนถึงทฤษฎีและปรัชญาที่สำคัญใน ค.ศ. 1972 และ 1976 ซึ่งมีผลสรุปว่า การเรียนการสอนศิลปะที่พบอยู่ตามโรงเรียนทั่วไปนั้นเป็นความล้มเหลวที่ควรได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโดยเร่งด่วน ลานีเยร์ เชื่อว่า จากการที่ให้เกิดปฏิบัติการในห้องเรียนเป็นความสูญเปล่าทั้งเวลาและเศรษฐกิจ เขาเสนอว่า การสอนศิลปศึกษาควรมุ่งเพื่อเหตุผลทางสุนทรีย์ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางสุนทรีย์ศาสตร์ เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม ลานีเยร์แนะนำให้ใช้ Film arts เช่น ภาพยนตร์ ภาพถ่าย ภาพสไลด์ โทรทัศน์ ฯลฯ เป็นสื่อในการสอน และนำมาวิจารณ์ในแง่ของการให้ข้อคิดและสุนทรีย์ศาสตร์

วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Victor Lowenfeld) มีบทบาทต่อกระบวนการเรียนการสอนศิลปศึกษาในปัจจุบันมาก ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา และในประเทศอื่น ๆ รวมทั้ง

ประเทศไทยด้วย โดยที่มีความเชื่อว่า ครูผู้สอนศิลปะควรรำเอากิจกรรมศิลปะมาใช้เป็นสื่อสำหรับเด็ก ๆ ได้ระบายออกซึ่งความกดดันทางอารมณ์ โดยให้มีลักษณะการทำงานออกมาเป็นการร่วมกิจกรรมทางศิลปะ เช่น การเขียนภาพ หรืองานประดิษฐ์ทางศิลปะ นอกจากนี้ ยังเชื่อว่า ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้มีสิ่งติดตัวที่เรียกว่า "ความคิดสร้างสรรค์" (Creativity) ผู้สอนศิลปะต้องเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้แสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างอิสระ โดยไม่เอามาตรฐานความงามของผู้ใหญ่ไปวัดหรือประเมินผลงานที่เด็กไทยสร้างสรรค์ออกมา นอกจากนี้ ความคิดสร้างสรรค์ยังสามารถพัฒนาให้เจริญงอกงามขึ้นได้ในทุก ๆ คนที่สำคัญคือสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในทุกอาชีพ และทุกกรณี ด้วยเหตุผลดังกล่าว การเรียนศิลปะจึงเป็นประโยชน์ต่อเด็กทุกคน และส่งผลช่วยในการแสดงออกของเด็กทุกคน และส่งผลช่วยในการแสดงออกของเด็กในทุกรณี ดังนั้น เด็กทุกคนจึงควรเรียนวิชาศิลปะ และโรงเรียนควรจัดให้เป็นวิชาแกนของเด็ก ๆ เพื่อการพัฒนาการทางอารมณ์ ความคิด เป็นสำคัญ

จากการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของ โลเวนเฟลด์ ในหนังสือ *Greative and Mental Growth* (1992) สรุปได้ว่า โลเวนเฟลด์ เป็นนักการศึกษาในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางการศึกษาจากการยึดเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง (Subject matter centered) มาสู่ยุคที่คำนึงถึงผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน (the whole individual) แทนที่จะเน้นเฉพาะความรู้ (Knowledge) สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน ซึ่งรวมถึงการรับรู้ ความเจริญทางจิตใจ และการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งความเจริญต่าง ๆ ดังกล่าวจะต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

ในส่วนของศิลปศึกษานั้น โลเวนเฟลด์ได้เน้นถึงการให้ความหมายที่ชัดเจน โดยการเปรียบเทียบกับความหมายทางศิลปกรรม (Fine Arts) ซึ่งมีการเน้นต่างกัน กล่าวคือ ศิลปศึกษาเน้นที่ผลของกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคลและการรับรู้ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic experience) ส่วนศิลปกรรมมุ่งเน้นผลงานที่สุนทรีย (Aesthetic product) และบทบาทของศิลปะในโรงเรียนนั้น ศิลปะควรเป็นการแสดงออกและเป็นสื่อกลางที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงตนเองให้พัฒนาขึ้น

ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่รวมอยู่ในศิลปะศึกษานั้น โอลเวินเฟลด์ คิดว่าควรบูรณาการเข้าด้วยกันเป็นประสบการณ์ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Experience) ซึ่งแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ ประสบการณ์ด้านอารมณ์ (Emotional Experience) ประสบการณ์ด้านสติปัญญา (Intellectual Experience) ประสบการณ์ด้านการรับรู้ (Perceptual Experience) และประสบการณ์ด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Experience) นอกจากนี้ยังควรคำนึงถึงพัฒนาการด้านอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วย พัฒนาการด้านร่างกาย (Physical Growth) พัฒนาการด้านสังคม (Social Growth) และพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ (Creative Growth) และจากการวางพื้นฐานพัฒนาการด้านต่าง ๆ เหล่านี้ ได้เป็นแนวทางในการพิจารณาเทคนิค (Technique) เรื่องราว (Topic) และสื่อการเรียนศิลปะ (Art material) เพื่อความเหมาะสมกับพัฒนาการทางด้านอารมณ์และสมอง

ทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะที่โอลเวินเฟลด์ได้ค้นคว้าไว้ แบ่งพัฒนาการทางศิลปะของเด็กเป็น 6 ขั้น ดังนี้คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นขีดเขียน (The scribbling stage) หมายถึงขั้นของเด็กอายุ 2-4 ปี

ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนเขียนภาพอย่างเป็นเรื่องเป็นราว (The prechematic stage)

หมายถึงขั้นของเด็กอายุ 4-7 ปี

ขั้นที่ 3 ขั้นการเขียนภาพอย่างมีความหมาย (The schematic stage) หมายถึงขั้น

ของเด็กอายุ 7-9 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นรวมกลุ่ม (The Gang Age) หมายถึง ขั้นของเด็กอายุ 9-12 ปี

ขั้นที่ 5 ขั้นของการเขียนภาพเลียนธรรมชาติ (The Pseudo Naturalistic

stage) หมายถึง ขั้นของเด็กอายุ 12-14 ปี

ขั้นที่ 6 ขั้นการตัดสินใจ (The Period of Decision) หมายถึงขั้นของเด็กอายุ

14-17 ปี

นอกจากพัฒนาการดังกล่าวข้างต้น โลเวนเฟลด์ยังได้แบ่งแนวทางการแสดงออกเป็น 2 ประเภท คือ Haptic Type เป็นงานศิลปะเด็กที่เน้นทางด้านอารมณ์ และความรู้สึกสัมผัส มีรายละเอียดน้อย และ Visual Type เป็นงานที่แสดงออกทางศิลปะที่ละเอียดและเลียนแบบให้เหมือนของจริงตามที่สายตามองเห็น

กล่าวโดยสรุปก็คือ โลเวนเฟลด์เน้นการเรียนการสอนโดยจัดกิจกรรมในลักษณะที่ต้องการกระตุ้นให้เด็กได้มีการแสดงออกที่เป็นธรรมชาติให้มากที่สุด และให้เป็นความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ความเชื่อ และอารมณ์ของเด็กโดยตรง ครูผู้สอนควรเป็นเพียงพี่เลี้ยง ครูจะเข้ามามีบทบาทในกระบวนการเรียนการสอนก็ต่อเมื่อเด็กนักเรียนมีปัญหาต้องการความช่วยเหลือ ให้กำลังใจและเร้าให้เกิดความสนใจ นอกจากนี้ โลเวนเฟลด์ยังเชื่อว่า ครูผู้สอนวิชาศิลปะสามารถเลือกจัดกิจกรรมเพื่อเหตุผลในเชิงปรับเปลี่ยน ดัดแปลงพฤติกรรม หรือการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม หรือ พัฒนาบุคลิกภาพของเด็กได้

จากการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษาของนักการศึกษาทางด้านศิลปศึกษาดังกล่าวข้างต้น พอที่จะสรุปได้ว่า แนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษามาจากแนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษาของนักการศึกษาทางด้านศิลปะ ซึ่งมีแนวทางการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละบุคคล และกลุ่มสังคมนั้น ๆ หรือในแต่ละยุคสมัยนั้น ๆ ซึ่ง ไมเคิล (Michael, 1983) ได้แบ่งแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาออกเป็นแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวอุตสาหกรรมศิลป์ (The Industrial Arts Approach) เริ่มได้รับความสนใจเมื่อ ค.ศ. 1765 เมื่ออังกฤษได้ค้นพบเครื่องจักรไอน้ำ ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ความสามารถในการวาดภาพจะเป็นคุณสมบัติที่จะได้งานทำในโรงงาน ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการวาดภาพเพื่อการได้มีงานทำและนำไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้น การวาดภาพในแนวนี้มีลักษณะเชิงเรขาคณิต ซึ่งเป็นที่ต้องการของสถาปนิก วิศวกร นักออกแบบ ช่างเขียน ผู้ที่จัดการเรียนการสอนในแนวนี้ เช่น วอลเตอร์ สมิธ (Walter Smith)

2. แนวคิดแบบสถาบันศิลป์ (The Academic Art School Approach) ผลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้คนมั่งคั่งขึ้น และผู้คนที่มีร่ำรวยก็เริ่มท่องเที่ยว พบศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ

มีความนิยมในงานศิลป์มากขึ้น มีพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นมากมาย และได้รับการสนับสนุนสถาบันอุดมศึกษา ได้บรรจุวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ไว้ในหลักสูตร เป็นยุคของศิลปะเพื่อศิลปะ (Art of Art's Sake) การสอนเป็นไปเพื่อพัฒนารสนิยม ศิลธรรม และความเข้าใจศิลปะ ผู้ที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ เช่น อาเธอร์ เวสคีย์ ดาว (Arthur Wesley Dow)

3. แนวศิลปะสร้างสรรค์โดยไม่ขึ้นำ (The Nondirected Creative Art Approach) เป็นผลมาจากพัฒนาการนอกศาสตร์ทางศิลปะในโรงเรียน แต่เป็นแนวจากปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressive Education Association) ซึ่งเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง เกิดจากความรุ่งเรืองของวิชาจิตวิทยาที่สนใจการศึกษาเด็ก โดยเน้นการให้ความสนใจ ความต้องการ ความสามารถ คุณลักษณะเฉพาะของเด็ก ๆ นักการศึกษาที่สำคัญ เช่น จี. สแตนลีย์ ฮอลล์ (G. Stanley Hall), ฟรานซิส ดับบลิว ปาร์กเกอร์ (Francis W. Parker) มีการค้นพบหลักการวาดภาพในเชิงวิทยาศาสตร์ มีผลงานวิจัยใน ค.ศ.1908 ทั้งในอเมริกา และ ยุโรป ที่ชี้ให้เห็นว่า ขั้นตอนการพัฒนาทางความสนใจ ทักษะ และบุคลิกลักษณะของการวาดภาพเป็นการก่อให้เกิดทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะตามธรรมชาติ จากวัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่ นักศิลปศึกษาที่มีชื่อเสียง เช่น ฟรานซ์ ซิเชค (France Cizek) จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) โดยได้รับแนวคิดวิทยาจาก ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ช่วยเสริมในเรื่องการปลดปล่อยทางอารมณ์ลงในผลงานศิลปะ

4. แนวประยุกต์ศิลป์ (Applied Art Approach) เน้นความตัดเทียม บทบาทศิลปะที่เป็นที่ยอมรับของสังคม การประยุกต์การเรียนรู้ศิลปะสู่การดำเนินชีวิต ใช้ศิลปะในโรงเรียนเป็นสื่อที่จะยกระดับรสนิยมของสังคม เกี่ยวกับงานศิลปะในสิ่งแวดล้อม มีสถาบันที่สำคัญเกิดขึ้น คือ เบาเฮาส์ (Bauhaus) ก่อตั้งโดย วอลเตอร์ โกรพัส (Walter Gropius) มีโครงการที่สำคัญเกิดขึ้นในยุคนี้คือ Owatonna Art Project ให้ความสำคัญต่อการจัดสิ่งแวดล้อมให้มีสุนทรียภาพ นักศิลปศึกษาที่สำคัญ เช่น เอ็ดวิน ซิกเฟลด์ (Edwin Ziegfeld) เฟรดเดอริก โลแกน (Frederick Logan) จูน คิง แมคฟี (June King Mcfee) เป็นต้น

5. แนวจิตวิทยา (The Psychological Approach) จากที่ผ่านมาศิลปศึกษาไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากเน้นความคิดสร้างสรรค์ การไวต่อการรับรู้เชิงสุนทรีย์ การแก้ปัญหาเชิงสุนทรีย์ และการเรียนรู้ศิลปะอื่น ๆ แต่ครูไม่แน่ใจว่าจะทำอย่างไร ผู้บริหารและผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญ มองศิลปะเป็นชั่วโมงพักผ่อน จนกระทั่งเกิดโครงสร้างแนวทางการจัดชั้นเรียนอย่างมีความหมาย โดยแนวทางจิตวิทยาเริ่มมีบทบาทขึ้น ผู้นำที่สำคัญเช่น เฮอ์เบิร์ต รีด (Herbert Read) วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Victor Lowenfeld) มีการแบ่งพัฒนาการออกเป็นด้านต่าง ๆ เช่น สติปัญญา อารมณ์ การรับรู้ กายภาพ สังคม ความคิดสร้างสรรค์ สุนทรียศาสตร์ ในด้านวิธีการสอนครูยังมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ กระตุ้น และให้ข้อเสนอแนะ

6. แนวเน้นเนื้อหา (Content Approach) การศึกษาทั่วไปในอเมริกากำลังตื่นตัวในเชิงเน้นเนื้อหา ในทางศิลปศึกษา เอลเลียต ไอส์เนอร์ (Elliot Eisner) ทำการศึกษาสำรวจพบว่า โรงเรียนในระดับอุดมศึกษาขาดความรู้ทางศิลปะ แนวนี้เป็นแนวที่เน้นเนื้อหาเชิงพุทธิปัญญา (Cognitive Content) เพื่อให้เด็กเรียนฉลาด มีความไวในการชมงานศิลปะ การวิจารณ์ การตีความศิลปะ

7. แนวสุนทรียศาสตร์ (The Aesthetic Education Approach) เกิดขึ้นจากการที่เน้นสติปัญญาและพฤติกรรม ทำให้กลุ่มนักวิชาการรู้สึกว่าเป็นกระบวนการที่มีชีวิตชีวา โดยกลุ่มนี้เน้นการพัฒนาความรู้สึก การปรับตนให้เข้ากับประสบการณ์ และการไวต่อความรู้สึก นักเรียนได้รับประสบการณ์เชิงสุนทรีย์ เพื่อตอบโต้ความเปลี่ยนแปลงทางการรับรู้ และเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต นักศิลปศึกษาที่สำคัญ เช่น เมอร์ลี แพลนเนอร์รี่ (Merle Flannery) เวลลิงตัน เจ.แมคเคนฟอร์ด (Wellington J. Madenfort) และสแตนลีย์ เอส. แมคโลจา (Stanley S. Macloja)

8. แนวสหศิลปศึกษา (Arts Education Approach) เป็นการรวมศิลปะแนวต่าง ๆ ทั้งหมด ไม่เพียงทัศนศิลป์ เป้าหมายเพื่อเพิ่มสมรรถภาพในการสัมผัสคุณค่าเชิงสุนทรีย์ในสิ่งแวดล้อม นักศิลปศึกษาในแนวนี้ เช่น มานูเอล บาร์แคน (Manuel Barkan) แชปแมน (Chapman) และ เคิร์น (Kern) โดยเชื่อว่า การเรียนศิลปศึกษาสาขาต่าง ๆ จะเรียนรู้ได้กว้างไกลกว่าถ้าเรียนหลาย ๆ สาขาศิลปะต่าง ๆ จึงถูกหล่อหลอมเข้าด้วยกัน และเข้ากับวิชาอื่น ๆ ด้วย โดยใช้ศิลปะเป็นแกนในการเรียนรู้

9. แนวคิดสรรตามความเหมาะสม (Eclecticism) จากอดีตเป็นต้นมา ความเปลี่ยนแปลงของศิลปศึกษามาจากภายนอกขอบเขตของศิลปศึกษา สำหรับแนวคิดสรรตามความเหมาะสมนี้ คือการปรับใช้แนวทั้งหมดที่มีอยู่ให้เข้ากับสถานการณ์ เป็นการผสมผสานคุณลักษณะทางความคิด ความรู้สึก การรับรู้ให้เข้ากับการสร้างสรรค์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างงานศิลปะและการดำรงชีวิต

จากแนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษาที่สำคัญที่ได้นำเสนอข้างต้น จะพบว่า มีนักศิลปศึกษาที่สำคัญในต่างยุคต่างสมัยได้เสนอแนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษาไว้ โดยต่างก็มีจุดยืนหรือจุดเน้นแตกต่างกันออกไป จึงทำให้เกิดแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อความนิยมในแนวคิดนั้น ๆ

ทฤษฎีการสอนศิลปศึกษาของ อาเธอร์ เอฟแลนค์ (Arthur Efland) (Efland, 1979)

อาเธอร์ เอฟแลนค์ เป็นนักวิชาการทางศิลปศึกษาที่ได้ศึกษา ตรวจสอบงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษา และพบว่า วิวัฒนาการทางการสอนศิลปศึกษาสามารถนำมาจัดกลุ่มเป็นทฤษฎีขึ้นได้ โดยเอฟแลนค์วางเค้าโครงทฤษฎีการสอนศิลปศึกษาโดยวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานของสถานการณ์ทางศิลปะ และใช้ปัจจัยเหล่านี้เป็นหลักในการเปรียบเทียบและประสานกับทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ จากนั้นจึงเทียบเคียงกับทฤษฎีทางจิตวิทยา ทฤษฎีทางการสอน และในที่สุดจึงนำเสนอทฤษฎีในการสอนศิลปศึกษา

องค์ประกอบของวัฏจักรทางศิลปะ คือ องค์ประกอบพื้นฐานของสถานการณ์ทางศิลปะ ได้แก่

1. ตัวงานศิลปะ (The Work of Art Itself)
2. ศิลปิน (The Artist)
3. ผู้ชมงานศิลปะ (The Audience)
4. สาระหรือความเป็นสากลในงานศิลปะ (The Universe)

ถึงแม้ทุกสถานการณ์ทางศิลปะจะประกอบด้วยองค์ประกอบที่กล่าวถึงนี้ แต่นำหนักการเน้นในแต่ละองค์ประกอบอาจแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดยืนของกลุ่มบุคคลในการให้ความสำคัญตามความถนัดหรือตามบทบาทเฉพาะอย่าง เช่น นักวิจารณ์ศิลปะมุ่งแยกแยะวิเคราะห์ หรือ ครูศิลปะจะมีจุดยืนและให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบหนึ่ง ๆ แตกต่างกันไป

ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ เมื่อพิจารณาโดยยึดองค์ประกอบพื้นฐานของสถานการณ์ทางศิลปะดังที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นแกน สามารถเทียบเคียงกับทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์หลักได้ 4 แนว ดังนี้คือ

1. ทฤษฎีมีเมติก (Mimetic Theory) เป็นแนวทฤษฎีที่ให้ความสำคัญการเป็นสากลหรือธรรมชาติ การพิจารณาคูณค่าของงานศิลปะในแนวนนี้ คือ การพิจารณาระดับความใกล้เคียงหรือความเหมือนกับต้นแบบในความเป็นสากล จากธรรมชาติ หรือจากชีวิต ดังนั้น วิถีทางการสร้างงานศิลปะของศิลปินที่ทำงานตามแนวมีเมติก คือ การลอกเลียนแบบให้ได้เหมือนจริงมากที่สุด
2. ทฤษฎีแพรกมาติก (Pragmatic Theory) เป็นแนวทฤษฎีที่มีผู้ชมเป็นแกนกลาง เน้นการเป็นกระบวนการ หรือการเป็นสื่อกลาง ดังนั้น งานศิลปะในแนวนนี้จึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่ทำให้เกิดผลต่อความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งในตัวผู้ชม การพิจารณาคูณค่าของงานศิลปะในแนวแพรกมาติก คือ การพิจารณาตามลำดับที่งานศิลปะจะสามารถสร้างความพึงพอใจหรือความรู้สึกหนึ่ง ๆ ในตัวผู้ชม หรือ ประสิทธิภาพของงานศิลปะในการให้สาระความรู้แก่ผู้ชม ซึ่งสามารถใช้เป็นหลัก หรือ แนวทางในการประเมินคุณค่า ของงานศิลปะในโอกาสต่อไปภายหน้า
3. ทฤษฎีเอกซ์เพรสซีฟ (Epressive Theory) เป็นแนวทฤษฎีที่ยึดตัวศิลปินผู้สร้างงานศิลปะเป็นศูนย์กลาง ความหมายของศิลปะตามแนวนนี้ คือ การแสดงออกตามเจตนาอารมณ์หรือความรู้สึกของศิลปิน ดังนั้น การประเมินคุณค่าของงานศิลปะในแนวนนี้ คือ การพิจารณาจากระดับที่งานศิลปะสามารถแสดงออกซึ่งอารมณ์ของศิลปิน
4. ทฤษฎีออบเจกทีฟ (Objective Theory) เป็นแนวที่ยึดงานศิลปะเป็นศูนย์กลางกล่าวคือ เชื่อว่า ศิลปะเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวของมันเอง โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยแหล่งอ้างอิงจากภายนอก คุณค่าดังกล่าวอาศัยเพียงหลักและกฎเกณฑ์ทางศิลปะที่ปรากฏอยู่ในตัวงานศิลปะเอง

ทฤษฎีทางจิตวิทยา จากการวางแนวความคิดโดยใช้สถานการณ์ทางศิลปะแล้วประมวล
แนวทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ตามโครงสร้างดังกล่าว จากจุดนี้เพื่อเป็นการโยงเข้าสู่แนวทางการ
การจัดการเรียนการสอนศิลปะ จึงควรประมวลแนวทฤษฎีทางจิตวิทยาตาม จึงจะเห็นสภาพและ
ธรรมชาติในการจัดการเรียนรู้ชัดเจนขึ้น ทฤษฎีทางจิตวิทยาตามโครงสร้างหลักดังกล่าวสามารถ
แยกแยะเป็น 4 แนวทาง ได้ดังนี้

1. จิตวิทยาพฤติกรรมนิยม (Psychological Behaviorism) โดยพิจารณา
มาร่วมกับทฤษฎีเมติกทางสุนทรียศาสตร์ จะเห็นความสอดคล้องกันในเรื่องที่ว่า เน้นการลอกเลียน
แบบการเรียนรู้ในเชิงจิตวิทยาพฤติกรรมนิยมเกิดขึ้นได้ด้วยการเลียนแบบ ตัวอย่างเช่น เด็กจะ
เรียนรู้การพูดโดยการเลียนแบบจากเสียงที่เกิดจากการพูดของผู้ใหญ่ โดยเฉพาะจากพ่อแม่ แม้กระ
ทั้งการทำท่าทางต่าง ๆ เด็กจะเลียนแบบจากผู้ใหญ่เช่นกัน ทศนคติเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ก็
เกิด จากการที่เด็กเลียนแบบจากรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับของพ่อแม่ และสังคมของตสโดยภาพรวม
ทางด้านการเรียนรู้ทางศิลปะก็เช่นเดียวกัน เกิดขึ้นจากการลอกเลียนแบบงานของผู้อื่น เป็นต้นว่า
การเลียนแบบการวาดของครู หรือเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติตามที่ปรากฏต่อสายตา

2. ทฤษฎีจิตวิทยาปัญญานิยม (Cognitive Psychology) สามารถเทียบเคียงได้
กับทฤษฎีแปรกมาติกทางสุนทรียศาสตร์ กล่าวคือ เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม การ
เรียนรู้เกิดขึ้นจากกระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ในกระบวนการดังกล่าว มนุษย์จะแยก
แยะสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่รับรู้เข้ามา และเลือกใช้เฉพาะอันที่เหมาะสมในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ทาง
ด้านการเรียนรู้ทางศิลปะนั้นจะเกิดจากการตั้งสมมติฐาน เป็นต้นว่า เมื่อวาดรูปหนึ่ง ๆ แล้ว จะทำ
ให้ผู้อื่นเข้าใจในสิ่งที่ตนตั้งใจจะวาดหรือไม่ ถ้าเมื่อวาดไปแล้วคนอื่นเข้าใจ ก็จะเกิดการเรียนรู้
ว่าสัญลักษณ์นั้น คือ ตัวแทนสิ่งตนตั้งใจจะวาด แต่ถ้าผู้อื่นไม่เข้าใจ ก็จะยกเลิกสมมติฐานเดิม และ
ลองตั้งสมมติฐานใหม่ เพื่อยืนยันสัญลักษณ์ที่เป็นที่เข้าใจของผู้อื่นต่อไป

3. ทฤษฎีจิตวิทยาวิเคราะห์ (Psychoanalytic Psychology) สามารถพิจารณา
มาร่วมกับทฤษฎีเอกซ์เพรสซีฟทางสุนทรียศาสตร์ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์นั้นมีความเชื่อว่าพฤติกรรมทั้ง
หลายเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกที่ถูกกระตุ้นจากความต้องการภายในของตัวบุคคล ตัวอย่าง

เช่น ศิลปินจะถ่ายทอดความต้องการจากจิตใต้สำนึกของตนออกมาในงานศิลปะ เด็กจะถ่ายทอดสิ่งที่ไม่อาจสามารถมี หรือทำได้ในความเป็นจริง เช่น โลกสมมติ หรือสิ่งที่เป็นสิ่งต้องห้ามโดยผู้ใหญ่ หรือโดยสังคม เช่น การท่องเที่ยวในอวกาศ การพจญภัยที่เสี่ยงอันตราย เป็นต้น

4. ทฤษฎีจิตวิทยาเกสทอลท์ (Gestalt Psychology) ในขณะที่ทฤษฎีออบเจกต์ที่ทางสุนทรียศาสตร์เห็นว่า งานศิลปะเป็นสิ่งที่มีความสมบูรณ์ในตัวมันเอง ทฤษฎีจิตวิทยาแนวเกสทอลท์กล่าวถึงพฤติกรรมมนุษย์ว่า เป็นสิ่งที่มองโดยภาพรวมมากกว่าการรวมกัน ของส่วนประกอบย่อย ๆ ต่าง ๆ อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมมีความเป็นเอกภาพ ไม่สามารถนำมาแยกย่อยเป็นองค์ประกอบเล็ก ๆ การรับรู้เกิดขึ้นจากสภาวะการณ์ในสนามการรับรู้

ทฤษฎีการสอน

จากทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งเทียบเคียงกับแนวทฤษฎีทางจิตวิทยา ทำให้มีแนวทางการจัดแยกแยะประเภทการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีจุดเน้นและรูปแบบแตกต่างกันออกไปตามสมมติฐาน 4 ประการ ซึ่ง เอฟแลนด์ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ ดังนี้

1. ถ้าศิลปะคือ การลอกเลียนแบบ และการเรียนรู้เกิดขึ้นโดยการลอกเลียนแบบ ดังนั้นอะไรคือ การสอน
2. ถ้าศิลปะ เป็นเสมือนการติดต่อประสานสัมพันธ์ระหว่างผู้ดู และสิ่งที่ถูกมองหรือเป็นการประสานเรื่องราวระหว่างศิลปินกับผลงานที่เขาสร้างขึ้น ดังนั้น อะไรคือ การสอน
3. ถ้าศิลปะ เป็นการแสดงออกด้วยตนเองของศิลปิน และถ้าพฤติกรรมทุกอย่างได้รับการจูงใจ โดยแรงขับที่ซ่อนอยู่ภายใน ดังนั้น อะไรคือ การสอน
4. ถ้าศิลปะ เป็นสิ่งที่จะถ่ายทอดตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างอิสระกับการสร้างงาน เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องในความรู้ความเข้าใจนั้น และถ้าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจในทุก ๆ สิ่ง ดังนั้น อะไรคือ การสอน

ซึ่งคำตอบของสมมติฐานแต่ละข้อ มีดังนี้

1. การสอนตามทฤษฎีศิลปะมีเมตากับพฤติกรรมนิยม

ทฤษฎีนี้เห็นว่า การสอนควรต้องมีการจัดหาแบบจำลอง เพื่อให้เด็กลอกเลียนแบบ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางการพูด การร่น้อมรับข้อความในเพลงบรรเลง หรือการเต้นรำแบบ หมุนตัว การสอนอาจนำเสนอแบบจำลองต่าง ๆ ที่ใช้สกรลงมือปฏิบัติ ฝึกหัดตามกระบวนการและ วิธีการที่จะช่วยแนะนำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในที่สุด เมื่อเกิดการใช้พฤติกรรมการลอกเลียนแบบของนักเรียนกับแบบจำลอง ครูอาจชักนำส่วนอื่น ๆ ให้ปฏิบัติ หรือแนะนำให้นักเรียนทำงานอื่น เพิ่มขึ้น การเรียนรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางศิลปะ และเมื่อกฎเกณฑ์เหล่านั้นได้รับการสังเกต ครูที่ประสบความสำเร็จในการสอนจะสามารถแนะนำให้เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ และประเมินผล การเรียนรู้ออกมาได้

2. การสอนตามทฤษฎีแฟรกมาติคกับปัญหานิยม

การสอนตามแนวนี้เห็นว่า จะต้องนำพานักเรียนไปสู่สถานการณ์ที่เขาคาดหวังไว้ โดยผ่านการทดสอบความจริงบางอย่าง การทำงานศิลปะของนักเรียนอาจพยายามทำออกมาเพื่อทำนายว่า ผู้ดูจะตอบสนองต่อสัญลักษณ์ทางศิลปะที่เขาสร้างขึ้นมาอย่างไร ขณะที่นักเรียนในฐานะผู้ฟัง จะอาศัยวิธีการใช้สิ่งแวดล้อมทาวสุนทรียศาสตร์กับความคาดหวัง หรือสมมติฐานที่วางไว้ ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับหรือไม่ยอมรับในผลงานนั้น นักเรียนในสถานการณ์กับความคาดหวัง หรือสมมติฐานที่วางไว้ ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับหรือไม่ยอมรับในผลงานนั้น นักเรียนในสถานการณ์แวดล้อมทั้ง 2 ประเภท สามารถออกมาเผชิญหน้ากับสมมติฐานทางศิลปะที่เบี่ยงเบนไปได้ และประเภทของศิลปะที่เขาสามารถหยั่งรู้ได้ด้วยความพึงพอใจ ความเข้าใจและความซาบซึ้ง รวมทั้งศิลปะทุกประเภทที่เขาารู้สึกว่าเป็นงานศิลปะที่มีคุณภาพ และสมมติฐานอื่น ๆ ที่ยังคงมีอยู่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากศิลปะของเขา จะมีอิทธิพลต่อผู้ดูงานของเขา สามารถกล่าวได้ว่า กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางศิลปะ จะสามารถทำให้บุคคลกล้าออกมาเผชิญกับการติดต่อประสานสัมพันธ์ด้วยตนเอง ครูเป็นเพียงผู้สร้างปัญหาเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งปัญหาที่เด็กเผชิญจะนำไปสู่การสร้างสรรค์ หรือการยอมรับงานศิลปะในสถานการณ์ทางสังคม เช่น ในห้องเรียน ห้องประชุม หรือชุมชนทุกแห่ง

3. การสอนตามทฤษฎีเอกซ์เพรสซีฟกับจิตวิเคราะห์

ทฤษฎีนี้เห็นว่า การสอนไม่ใช่การจัดการจัดหาแบบจำลองเพื่อให้เด็กลอกเลียนแบบ และไม่ใช่การกำหนดปัญหาให้นักเรียนแก้ไข หรือการตั้งสมมติฐานให้นักเรียนทำการทดสอบแต่ที่จริงแล้ว เป็นการนำพาผู้เรียนไปสู่สถานการณ์ตามความจริงของตัวนักเรียนเอง ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ไม่สามารถมีกฎเกณฑ์ใด ๆ มาบังคับให้เกิดขึ้นได้ ไม่ว่าจะจากการกำหนดสภาพการณ์ที่ควรอนุญาตเพื่อให้มีการแสดงออก เพื่อเปิดเผยสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้จิตใจที่สำคัญ ผลที่ได้จากการสอนอาจไม่ใช่งานศิลปะที่เป็นการแสดงออกทางจิตใจของนักเรียนเท่านั้น แต่เป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นผู้มีสุขภาพอนามัยของนักเรียนด้วย

4. การสอนตามทฤษฎีออบเจกต์กับจิตวิทยาเกสโตลท์

ทฤษฎีนี้เห็นว่า การสอนจะนำพานักเรียนไปสู่การเรียนรู้ลักษณะของงานศิลปะตามความจริงที่คาดเอาไว้ ลักษณะดังกล่าวอาจเรียนรู้ได้จากการค้นพบ แต่การสอนอาจได้รับการมองว่าเป็นวิธีการแสดงให้ผู้เรียนเห็นว่าสิ่งใดบ้างที่จะต้องค้นหา โดยการช่วยให้ผู้เรียนหันกลับไปมองลักษณะของงานศิลปะอย่างชัดเจน เพื่อให้ได้คุณลักษณะที่ละเอียดลึกซึ้งกว่าที่อาจจะอยู่นอกเหนือจากการค้นพบของผู้มาเห็นงานเป็นคนแรก การสอนอาจเป็นการกำหนดสถานการณ์ที่นักเรียนสามารถแบ่งแยกหรือรวมการตอบสนองต่องานศิลปะของเขาเข้าด้วยกัน กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางศิลปะอาจไม่ต้องคำนึงถึงความจริงที่ว่า การรู้จักพินิจพิเคราะห์ในการเรียนรู้การเข้าใจอาจไม่มีประโยชน์สำหรับเด็ก จนกว่าการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การเข้าใจจะได้รับการพัฒนาอย่างเพียงพอ ความสามารถในการเรียนรู้การทำความเข้าใจอาจเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการพัฒนา เช่นเดียวกับการทำงานศิลปะ เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในด้านรูปแบบ

ครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

ครู เป็นบุคคลสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนศิลปศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยทั่วไปนั้นครูประจำชั้นจะทำหน้าที่สอนศิลปศึกษาด้วยตนเอง แต่ในโรงเรียนบางโรงเรียนที่มีความพร้อม

ในด้านบุคลากรก็จะจัดให้มีครูประจำวิชา หรือครูพิเศษสอนศิลปศึกษา การสอนของครูทั้ง 2 ประเภทนี้ ต่างก็มีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันไป กล่าวคือ ครูประจำชั้นอาจจะสอนศิลปศึกษาได้ดี " เพราะครูเหล่านี้มีทักษะในการสอนและการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งอาจนำมาประยุกต์ใช้กับการสอนศิลปศึกษาได้ ประกอบกับครูประจำชั้นจะเป็นผู้ที่เข้าใจธรรมชาติของเด็กแต่ละคน ได้ดี เพราะมีความใกล้ชิดกับนักเรียนในชั้นของตนมากกว่าครูพิเศษ" (Chapman, 1978) แต่ครูประจำชั้นส่วนใหญ่ ยังขาดความถนัดในการสอนศิลปศึกษา (สันทนา นิพนธ์พิทยา, 2524) ไม่สามารถสอนศิลปศึกษาได้ครบทุกเนื้อหา (มีนา คงสุริยะนาวัน, 2528) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดวงคำ ธวัชคำ (2524) ที่พบว่าครูมีความรู้และทักษะไม่เพียงพอในการสอนเรื่อง งานสาน งานถักทอ งานจัดออกแบบสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ และยังขาดความรู้ด้านการประเมินผลงาน ภาพพิมพ์ การปั้น และการเขียนภาพระบายสี" ทางด้านครูพิเศษนั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่จบการศึกษามาทางการสอนศิลปศึกษาโดยตรง หรือเป็นผู้ที่จบการศึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ หรือเป็นผู้ที่มีใจรักมีความถนัดงานทางศิลปะ เป็นที่ยอมรับของผู้บริหารและครูคนอื่น ๆ ครูเหล่านี้มีความสามารถในการสอนศิลปะค่อนข้างดี แต่โดยทั่วไปจะมีความรู้และมีบุคลิกภาพในฐานะของผู้มีความสามารถในการสอนศิลปะยิ่งกว่าจะเป็นครูศิลปศึกษาที่เข้าใจในตัวเด็ก จึงมักจะสอนศิลปศึกษาโดยเน้นคุณค่าของผลงานศิลปะมากกว่าคุณค่าทางการศึกษา (เลิศ อานันท์นะ, 2523)

คุณสมบัติของครูผู้สอนศิลปศึกษา

เดชา นุชคอนไผ่ (2527) ได้กล่าวถึงครูผู้สอนศิลปศึกษาว่าจำเป็นต้องมีคุณสมบัติอันเป็นพื้นฐานที่ดีและเหมาะสมกับการสอน แบบสร้างสรรค์ กล่าวคือเป็นผู้ที่มีความสามารถในวิชาศิลปศึกษาสามารถอธิบายหรือตอบปัญหาได้ชัดเจน มีประสบการณ์หรือจิตสำนึกของความเป็นครู นอกจากนั้นเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม เช่น มีความใจเย็น สุขุมรอบคอบ แต่การสุภาพตรงต่อเวลา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อ่อนน้อม ถ่อมตน ของคั้นคว่าและสร้างสรรค์ผลงานให้แปลกใหม่อยู่เสมอ เป็นต้น

Wachowiak (1971) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาว่า ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และมีความคิดริเริ่ม
2. มีความเข้าใจเทคนิคพื้นฐานในการใช้วัสดุและเครื่องมือต่าง ๆ ในทางศิลปะ
3. มีความกระตือรือร้น อดทน ใจเย็น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และมีอารมณ์ขัน
4. รู้จักค้นหาความรู้ และแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรม

การสอนให้มีประสิทธิภาพ

5. พอใจที่จะรับฟังการบอกเล่าเกี่ยวกับประสบการณ์ จากเรื่องราวต่าง ๆ ของตัวเด็ก ทั้งเรื่องราวที่เป็นจริง และเรื่องจากจินตนาการ
6. มีความสามารถใช้เกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินผลงานศิลปะได้อย่างเหมาะสมกับความสามารถของเด็กแต่ละวัย

นอกจากนั้น Lowenfeld and Brittain (1982) ยังได้กล่าวว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษา ควรจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในหลาย ๆ ด้าน ดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนให้เกิดความสร้างสรรค์ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความพอใจที่อยากเรียน
2. เทคนิคในการสอน และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเรียนได้ดี
3. ยอมรับความคิดและสามารถของผู้เรียนเช่นเดียวกับที่ยอมรับตนเอง
4. เข้าใจแนวความคิดในสร้างสรรค์ผลงานของผู้เรียน และให้ความสำคัญต่อกระบวนการประเมินผล

จากคำกล่าวเหล่านี้ จึงพอสรุปได้คุณสมบัติของการเป็นครูผู้สอนศิลปศึกษาที่ดั่งนั้น มีอยู่ 2 ประการ คือ คุณสมบัติด้านความรู้เกี่ยวกับการสอนศิลปศึกษา และบุคลิกภาพของครูผู้สอน

1. คุณสมบัติด้านความรู้เกี่ยวกับการสอนศิลปศึกษา

การสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาชั้นนั้น ครูผู้สอนไม่จำเป็นต้องได้รับการศึกษาทางด้านนี้มาโดยเฉพาะ ครูประจำชั้นทุกคนที่ผ่านการการศึกษาทางวิชาชีพครู สามารถสอนศิลปศึกษาได้เท่าเทียมกับครูศิลปศึกษา โดยไม่จำเป็นต้องมีความรู้วิธีการทำงานศิลปะในระดับของศิลปิน

(Boylsston, 1975) แต่ครูต้องมีความรู้^๑ว่า วิธีสอนหรือสื่อ^๑วัสดุชนิดใดเหมาะสมกับเด็กในวัยนี้^๑ การนำ^๑เข้าสู่บทเรียนและการดำเนินการสอนที่^๑น่าสนใจ^๑ ให้ความเอาใจใส่^๑และช่วยเหลือแนะนำ^๑ การทำกิจกรรมของผู้เรียน (Stanfield) นอกจากนั้นก่อนทำการสอนทุกครั้ง ครูควรได้มีการจัดเตรียมโครงการล่วงหน้า และปรับปรุงแผนการสอนให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น หรือเหตุการณ์ปัจจุบัน (ทิศนา ขงมณี, 2526) รู้จักพัฒนาสมรรถภาพทางการสอนของตน ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องแนวทางการสอนศิลปศึกษาและความรู้ทางศิลปศึกษา (นิรมล สวัสดิบุตร, 2528) โดยเข้าร่วมประชุม สัมมนา และติดตามอ่านเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปศึกษาจากเอกสารที่เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ (Yochim, 1967) ตลอดจนปรับปรุงตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจในจิตวิทยาการศึกษา และสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการสอนศิลปศึกษา (เลิศ อานันทนนะ, 2525)

2. บุคลิกภาพของครูผู้สอนศิลปศึกษา

Winslow (1949) กล่าวว่า "ความสำเร็จ หรือความล้มเหลว^๑ของการจัดโปรแกรมศิลปะในโรงเรียนขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของครู และพื้นฐานการศึกษาทางวิชาชีพครู" ดังนั้นนอกจากครูควรจะมี^๑ความรู้ความสามารถในการสอนศิลปศึกษาแล้วครูควรจะเป็น^๑ผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี^๑ที่เหมาะสมกับความเป็นครูด้วย

บุคลิกภาพ หมายถึง สภาวะทุกอย่างที่ประกอบขึ้นเป็นตัวบุคคลนั้น อันได้แก่ สภาวะทางกาย อารมณ์ ความคิด ความรู้สึก ทักษะ ความเข้าใจ ลักษณะนิสัย^๑ท่าทางการแสดงออก ความสามารถทางปัญญา และยังมี^๑ความหมายครอบคลุมไปถึงสภาวะที่บุคคลนั้นเป็นอยู่^๑ในปัจจุบัน และความคาดหวังที่จะเป็นในอนาคต รวมทั้งวิธีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ และปฏิบัติ^๑ริยาได้^๑ตอบ^๑ที่จะ^๑ได้^๑รถกลับมา (Dinkmeyer, 1967)

เกี่ยวกับบุคลิกภาพของครูผู้สอนศิลปศึกษา ควรจะเป็น^๑ผู้ที่มีรูปร่างหน้าตาดี มีสุขภาพอนามัยดี (สุลักษณ์ ศรีบุรี, 2530) แต่งกายสวยงามทันสมัย แต่เรียบร้อย^๑สมกับเป็นครู (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร, 2525) ร่าเริงแจ่มใส มีอารมณ์ขัน มี^๑ท่าทีเป็นมิตรกับเด็ก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาของเด็ก (เลิศ อานันทนนะ, 2529) สามารถใช้ภาษาได้^๑ดี^๑การพูดและการเขียน พุดจาชัดเจน ถูกต้อง คล่องแคล่ว สำนวนดี (อารี รังสินันท์, 2532) มีความ

กระตือรือร้น ขยัน อดทน รักความก้าวหน้าไม่ย่อท้อ ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น (Linderman, 1980) มีใจกว้างยอมรับฟังคำติชมของผู้อื่น พยายามปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ (อุบล ตูจันดา, 2532) นอกจากนั้นครูศิลปศึกษาควรมีคุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์สนใจและเอาใจใส่ต่อนักเรียน ให้ความยุติธรรมแก่นักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน และมีจิตสำนึกของความเป็นครูที่ดี (วัชรินทร์ ฐิติอติสัย, 2529 ; นิภาพรรณ กุลติลก, 2530)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่จบการศึกษาทางศิลปะมาโดยเฉพาะ และไม่จำเป็นต้องมีความสามารถในการปฏิบัติงานศิลปะเทียบเท่าศิลปินหรือช่างฝีมือหากแต่ครูที่จะทำการสอนศิลปศึกษานั้น ควรทำความเข้าใจกับหลักการให้การศึกษาด้านศิลปะแก่เด็ก รู้จักเลือกใช้ชีวิตสอนและสื่อวัสดุที่เหมาะสมกับกิจกรรมและวัยของเด็ก มีการเตรียมการสอนล่วงหน้า หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการสอนศิลปะ เพื่อนำมาปรับปรุงตนเองให้ทำการสอนศิลปศึกษาอย่างได้ผล นอกจากนั้นควรเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพเหมาะสมกับความเป็นครู ทั้งทางร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจ และด้านการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ

ครูประจำชั้นในโรงเรียนประถมศึกษา

การศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาที่รัฐมุ่งให้นักเรียนมีความสามารถขั้นพื้นฐานและให้สามารถคงสภาพการอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถประกอบอาชีพควรแก่วัยและสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528) ดังนั้นเพื่อให้การจัดการศึกษาสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายดังกล่าว ครูในฐานะผู้ใช้หลักสูตรโดยตรง จึงถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก จิตใจทัศนคติ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติตนในทางดีงามเหมาะสม (อารี รังสินันท์, 2532)

องค์การ อินทรมพรรย (2528) ได้กล่าวไว้ในเรื่องของการจัดครูเข้าสอนในชั้นเรียนประถมศึกษาพอสรุปได้ว่า ครูที่ทำการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปนั้น จะมีบทบาทหน้าที่แยกเป็น 2 ลักษณะ คือ เป็นครูผู้สอนประจำชั้น และครูสอนประจำวิชา

1. ครูประจำชั้น คือ ครูที่รับผิดชอบงานสอนทุกวิชาที่ตนประจำชั้นอยู่ในบางโรงเรียน อาจจะมีครูประจำวิชาบางวิชามาช่วยสอนในวิชาที่ครูประจำชั้นไม่มีความถนัด เช่น พลศึกษา ศิลปะ ดนตรี เป็นต้น นอกจากจะยึดหน้าที่ในด้านการสอนเป็นสิ่งสำคัญแล้ว "ยังต้องปฏิบัติหน้าที่ทางด้านส่งเสริมการสอนอีก เช่น การตรวจงานนักเรียน การเตรียมการสอนและอุปกรณ์การสอน การสอนซ่อมเสริม การแนะแนว การประเมินผล และงานธุรการประจำชั้นอื่น ๆ เป็นต้น"

(สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู, 2532)

2. ครูประจำวิชา คือ ครูที่สอนเฉพาะวิชาที่ตนถนัดหรือสาขาวิชาที่ตนเรียนมา โดยการแบ่งหมวดวิชาตามลักษณะวิชาของหลักสูตร เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สร้างเสริมลักษณะนิสัย การงานพื้นฐานอาชีพ เป็นต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ จะกล่าวถึงเฉพาะครูประจำชั้นในโรงเรียนประถมศึกษาในหัวข้อต่อไปนี้

1. หน้าที่และความรับผิดชอบของครูประจำชั้น
2. องค์ประกอบของครูประจำชั้นที่มีประสิทธิภาพ
3. คุณลักษณะของผู้ที่เหมาะสมกับการสอนในแต่ละระดับชั้น

1. หน้าที่และความรับผิดชอบของครูประจำชั้น

ประคินันท์ อูปรมย์ (2528) ได้รวบรวมภาระหน้าที่ทั้งหลายของครูเข้าด้วยกัน เพื่อแบ่งเป็นงานในแต่ละด้านที่ครูจะต้องปฏิบัติเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. งานสอนและงานบริหารชั้นเรียน เป็นงานที่ครูต้องใช้ความรู้ความสามารถ และเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในอันที่จะจัดสรรประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักเรียนและบริหารชั้นเรียน เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้ที่ "คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น" ได้ตามจุดหมายของหลักสูตร
2. งานกิจกรรมและบริการนักเรียน เช่น งานที่ครูจะช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ที่จะช่วยในการพัฒนาพฤติกรรมทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญามากยิ่งขึ้นนอกเหนือไปจากประสบการณ์ หรือการเรียนรู้ที่เด็กเป็นผู้มีความรับผิดชอบ และมีระเบียบวินัยด้วย

3. งานแนะแนว เป็นงานที่ครูทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา คอยแนะแนวทางในการเรียน การเลือกเรียนต่อ การทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถหรือเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำเพื่อหาทางแก้ไข เมื่อนักเรียนประสบปัญหาต่าง ๆ
4. งานธุรการ เป็นงานที่แม้จะไม่ใช่งานวิชาการหรือเป็นงานส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนโดยตรง แต่ก็ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนในแง่ที่ทำให้ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับความสม่ำเสมอในการเรียนของนักเรียน ความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนและอื่น ๆ
5. งานพัฒนาสังคม เป็นงานอีกด้านหนึ่งซึ่งครูประถมศึกษาส่วนมาก โดยเฉพาะที่อยู่ชุมชน มักมีบทบาทในการเข้าไปช่วยพัฒนาชุมชน หรือเป็นผู้นำชุมชน
6. งานพัฒนาตนเอง เป็นงานที่จะช่วยเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงานของครู เพราะค้นหาความรู้ทำให้ครูเป็นผู้มีความรู้กว้างทันสมัย และทันต่อเหตุการณ์

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ภาระหน้าที่ของครูประจำชั้นนั้นมีมากมายหลายประการดังที่ผลการวิจัยเรื่อง สภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการครูทุกสังกัด (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู, 2532) ซึ่งพบว่าข้าราชการครูจากกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 3804 มีชั่วโมงในการปฏิบัติหน้าที่ในการสอนสัปดาห์ละ 10-20 ชั่วโมง และใช้เวลาปฏิบัติงานกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนและการบริการอื่น ๆ อาทิเช่น งานโภชนาการ งานสหกรณ์นักเรียน งานอนามัยโรงเรียน กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด หรือเนตรนารี ฯลฯ อีกสัปดาห์ละ 1-10 ชั่วโมง รวมเป็นเวลาปฏิบัติงานสูงสุดของครู สัปดาห์ละ 30 ชั่วโมง

2. องค์ประกอบของครูประจำชั้นที่มีประสิทธิภาพ

เป็นที่คาดหวังและกล่าวอ้างกันโดยทั่วไปว่าคุณภาพของนักเรียน ขึ้นอยู่กับวิธีสอนของครูและ "การสอนของครูจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีสมรรถภาพในด้านวิชาอาชีพเป็นอย่างดี และประการที่สอง ครูต้องมี

บุคลิกภาพที่ดี" (ประภาพรรณ สุวรรณสุข, 25233 นอกจากนั้น ประภาพรรณ สุวรรณสุข ยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ครูที่มีสมรรถภาพในด้านวิชาชีพนั้น หมายความว่า ครูจะต้องมีความสามารถดังต่อไปนี้

1. มีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาชีพที่จะสอนเป็นอย่างดี
2. มีความสามารถในการจัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอน
3. มีความสามารถในการจัดระเบียบและวิธีการสอน
4. มีความรู้ในเรื่องจิตวิทยาเบื้องต้น
5. มีความรู้และความเข้าใจในหลักสูตรวิชาที่จะสอนเป็นอย่างดี
6. มีความสามารถที่จะประเมินผลการเรียนการสอนได้
7. มีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมรอบ ๆ ตัวเป็นอย่างดี

นที เงินประยูร (2526) ยังได้กล่าวถึงลักษณะของครูที่มีประสิทธิภาพและสามารถทำการสอนได้ดีไว้อย่างสอดคล้องกัน ดังนี้

1. มีความรู้ดีในเนื้อหาวิชาที่จะสอน
2. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
3. มีความเข้าใจในธรรมชาติของเด็ก แต่ละวัย
4. รู้จักกำหนดขอบเขต วางแผน และเตรียมการสอน
5. รู้จักวางตน ปรับปรุงบุคลิกภาพ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนยอมรับนโยบายของผู้บริหาร

บุคลิกภาพที่ดีของครู

บุคลิกภาพที่ดีของครู เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของการเป็นครูประจำชั้น เพราะครูประจำชั้นในโรงเรียนประถมศึกษาชั้นนั้นมีบทบาทและความรับผิดชอบในการสอนและการดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด ครูจึงควรสร้างบุคลิกภาพที่ดีให้กับตัวเอง เพื่อจะได้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียน โดยเฉพาะ

นักเรียนในระดับประถมศึกษาชอบเลียนแบบและจดจำบุคลิกลักษณะของครูที่ตนพอใจมาปรับเป็นบุคลิกของตน "นอกจากนั้นบุคลิกภาพของครูยังมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน" (นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ, 2515) และเป็นเหตุจูงใจอันหนึ่งที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจอยากเรียนเพิ่มมากขึ้นด้วย (ประภาพรรณ สุวรรณสุข, 2523)

เกี่ยวกับบุคลิกภาพที่ดีของครูนั้น เบญจา แสงมะลิ (2520) บรรจง ชูสกุลชาติ (2521) ประภาพรรณ สุวรรณสุข (2533) และชุมพล หลักชัย (2525) ได้กล่าวไว้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน พอสรุปได้ดังนี้

1. บุคลิกภาพทางกาย

- 1.1 แต่งการสะอาดเรียบร้อย
- 1.2 พูดจาออกเสียงถูกต้องชัดเจน
- 1.3 ตัวตรง จะนั่งจะเดินท่วงท่ามีสง่า
- 1.4 มีสุขภาพดี
- 1.5 ยิ้มแย้มแจ่มใส
- 1.6 กิริยา วาจาสุภาพ มีมารยาท

2. บุคลิกภาพทางอารมณ์และจิตใจ

- 2.1 มีอารมณ์ขัน ร่าเริง แจ่มใส
- 2.2 มีความรักและเมตตาต่อเด็กอย่างจริงใจ
- 2.3 มีความศรัทธาในอาชีพครู
- 2.4 มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง
- 2.5 สุจริตต่ออาชีพและชาติบ้านเมือง
- 2.6 มีความกระตือรือร้น ขยันขันแข็ง

3. บุคลิกภาพทางสังคม

- 3.1 มีความประพฤติดี มีวินัย ไม่ฝ่าฝืนระเบียบประเพณี และจรรยาบรรณอันดี

งามของครู

- 3.2 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน ผู้ปกครอง และคนในชุมชน

สรุปได้ว่าครูประจำชั้นที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีคุณสมบัติของการเป็นครูประถมศึกษาที่ดี ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรกต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับนักเรียน และประการที่สอง จะต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะการแสดงออกที่ดี ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนทั่วไป

3. คุณลักษณะของครูที่เหมาะสมกับการสอนในแต่ละระดับชั้นเรียน

ครูประจำชั้นในโรงเรียนประถมศึกษาามีบทบาทและหน้าที่หลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนในชั้นของตนโดยตรง ดังนั้นครูประจำชั้นจึงเป็นผู้ที่ติดต่อกับนักเรียนและเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ และการเกิดพฤติกรรมใหม่ "คุณลักษณะและสมรรถภาพของครูจึงมีส่วนสัมพันธ์กับคุณภาพของนักเรียนที่ผลิตออกไป และการที่จะให้นักเรียนมีคุณภาพดีนั้น ในขั้นแรกครูจะต้องมีคุณภาพดีเสียก่อน" (นพคุณ เคนพรม, 2524) โดยทั่วไปแล้วคุณลักษณะเบื้องต้นของครูประจำชั้น "ควรเป็นผู้รักเด็ก ชอบอยู่ใกล้ชิดกับเด็ก มีเมตตากรุณา อดทน ยิ้มแย้มแจ่มใส อารมณ์เย็น พร้อมทั้งจะรับฟังและให้อภัยเด็กเสมอ" (นงลักษณ์ สิ้นสืบผล, 2524) ในการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา ได้แบ่งระดับชั้นเรียนออกเป็น 6 ชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ซึ่งแต่ละระดับชั้นก็มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านอายุ ประสบการณ์และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ดังนั้นครูที่จะเข้าสอนประจำชั้นเรียนจึงควรมีคุณลักษณะบางประการที่เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียนด้วย องค์กร อินทรมพรรษ์ (2528) ได้เสนอหลักเกณฑ์การพิจารณาคุณลักษณะของผู้ที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้นเรียน ดังนี้

1. ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 เด็กในวัยและระดับชั้นนี้อายุน้อย

ประสบการณ์ ยังไม่มากนัก การใช้คำพูดยังต้องการการเรียนรู้ด้านภาษามากกว่าระดับอื่น และยังต้องการการวางพื้นฐานทางด้านอุปนิสัยและความเป็นระเบียบแบบแผนที่ดี ครูในระดับนี้จึงควรเป็นครูที่มีอารมณ์เย็น ไม่โกรธง่าย รักเด็ก มีความละเอียดถี่ถ้วน เอาใจใส่เด็ก มีความยุติธรรม อ่อนโยน ละมุนละไม สนใจที่จะนำวิธีสอนใหม่ ๆ มาใช้สอน ขยันทำอุปกรณ์และแบบฝึกหัดเสริมทักษะให้กับเด็ก และที่สำคัญคือ ต้องมีความสมัครใจที่จะทำการสอนในระดับนี้

2. ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 เด็กในวัยนี้มีประสบการณ์มากขึ้น ต้องการกฎเกณฑ์ระเบียบมากขึ้น นักเรียนหญิงและนักเรียนชายเริ่มจะแยกตัว ไม่เล่นร่วมกัน มีการทะเลาะเบาะแว้งระหว่างกลุ่มนักเรียนหญิงนักเรียนชาย ครูในระดับนี้ควรเป็นครูที่ให้ความสนใจและเอาใจใส่ต่อเด็กสามารถอธิบายเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่นักเรียนซักถามให้แจ่มแจ้งได้ คำนึงว่าหาความรู้และติดตามข่าว เหตุการณ์ต่าง ๆ อยู่เสมอ ติดตามความคิดใหม่ ๆ ของเด็ก ไม่ใช้อารมณ์หรือทำโทษเด็กในขณะโกรธ ไม่นิ่งดูตายเมื่อเด็กทำผิด ให้คำชมเชยยกย่องเมื่อเด็กทำดี

3. ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 เด็กในวัยนี้เป็นระยะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นระยะแรก การใช้ภาษาคีขี้ แต่มีความคิดแปลก ๆ ชอบคบเพื่อนและต้องการให้เพื่อนยอมรับตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม ต้องการอิสระ มีความอาย ครูประจำชั้นของเด็กวัยนี้ควรเป็นผู้มีความรู้ด้านวิชาการดี สามารถอธิบายเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ให้เด็กเข้าใจได้ชัดเจน หมั่นศึกษาหาความรู้ให้ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ มีบุคลิกภาพดี มีอารมณ์เย็น ไม่ทำโทษเด็กในขณะโกรธ ให้ความรักความเอาใจใส่ และมีความยุติธรรมแก่เด็กเท่าเทียมกัน

สรุปได้ว่า บทบาทของครูมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการเรียน และการส่งเสริมบุคลิกภาพที่เหมาะสมให้กับผู้เรียนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะครูที่สอนประจำชั้นในระดับประถมศึกษา ซึ่งต้องอยู่ใกล้ชิดกับเด็กตลอดเวลาที่อยู่ในโรงเรียนครู จึงเปรียบเสมือนพ่อแม่คนที่สองของเด็ก และโรงเรียนประถมศึกษานั้น ประกอบด้วยชั้นเรียนระดับต่าง ๆ 6 ระดับชั้นเรียน แต่ละชั้นเรียนก็มีวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแตกต่างกันไป ดังนั้นการจัดครูเข้าสอนประจำชั้นใด ผู้บริหารหรือตัวครูสอนควรจะได้คำนึงถึงความถนัดและคุณลักษณะส่วนตัวของครูผู้สอนเป็นสำคัญ จึงจะทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละชั้นเรียน ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

สภาพและปัญหาโดยทั่วไปของพื้นที่ตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา

ประเทศไทยมีพรมแดนยาวประมาณ 8,000 กิโลเมตร พรมแดนทางบกติดต่อกับประเทศต่างๆ คือสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา และมาเลเซีย แนวชายแดนบางพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยของชนกลุ่มน้อยที่มีความแตกต่างอย่างยิ่งตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา เป็นเขตเคลื่อนไหวรุนแรงทางการเมืองหรือเป็นจุดเชื่อมต่อกับแนวการเคลื่อนไหวของกองกำลังต่างชาติ รวมทั้งกองกำลังอื่น ๆ ซึ่งเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติเป็นอย่างยิ่ง

นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา ภายหลังจากที่ฝ่ายเวียดนามได้เข้ามาครอบครองอินโดจีนแล้ว (กลุ่มประเทศอินโดจีน ประกอบด้วย ลาว กัมพูชาและเวียดนาม) ในส่วนภูมิภาคนี้ มักจะมีเหตุการณ์วิกฤตเสมอ โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่ผันผวนทางการเมืองในกัมพูชานั้นเป็นเหตุให้เกิดสงครามยืดเยื้อตลอดเวลา จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ กัมพูชาก็ยังไม่สามารถตกลงเจรจาปรองดองเป็นรัฐเอกภาพได้ กลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ผลักดันให้ชาวกัมพูชาจำนวนมากหลบหนีเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งบ้างก็หลบหนีเพราะไม่ชอบรัฐบาล เอง สัมริน บ้างก็หลบหนีเพราะอดอยากหิวโหย และบ้างก็หลบหนีเพราะสงครามที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง นับวันจำนวนผู้อพยพเพิ่มขึ้นตามลำดับ จนเป็นผลให้ทางการไทยต้องตั้งเป็นศูนย์อพยพขึ้นตามชายแดนด้านนี้ นอกจากนั้นผลกระทบที่เกิดขึ้นอีกประการหนึ่ง ซึ่งทำให้พี่น้องชาวไทยของเรามีบ้านเรือนอาศัยอยู่บริเวณชายแดนต้องพลอยได้รับความเดือดร้อนไปด้วยนั้นก็คือทางด้านพรมแดนไทย-กัมพูชา มักจะมีการสู้รบกันระหว่างกองกำลังเขมรกลุ่มต่างๆ อยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะตั้งแต่เวียดนามบุกเข้ายึดครองกัมพูชาได้ ประเทศกัมพูชาก็แบ่งเป็นพรรคเป็นพวก ต่อด้านซึ่งกันและกันก็มีปัญหาขัดแย้งกันเองมาโดยตลอด ซึ่งแต่ละฝ่ายก็อ้างความหวังดีต่อประเทศชาติ กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ประกอบไปด้วยฝ่ายรัฐบาล เอง สัมริน กลุ่มนี้ถือว่าเป็นรัฐบาลที่มีอำนาจปกครองประเทศกัมพูชาอย่างเป็นทางการ โดยได้รับการสนับสนุนจากเวียดนาม อีกฝ่ายหนึ่งคือฝ่ายรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย นำโดย เจ้านครสมิทธิ รัฐบาลนี้ประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ที่รวมตัวกันต่อต้านเวียดนาม ได้แก่กลุ่ม เขมรแดง นำโดยนายเขี้ยว สัมพันธ์ กลุ่ม

แนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติของประชาชนเขมร นำโดยนายซอนซาน กลุ่มดังกล่าวไม่มีการปองดองกันนัก จึงทำให้ไม่สามารถมีอิทธิพลเหนือรัฐบาล เฮง สัมรินได้

การกระทบกระทั่งเกิดการสู้รบกันเองในประเทศ อันมีผลกระทบกับประชาชนชาวไทย ตามแนวชายแดนอยู่เสมอ เพราะบางครั้งมีกระสุนปืนใหญ่ของเขมรกลุ่มต่างๆ ข้ามเขตแดนลึกเข้ามาในไทย ทำให้ราษฎรของเราได้รับอันตราย บาดเจ็บ และล้มตาย บางครั้งทหารกัมพูชา บางกลุ่ม แอบเข้ามาโจมตีตามหมู่บ้าน และสังหารชีวิตราษฎรไทย เพื่อกวาดเอาทรัพย์สินอยู่เป็นประจำ เรียกได้ว่า ราษฎรไทยบริเวณชายแดนต้องเสี่ยงอันตราย ต่อการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินตลอดเวลา (ไพรัช หริกประโคน, 2531)

สภาพของปัญหาของโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชา

โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่มักตั้งอยู่ในหมู่บ้านป้องกันตนเองตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านทิศตะวันออกของประเทศไทย เริ่มตั้งแต่จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ สระแก้ว จันทบุรี เรื่อยลงมาจนถึงจังหวัดตราด มีโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จำนวน 162 โรงเรียน (กองนโยบายและแผน สปช., 2537) บางโรงเรียนอยู่ห่างจากชายแดนเพียง 2 กิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ในโรงเรียนมีหลุมหลบภัยสำหรับให้ครูและนักเรียนหลบภัย เวลาเกิดการสู้รบขึ้นบริเวณชายแดน ครูผู้ปกครองและนักเรียนจะคุ้นเคยกับเสียงปืนและเสียงระเบิด จนแทบจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา จะมีกระสุนปืนใหญ่ จรวด พัลลวดหลงเข้ามาตกบริเวณพื้นที่เขตชายแดนไทยแทบทุกวัน จนต้องทำการปิดโรงเรียนและปิดช่องทางต่าง ๆ ที่ทำธุรกิจการค้ากับประเทศกัมพูชา ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเรียนการสอน เศรษฐกิจ ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนชาวไทยเป็นอันมาก และยังมีกองโจรติดอาวุธต่างชาติ เข้ามาก่อวินาศกรรม จับตัวคนไทยไปเรียกค่าไถ่ โจรกรรมรถยนต์ จักรยานยนต์ รวมทั้งอุปกรณ์การเกษตร โค กระบือ อยู่เป็นประจำ

ในเขตพื้นที่ดังกล่าวที่มีความขาดแคลนครูที่มีวุฒิทางศิลปศึกษาโดยตรงอยู่แล้ว แต่จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดการขาดแคลนครูประจำการทั่วไปอีกด้วย โดยทั่วไปครูประจำการจะทำหน้าที่สอนทุกวิชารวมทั้งวิชาศิลปศึกษา เมื่อมีการสอนชุดเซตครูประจำการก็จะให้ความสำคัญทางวิชาหลักมากกว่าศิลปศึกษา ประกอบกับความสามารถทางการสอนทางนี้มีน้อยจึงทำให้การสอนวิชาศิลปศึกษาไม่เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ครูผู้สอนตามแนวชายแดนจะมีการโยกย้ายออกจากพื้นที่เป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะโรงเรียนที่อยู่ใกล้เขตการต่อสู้กันประจำทุกปี โดยเฉพาะโรงเรียนที่อยู่ใกล้เขตการต่อสู้กันเป็นประจำ ซึ่ง จันนิตย กลีบเมฆ (2527) กล่าวว่า การที่โรงเรียนตั้งอยู่ในที่กันดารมากๆ ครูบางคนทนอยู่ไม่ได้ โดยเฉพาะครูสตรี ทำให้ครูที่สอนอยู่ขอย้ายมาสอนในโรงเรียนที่เจริญทุกปี และการสอนของครูบางคน เป็นแบบไม่กระตือรือร้น การสอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนตามแนวชายแดน ที่มีสถานการณ์ไม่ปกติ จึงเป็นไปตามยถากรรม ถ้าโรงเรียนใดมีครูสอนศิลปะโดยตรง ก็คงพอจะช่วยแก้ปัญหาไปได้บ้าง ถ้าไม่มีก็สอนพ่วงๆ ไป และในวิชาศิลปศึกษานี้ ก็ไม่ได้อยู่ในความสนใจของผู้บริหารอยู่ด้วย ก็ยิ่งทำให้วิชานี้ไม่บรรลุผลตามแผนการศึกษาชาติที่ระบุไว้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนต้องมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงและมีทักษะในกระบวนการต่าง ๆ ในกิจกรรมที่ปฏิบัติ สามารถนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2534)

เกี่ยวกับการสอนวิชาศิลปศึกษา ครูผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนซึ่งจะประกอบไปด้วย หลักสูตร เนื้อหา วิธีสอน สื่อการสอน และการประเมินผล ในการสอนของครูต้องเตรียมการสอนเรื่องหลักสูตร ตำรา คู่มือครู สื่อการสอน ที่สำคัญคือ ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจทักษะและพื้นฐาน ทางด้านศิลปศึกษา แต่จากการติดตามผลการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2531 วิชาศิลปศึกษา ผลจากการวิจัยของนักการศึกษา และนักวิชาการ การสอนวิชาศิลปศึกษา มีปัญหาและอุปสรรคมากมาย จึงขอสรุปปัญหาการสอน วิชาศิลปศึกษาต่าง ๆ ดังนี้

ปัญหาด้านหลักสูตรวิชาศิลปศึกษา

ในการเตรียมการสอน ครูผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตร จุดมุ่งหมาย จุดประสงค์เฉพาะของวิชาศิลปศึกษา จากผลการวิจัยของวิภาวดี ยงเจริญ (2525) พบว่า ครูไม่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับหลักสูตร มีถึงร้อยละ 40.34 ของครูทั้งหมด จำนวนครูที่ไม่ได้รับการอบรมดังกล่าวอาจมีผลกระทบต่อการใช้หลักสูตร ผลการวิจัยของวิไล โบล์เสรีวงศ์ (2522) พบว่า ผู้บริหารมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและวัตถุประสงค์มากกว่าครู ซึ่งส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการสอน เทคนิควิธีการสอน เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในเทคนิควิธีสอนต่างๆ ที่เื้อต่อหลักสูตร ส่วนใหญ่ผู้บริหารสนใจหลักสูตรและการบริหารด้านวิชาการน้อย แต่สนใจด้านธุรการ การปกครอง มนุษย์สัมพันธ์ และสังคมมากกว่าการบริหารด้านวิชาการ จึงผิดพลาดขาดการนิเทศแก่ครูผู้สอน วิเชียรเทียมเมือง (2520) ได้ศึกษาพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ขาดความรู้และความถนัดด้านความรู้เนื้อหาวิชา โดยเฉพาะวิชาศิลปศึกษา ดนตรี นาฏศิลป์ คือไม่เข้าใจหลักสูตร และจากการศึกษาการคิดเห็นของนักวิชาการและผู้ใช้หลักสูตรเกี่ยวกับความคาดหวังต่อปัญหาและอุปสรรคของการปรับแผนการสอนศิลปะระดับประถมศึกษาในเขตการศึกษา 2 พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอน วิชาศิลปศึกษามาก (วิชัย ประสิทธิ์เวชวุฒิเวช, 2525)

นพดล สายทองยนต์ (2526) พบว่า ครูศิลปศึกษามีปัญหาในการใช้หลักสูตรทุกเรื่อง อยู่ในระดับปานกลาง รายข้อที่มีปัญหามาก คือ ครูไม่มีวุฒิทางศิลปศึกษา มีผลต่อการผลภาคปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่า ครูสอนศิลปศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับการสอนภาคปฏิบัติ ส่วนใหญ่ไม่มีพื้นฐานทางศิลปะ แสดงให้เห็นว่า ครูสอนศิลปมีปัญหาเกี่ยวกับการสอนภาคปฏิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สรัญญา มณีศรี (2534) พบว่า ครูสอนศิลปศึกษาต้องการการสนับสนุนให้การศึกษอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และทักษะในการสอนศิลปศึกษาจากการที่ครูส่วนใหญ่เป็นครูประจำชั้นต้องสอนวิชาศิลปศึกษา ฉะนั้น การสอนศิลปศึกษา จึงเป็นไปโดยไม่มีจุดหมาย และโดยทั่วไปครูผู้สอนในหลักสูตรเก่าไม่เข้าใจ การนำหลักสูตรใหม่ไปใช้เป็นแนวทางของหลักสูตร และพบอีกว่า ครูผู้สอนประจำชั้นและสอนวิชาศิลปศึกษาที่ไม่เคยผ่านการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตรและการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา มีผล

ต่อครูผู้สอนและการสอน แสดงให้เห็นว่า นอกจากครูศิลปศึกษา ไม่มีวุฒิทางศิลปศึกษา ส่วนใหญ่ไม่เคยผ่านการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตรการสอนศิลปศึกษาทำให้ขาดความรู้ ความเข้าใจในจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง และความคิดรวบยอด ศิลปศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิระศักดิ์ เทพไทรรัตน์ (2534) ครูศิลปะขาดความเข้าใจเรื่องเนื้อหา ในหลักสูตรและแผนการสอน

ปัญหาคำถามเนื้อหาวิชาศิลปศึกษา

เนื้อหาวิชาจะเป็นตัวกำหนดรายละเอียดของประสบการณ์ การเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่วางไว้ สามารถจะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งในชีวิตประจำวัน การเรียนวิชาอื่นๆ และการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต การกำหนดเนื้อหาสาระในรายวิชาจึงมีความสำคัญมากเพราะจะเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การจัดการ เรียนการสอน ดำเนินไปอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

สุจริต เพียรชอบ (2536) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดเนื้อหาไว้พอสรุปได้ว่า ปัจจุบันความรู้และวิทยาการต่าง ๆ ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้นในกาสร้างหลักสูตรหรือการกำหนดเนื้อหาวิชานั้น ควรจะพิจารณาว่าจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้มากที่สุด โดยมีเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาวิชาสรุปได้ดังนี้คือ

1. ความทันสมัยและความถูกต้องของเนื้อหาวิชา คือเนื้อหานั้นจะต้องมีสาระที่ถูกต้อง และเชื่อถือได้
2. เนื้อหาวิชาเหล่านั้นควรเหมาะสมกับวัย ลักษณะ ตลอดจนความสนใจและความต้องการของผู้เรียน เพื่อจะได้เรียนอย่างรู้คุณค่าของวิชาอันจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงตามมา
3. เนื้อหาวิชาเหล่านั้นควรสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม เพื่อเนื้อหาวิชานั้น จะได้มีความหมายและมีคุณค่า ช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในชีวิตจริงได้

4. เนื้อหาวิชาควรบรรจุไว้ในหลักสูตรหรือควรเลือกไว้ในชั้นเรียนนั้น ควรเป็นประโยชน์แก่ชีวิตของผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต เมื่อเรียนแล้วนอกจากสามารถไปปฏิบัติภาระกิจตามปณิธานของสถาบันแล้วควรนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงด้วย

5. เนื้อหาวิชาควรกว้างขวาง ลึกซึ้งและมีสัดส่วนพอดี ไม่ควรเน้นในเรื่องปริมาณมากนัก ควรเน้นในแง่ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิด มีวิถีคิด วิธีการเรียนรู้ เกิดความคิดรวบยอด และสามารถถ่ายโยงความรู้ความคิดอย่างหนึ่งไปสู่อีกอย่างหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายๆ กันได้

6. เนื้อหาวิชา ควรเน้นในสิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วย คือไม่ควรเน้นในเรื่องวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว ควรจะเน้นในเรื่องของการสื่อสาร สุนทรียภาพ จริยธรรม และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน (2525) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดเนื้อหาวิชาไว้ว่าการเลือกลำดับเนื้อหานั้นควรถือหลักว่า เนื้อหาวิชาที่นำมานั้นนักเรียนควรรู้เพียงใด ถ้าสิ่งทีนักเรียนรู้แล้วครูไม่รู้ก็ควรเป็นหน้าที่ของครูต้องหาความรู้เพิ่มเติม การแบ่งเนื้อหากับเวลาเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญอีกเช่นกัน ผู้สอนควรเลือกให้เหมาะสมว่าเนื้อหาไหนจะใช้เวลาเท่าใด การแบ่งเนื้อหากับเวลานั้นบางครั้งต้องปล่อยเวลาให้ยืดหยุ่นให้มาก และแบ่งไว้สำหรับการฝึกให้มากเป็นพิเศษ

ในบางเนื้อหา ครูผู้สอนไม่สามารถปฏิบัติการสอนได้เต็มที่ สาเหตุมาจากขีดความสามารถเป็นผลให้ประสิทธิภาพในการรับรู้ของนักเรียนลดน้อยลงไป ตามผลการวิจัยของไพโรจน์ รุจิระวิจั (2529) พบว่า "ครูสอนศิลปศึกษามีความรู้ในเรื่องการวาดภาพและระบายสี การพิมพ์ การรู้คุณค่าของศิลปะ การปั้นและแกะสลัก การออกแบบและสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ และงานถักทออยู่ในเกณฑ์พอใช้ หรือระดับหนึ่ง" และพบว่า "ครูพิเศษสอนศิลปศึกษามีความรู้สูงกว่าครูประจำชั้นสอนศิลปศึกษาในทุกด้าน" จากภาพรวมดังกล่าว ผลการเรียนรู้การสอนวิชาศิลปศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำไม่พัฒนาขึ้นเท่าที่ควร อาจจะเนื่องมาจากครูส่วนใหญ่ที่สอนศิลปศึกษาเป็นครูประจำชั้น ไม่มีวุฒิทางศิลปศึกษา ขาดความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ผลจากสาเหตุดังกล่าวเป็นผลร้ายต่อนักเรียนทั้งในด้านทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งจะเป็นการปลูกฝังเจตคติที่

ไม่ตีต่อวิชาศิลปะศึกษาอีกด้วย ฉะนั้นผู้วิจัยคิดว่าควรให้ความสำคัญต่อการเรียนวิชาศิลปะศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อระดับมัธยมถ้าจะพิจารณาจุดมุ่งหมายเฉพาะของวิชาศิลปะศึกษาระหว่างชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 1 จะเห็นว่ามีสอดคล้องต่อเนื่องในด้านการปลูกฝังศิลปะนิสัยและด้านเนื้อหา เน้นความถนัดและความสนใจส่วนบุคคล การจะพัฒนาการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาให้ได้ผลจำเป็นต้องศึกษาถึงปัญหาที่แท้จริงเพื่อนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่อไป

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา

การที่โรงเรียนต้องมีการปิดเรียนบ่อย เนื่องจากสถานการณ์ที่ไม่ปลอดภัย ทำให้การดำเนินการสอนเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ซึ่งแน่นอนที่สุดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนย่อมจะไม่เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด เพราะการสร้างเสริมลักษณะนิสัยต้องดำเนินการสอนอย่างต่อเนื่อง รุ่งฤดี วิเศษนคร (2534) พบว่าครูส่วนมากมักใช้วิธีการสอนแบบบรรยายและสอนเนื้อหาไม่ทัน เนื่องจากการปิดโรงเรียนบ่อย นักเรียนที่อยู่ในพื้นที่ตามแนวชายแดนจะมีความหวาดกลัวไม่กล้าที่จะแสดงออกอย่างเสรีซึ่งขัดต่อการเรียนการสอนในวิชาศิลปะศึกษา จุดประสงค์ที่มุ่งเน้นการแสดงออก การวิพากษ์ วิเคราะห์ผลงานศิลปะศึกษาประสบปัญหาทางการใช้ภาษาเป็นอันมาก นักเรียนไม่สามารถอธิบายสื่อความหมายของงานศิลปะของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจได้

การสอนศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษานั้น ส่วนใหญ่ครูผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบเก่าที่เคยปฏิบัติมาหรือสอนตามประสบการณ์ ครูโดยมากจะสั่งให้นักเรียนปฏิบัติตามคำสั่งของครู ยึดครูเป็นจุดศูนย์กลาง เด็กนักเรียนจะไม่มีโอกาสได้แสดงออกทั้งความคิดและการริเริ่มสร้างสรรค์หรือบางครั้งเน้นการสอนด้านฝีมือมากเกินไป มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2531) กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนศิลปะว่า ครูต้องสังเกตความพร้อมและพัฒนาการของเด็ก แต่ครูไม่เข้าใจจุดหมายของหลักสูตรและไม่มีพื้นฐานทางศิลปะศึกษาหรือวิถีทางศิลปะศึกษา จึงไม่มีความมั่นใจในการสอน สุกสันตงทอง (2528) สรุปไว้ในงานวิจัยว่า พฤติกรรมการสอนของครูไม่เปลี่ยนไปจากเดิมจะใช้วิธี

สอนแบบบรรยายและเน้นเนื้อหาวิชามากเกินไป ยูพา ประถมภักและคณะ (2536) ได้ศึกษาพบว่า ครูประจำชั้นต้องสอนทุกวิชามากกว่าร้อยละ 50 ของครูประจำชั้นที่สอนวิชาศิลปศึกษาไม่มีความรู้ในวิชาศิลปศึกษา ส่วนมากมีปัญหาในการสอนวาดภาพ ระบายสี การปั้น การออกแบบ การสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ นิรมล ศิริธสาร สวัสดิบุตร (2526) ว่าครูประถมศึกษาล้วนใหญ่ไม่มีความรู้เฉพาะทางศิลปะ แต่ก็สอนศิลปศึกษาตามที่โรงเรียนกำหนดให้ครูประจำชั้นสอนและต้องสอนทุกวิชา ฉะนั้นถ้าหากครูผู้สอนไม่ศึกษาวิธีสอนอย่างลึกซึ้งแล้ว เด็กก็จะไม่เกิดการรับรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามความคาดหวังของหลักสูตรแต่อย่างใด

สันตีย์ ผาสุข (2534) พบว่า ครูศิลปศึกษามีปัญหาในด้านวิธีสอนและเทคนิคการสอนทุกรายการในระดับปานกลาง มีปัญหาในระดับมาก คือ ด้านทักษะและประสบการณ์ศิลปะมีผลต่อการสอนของครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วาสนา ณ นคร (2533) ที่ศึกษาพบว่า ครูส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับครุขาดทักษะในการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้บางอย่างและครุขาดแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีสอน จากการศึกษาวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีปัญหาบ่อยในด้านการสอนแบบบรรยาย แสดงว่าครูยังมีพฤติกรรมการสอนยังไม่สอดคล้องตามหลักสูตรใหม่ เช่น การเน้นกระบวนการกลุ่ม วิธีสอนและกิจกรรม ซึ่งยังใช้วิธีบรรยาย นักเรียนไม่มีส่วนร่วมและครูจะมีปัญหาในด้านการสอนแบบสาธิต กองการประถมศึกษา กรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (2522) ได้ศึกษาพฤติกรรมและเวลาในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลายในจังหวัดเชียงใหม่ สงขลา ราชบุรี มหาสารคาม และกรุงเทพฯ พบว่า เรื่องการสอน งานกิจกรรมพิเศษของนักเรียน ฯลฯ ครูใช้วิธีเหล่านี้มากที่สุด คือการอธิบายให้นักเรียนทำกิจกรรม ควบคุมดูแลความประพฤติโดยอาศัยอำนาจครู ส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนขาดอุปกรณ์การเรียน เช่น สี พู่กัน กระดาษวาดเขียน ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ในบางกิจกรรมของการเรียนการสอนจำเป็นต้องใช้ตามเนื้อหาที่กำหนดในหลักสูตร อันจะเป็นผลกระทบต่อกระบวนการของครู ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจาก ผู้ปกครองไม่สนับสนุนเนื่องจากภาวะความยากจนสอดคล้องกับงานวิจัยของ เทียนชัย เส้าจินดารัตน์ (2534) พบว่า "ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่อาจจัดหา

สื่อการเรียนมาให้เด็กอยู่ในความดูแลของตนได้ ข้อค้นพบในรายชื่อที่ว่า ผู้บริหารกำหนดให้ใช้วิชา
 อื่นสอนแทนชั่วโมงศิลปศึกษา การศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า พฤติกรรมดังกล่าวของผู้บริหารมีน้อย อาจ
 เป็นเพราะผู้บริหารส่วนใหญ่เข้าใจหลักการบริหารหลักสูตรดีขึ้น ซึ่งข้อค้นพบนี้ยังขัดแย้งกับประเด็น
 ของผลสรุปการสัมมนาหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ใน 6 ปีที่ผ่านมา ในส่วนของภาควิชา
 ศิลปศึกษาของภาควิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยภูเก็ตอ้างถึงใน ไพโรจน์ รุจิระวิจักขณ์
 (2529) ว่า "...เมื่อมีปัญหาหรือไม่สามารถหาวัสดุตามแผนการสอนได้ก็ไม่รู้จักคิดแก้ปัญหา
 บางครั้งไม่สอน สอนวิชาอื่นแทน..."

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยภาพรวม พบว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษามีปัญหาในด้านการสอน
 วิธีสอนและเทคนิคการสอน ครู ไม่มีวุฒิทางศิลป ขาดประสบการณ์ทางศิลปะขาดทักษะ จะมีปัญหา
 ในการนำความรู้ความสามารถไปใช้ในการสอนในภาคปฏิบัติ ส่วนใหญ่จะใช้การอภิปราย บรรยาย
 สั่งให้นักเรียนทำตาม ส่วนมากจะไม่ใช้สื่อการสอนประกอบการเรียนการสอน ถ้าหากว่าครูศิลป
 ศึกษาได้รับการอบรมเกี่ยวกับการสอน ครูอาจเกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถที่จะเลือกวิธีสอน
 ให้เหมาะสมกับบทเรียน และดำเนินการสอนได้ครบกระบวนการเรียนการสอนครูศิลปศึกษาจะมี
 ความมั่นใจในการสอนมากขึ้น

ปัญหาด้านการใช้สื่อการสอน

การเรียนการสอนวิชาศิลปะมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องจัดสภาพแวดล้อมในห้อง
 เรียนให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการสอนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เช่น โต๊ะทำงาน ตู้เก็บอุปกรณ์ อ่างน้ำ
 บอร์ดแสดงผลงาน ตู้โชว์ผลงาน แสงสว่างที่เพียงพอ มีห้องเรียนศิลปะที่เป็นสัดส่วน สิ่งเหล่านี้
 จะช่วยกระตุ้นเร้าใจให้ผู้เรียนกระตือรือร้นได้แสดงออกอย่างมีอิสระทั้งด้านร่างกายและความคิด
 แต่ปัญหาที่พบในปัจจุบันโรงเรียนส่วนมากไม่สามารถจัดหาอุปกรณ์ สื่อการสอนได้อย่างเพียงพอ
 เนื่องจากขาดงบประมาณและครูผู้สอนไม่สามารถผลิตสื่อการสอนให้ทันในการสอนทุกครั้ง ก็ญา
 เตชาภิวัดน์สกุล (บทคัดย่อ : 2526) ได้ศึกษาและวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านการผลิต

และสร้างสื่อการสอน นอกจากตัวครูผู้สอนจะไม่สามารถจัดหาหรือสร้างสื่อการสอนแล้ว ยังพบว่าสภาพทั่วไปโรงเรียนจะขาดสื่อการสอนทุกประเภท ขาดแหล่งบริการสื่อการเรียนแก่ครู เนื่องจากขาดงบประมาณและการสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างจริงจัง (วิลโลว์ โบลล์ เสรีวงศ์, 2522) จากสาเหตุดังกล่าวกิจกรรมการเรียนการสอนก็จะไม่สมบูรณ์ตามกระบวนการสอน ครูผู้สอนคงจะต้องสอนโดยวิธีบรรยายอย่างเดียวไม่ต้องช่วยแก้ปัญหาด้วยกัน และเป็นการแบ่งเบาภาระของครูผู้สอน ตามผลการวิจัยของ มาลินี กุลมาศย์ (2522) พบว่า ครูผู้สอน ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ มีความเห็นร่วมกันว่า ควรจะให้มีการบริหารทางด้านอุปกรณ์การเรียนการสอนให้เพียงพอในวิชาศิลปศึกษา

นพดล สายทองยนต์ (2536) พบว่าครูศิลปศึกษาที่มีปัญหาเกี่ยวกับสื่อการสอนทุกเรื่องในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีปัญหามาก เกี่ยวกับการได้รับจัดสรรงบประมาณในการผลิตสื่อการสอนจากโรงเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษา ให้ความสำคัญในด้านการสอนทางด้านการจัดและผลิตสื่อการสอนวิชาศิลปะน้อย โดยทั่วไปมุ่งเน้นการจัดหาสื่อการสอนในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ครูจัดหาสื่อการสอน โดยวิธีให้นักเรียนหาวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น ครูและนักเรียนช่วยกันผลิต ครูส่วนใหญ่ต้องการคำแนะนำ ไม่มีเวลา เพราะชั่วโมงสอนมาก ขาดงบประมาณ (พัชรา อิงคพันธ์, 2522 วิทยา บุญรวม และแนม ชินพงศ์, 2523) นอกจากนี้ยังพบว่า ครูประสบปัญหาเกี่ยวกับการผลิตสื่อการสอนให้ตรงตามเนื้อหา ที่เป็นเช่นนั้น เพราะว่าวัสดุบางชนิดที่ใช้ในการผลิตสื่อการสอนในบางท้องถิ่นอาจหายาก จึงไม่สามารถผลิตสื่อการสอนให้ตรงตามเนื้อหาและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิชัย ประสิทธิ์วิฑูเวศ (2524) การจัดหาวัสดุภายในท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาในเมืองย่อมมีความสามารถในการจัดหาวัสดุต่าง ๆ ได้ดีกว่าโรงเรียนประถมศึกษานอกเมือง นอกจากนี้ยังพบว่า ครูต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์เพื่อผลิตสื่อการสอน สภาพภายในโรงเรียนทั่วไปของครูประถมศึกษาฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก ครูมีภาระหนี้สินมาก แต่ส่วนใหญ่จะไม่ยอมเสียสละเงินทองส่วนตัวซื้อวัสดุอุปกรณ์เพื่อผลิตสื่อ เงินส่วนตัวซื้อวัสดุเพื่อผลิตสื่อการสอน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัทธรา อิงคพันธ์

(2522) ว่า ครูส่วนใหญ่ใช้เงินส่วนตัวซื้อวัสดุเพื่อผลิตสื่อโดยครูกับนักเรียนช่วยกัน นอกจากนี้จากการศึกษาวิจัยยังพบว่าสื่อการสอนประเภทหุ่นจำลองเหมือนจริงและภาพตัวอย่างสำเร็จเพื่อให้ นักเรียนศึกษา ยังเป็นปัญหาในการจัดการสำหรับครูผู้สอนศิลปศึกษา เนื่องจากได้รับการจัดสรรงบประมาณน้อยแล้ว สื่อสำเร็จรูปชนิดหรือรูปแบบต่าง ๆ มีราคาแพงซึ่งสื่อบางอย่างมีความจำเป็น ต้องจัดซื้อ เพราะครูไม่มีประสบการณ์หรือทักษะความชำนาญที่จะผลิตสื่อบางชนิดได้ (เชา คงรุ่งเรือง, 2519) วาสนา ณ นคร (2533) ในการขอรับบริการสื่อจากศูนย์วิชาการกลุ่ม ครูผู้ สอนวิชาศิลปศึกษามีความจำเป็นต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ หรือขอความร่วมมือในการร่วม ผลิตสื่อ แนะนำเทคนิคความรู้ ในการผลิตแต่ครูผู้สอนมักประสบปัญหาหลายอย่าง เช่น ระยะทาง จากโรงเรียนกับที่ตั้งกลุ่ม สื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์มีจำนวนน้อยศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนต้อง กำหนดเวลาในการยืม เนื่องจากโรงเรียนในกลุ่มมีจำนวนมากกว่ามีความจำเป็นที่ให้บริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุทัย ท้าวอนันต์ (2533) พบว่า ครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษามีปัญหาในการ รับบริการจากศูนย์วิชาการกลุ่ม โรงเรียนอยู่ในระดับมาก โรงเรียนที่มีขนาดเล็กไม่เป็นที่ตั้งของ ศูนย์วิชาการกลุ่มมีความต้องการสื่อการสอนมากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่

ปัญหาการวัดผลและการประเมินผลวิชาศิลปศึกษา

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการของผู้วิจัยจากครูผู้สอนในโรงเรียน และโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวชายแดนโรงเรียนอื่น ๆ พบว่า การวัดผลและการประเมินผล วิชาศิลปศึกษา ครูส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้มาก การดำเนินการวัดและการ ประเมินผลส่วนมากจะใช้แบบการวัดผลและการประเมินผลที่ทางกลุ่มโรงเรียนสร้างให้ ครูผู้สอน ไม่สามารถสร้างได้เอง ซึ่งไม่เป็นไปตามแนวคิดของนักศึกษาส่วนใหญ่ที่กล่าวไว้ว่าครูศิลปศึกษา จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจในธรรมชาติและหลักการของการวัดผลและประเมินผลวิชาศิลป ศึกษา ซึ่งมีลักษณะพิเศษ พร้อมทั้งทักษะในการเลือกรูปแบบ และวิธีการในการวัดผล ทักษะใน การสร้างแบบวัดผลและประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีจุดมุ่งหมายให้เด็กประสบผลสำเร็จ

ในการทำงาน มีผลงานที่ก้าวหน้าตามถนัดของแต่ละบุคคล การเรียนศิลปศึกษานั้น ความเจริญงอกงามมีขอบเขตกว้างขวางกว่าการศึกษาด้านอื่น ๆ การวัดพัฒนาการของเด็กด้านต่าง ๆ เป็นการวัดเพื่อหาข้อมูลมาสรุป เพื่อประเมินผลซึ่งมีดังนี้คือ พัฒนาการทางกาย พัฒนาการทางอารมณ์ พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางสติปัญญา พัฒนาการทางสุนทรีย์ภาพ พัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาการทางด้านความรู้ การวัดผลนั้นนอกจากวัดพัฒนาการด้านต่าง ๆ แล้ว ยังต้องวัดพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรม และมีศรัทธาต่องานของเด็ก การสังเกตและการทดสอบสัมภาษณ์ใช้ได้ในการวัดผลทุกด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านความเข้าใจในคุณค่า ด้านความคิด ด้านทัศนคติ ด้านทักษะ ด้านการนำไปใช้ ด้านความสนใจ ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านการแสดงออกอย่างอิสระ และความสัมฤทธิ์ผล โดยใช้เครื่องมือแบบทดสอบต่าง ๆ หลาย ๆ รูปแบบและวิธีเข้ามาใช้ (ชลอ พงษ์สามารถ, 2526)

นอกจากนี้ปัญหาด้านการวัดผลและประเมินผลยังเกิดจากครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในหลักสูตร จึงเป็นผลให้ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผล ให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่มุ่งประเมินว่า ผู้เรียนมีระดับการพัฒนาการเรียนมีคุณภาพมากหรือน้อย และเป็นการประเมินผลการสอนของผู้สอนด้วย วิชาศิลปศึกษามีจุดประสงค์ที่จะสร้างศิลปินให้เกิดขึ้นในตัวเด็กเป็นสำคัญมากกว่าการสร้างผลงานศิลปะ จากการศึกษาของ มีนา คงสุริยะนาวิ (2529) พบว่า ครูไม่เข้าใจแนวทางและจุดประสงค์ของการวัดผลประเมินผล เป็นการดูการพัฒนาการของผู้เรียนมากกว่าการวัดผลทางด้านทฤษฎีและยึดผลสำเร็จของงาน บางครั้งครูผู้สอนประเมินผลให้ผ่านโดยไม่ต้องสอน เมื่อครูผู้สอนมีพฤติกรรมเช่นนี้ ผลกระทบจะส่งผลถึงตัวเด็ก ครูผู้สอนและศิลปศึกษาด้วย นอกจากปัญหาเกิดจากสาเหตุดังกล่าวแล้ว ยังพบว่า ครูศิลปศึกษาไม่เข้าใจหลักและวิธีการวัดผลตามแนวหลักสูตรใหม่ เป็นต้น

สันทิพย์ ผาสุข(2534) ครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษามีปัญหาด้านการวัดและประเมินผลทุกเรื่องในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าปัญหามากคือเรื่อง การได้รับความร่วมมือ

ช่วยเหลือจากจังหวัดต้นสังกัดในการทำแบบทดสอบมาตรฐาน แสดงว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษาส่วนใหญ่ ไม่ผ่านการอบรม สัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตรประถมศึกษา วิชาศิลปศึกษาในด้านการวัดและประเมินผล ไม่มีความรู้ วิธีการวัดและประเมินผลวิชาศิลปศึกษา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วาสนา ณ นคร (2533) เทียนชัย เสาจินดารัตน์ (2534) พบว่า ครูไม่มีเวลาพอสำหรับการสร้างเครื่องมือตามจุดประสงค์ เอกสารเกี่ยวกับการประเมินผลไม่เพียงพอกับความต้องการ ขาดความชำนาญ และต้องการแบบประเมินสำเร็จรูป จากการวิจัยยังพบว่า ครูมีปัญหาในการตรวจสอบผลงาน การประเมินผลโดยคำนึงถึงพัฒนาการของเด็กด้านต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการตรวจสอบผลงาน พิระศักดิ์ เทพไตรรัตน์ (2534) เต็มดวง รัตนทัศนีย์ และคณะ (2529) พบว่าครูขาดความรู้ในด้านการวัดและประเมินผล ให้ความสำคัญกับผลงานสำเร็จมากกว่าพฤติกรรมการแสดงออกทาง ศิลปะของนักเรียนเป็นส่วนน้อย พฤติกรรมเช่นนี้เป็นสาเหตุให้ครูผู้สอนไม่สามารถนำข้อบกพร่องในการสอบและการสอนซ่อมเสริมได้

นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว เมื่อมีการสู้รบระหว่างเขมรฝ่าย เอง สัมริน และขบวน กู้ชาติเขมร ซึ่งเกิดขึ้นเสมอโดยเฉพาะในฤดูแล้ว ซึ่งถึงแม้ว่าปัจจุบันเหตุการณ์ด้านชายแดนจะมีการสู้รบน้อยลง เพราะอยู่ในช่วงที่กำลังเจรจาดกลางทำการหยุดยิงเพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งหาผู้นำ ปกครองประเทศกัมพูชา แต่การเจรจาก็ยังตกลงกันไม่ได้ ความขัดแย้งภายในประเทศก็ยังมี ปรากฏอยู่ตลอดเวลา ไม่น่าจะเกิดการสู้รบกันขึ้นอีกเมื่อใด ซึ่งหากมีการสู้รบกันขึ้นก็จะมีผลกระทบ ต่อโรงเรียนแถบชายแดนของไทย เพราะบางที่มีลูกกระสุนปืนใหญ่ปลัดหลงมาตกบริเวณใกล้ ๆ โรงเรียน ครูและนักเรียนต้องทิ้งห้องเรียนวิ่งลงหลุมหลบภัยหรืออพยพออกจากพื้นที่ เพื่อหลบกระสุนปืนใหญ่ ซึ่งบางครั้งตกลงในสนามโรงเรียน อาคารเรียน บ้านพักครู หรือในหมู่บ้าน ทำให้ ประชาชนหรือครูได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต ครูและนักเรียนในโรงเรียนเหล่านี้จำเป็นต้องเรียน และสอนกันไปท่ามกลางเสียงปืน เสียงระเบิด โดยที่ไม่รู้ว่าวินาทีใดจะต้องเป็นเหยื่อสงคราม (วิทยากรย์, 2532)

สภาพและปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาทั้งในด้านหลักสูตร ด้านเนื้อหาวิชา วิธีการสอน สื่อและการจัดห้องเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูผู้สอนและมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผู้วิจัยจึงมีความตั้งใจที่จะสำรวจความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการสอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อนำผลการวิจัยไปดำเนินการปรับปรุงคุณภาพการสอนวิชาศิลปศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพทัดเทียมกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตการศึกษาอื่น ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

พิภพ บิบัติ (2533) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการสอนศิลปศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเขตการศึกษา 4" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปัญหาและความต้องการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนของครู กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ครูโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 424 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 4 ประสบปัญหาและมีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษา ในด้านการวัดผลและประเมิน วิธีสอนและเทคนิคการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน วัสดุและสื่อการสอน การเตรียมการสอนศิลปศึกษาอยู่ในระดับมาก

ไพโรจน์ รุจิระวิจักขณ์ (2528) ได้ศึกษาเรื่อง "ความรู้และเจตคติ ต่อศิลปศึกษาของครูสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา" โดยใช้แบบทดสอบและแบบวัดเจตคติเก็บรวบรวมข้อมูลจากครูจำนวน 126 คน ใน 126 คน โรงเรียนได้จากการสุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูสอนศิลปศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา มีความรู้เกี่ยวกับศิลปศึกษา อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และมีเจตคติอยู่ในเกณฑ์ดีมาก
 2. ครูสอนพิเศษสอนศิลปศึกษา และครูประจำชั้นสอนศิลปศึกษามีความรู้เกี่ยวกับศิลปศึกษาแตกต่างกันอย่างมาก ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01 โดยที่มีครูพิเศษมีความรู้ดีกว่าครูประจำชั้นสอนศิลปการศึกษา
 3. ครูสอนศิลปศึกษาที่มีวุฒิปริญญาตรี และครูสอนศิลปศึกษาที่มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี มีความรู้ด้านศิลปศึกษาแตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01 โดยที่ครูมีวุฒิปริญญาตรี มีความรู้ดีกว่า
 4. ครูศิลปศึกษาเพศชายและครูศิลปศึกษาเพศหญิง มีความรู้เกี่ยวกับศิลปศึกษาไม่แตกต่างกัน ที่ระดับความมีนัยสำคัญ.01
 5. ครูพิเศษสอนศิลปศึกษาและครูประจำชั้นสอนศิลปศึกษา มีเจตคติต่อศิลปศึกษา ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01
 6. บุคลากรทางการศึกษาเห็นว่าครูสอนศิลปศึกษามีความสามารถด้านความรู้อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการสนับสนุนกิจกรรมพิเศษทางศิลปศึกษาอยู่ในระดับน้อย
- สรุปได้ว่าทางด้านครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาชั้นนั้น จากการศึกษางานวิจัยพบว่า ครูผู้สอนยังคงมีพฤติกรรมการสอนแบบเดิมอยู่ ในขณะที่ความต้องการหรือคุณลักษณะของครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาต้องการครูที่มีความสามารถในหลายๆ ด้านพร้อมทั้งต้องมีความรับผิดชอบเอาใจใส่รักเรียนอย่างจริงจัง และครูผู้สอนศิลปศึกษาเองก็ยังต้องการที่จะ เสริมสมรรถภาพในการสอนศิลปศึกษาอีกในหลายๆ ด้าน เพราะครูในระดับประถมศึกษาส่วนมากไม่มีวุฒิทางศิลปศึกษาโดยตรง

บรรจง บุญการี (2532) ได้ศึกษา "สภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี" ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเตรียมการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การทำบันทึกการสอน มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือ การเข้ารับการอบรม ปัญหาที่สำคัญคือ นักเรียนขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ เพราะมีฐานะยากจน ด้านการดำเนิน

การสอน มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การให้ลออกภาพของครูบนกระดานดำ ปัญหาที่สำคัญคือ ครูผู้สอนขาดความรู้ ทักษะความถนัดและความมั่นใจในการสอน ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอนปฏิบัติมากที่สุดคือ การใช้สื่อของจริง มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือ การได้รับสื่อการสอนจากหน่วยงานเอกชน หรือส่วนบุคคล ปัญหาสำคัญคือ การขาดแคลนงบประมาณในการผลิต ด้านการวัดผลและประเมินผล มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การใช้เกณฑ์ประเมินโดยยึดจุดประสงค์ตามแผนการสอน มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือ การวัดผลด้วยการทดสอบข้อเขียน ปัญหาที่สำคัญคือ ครูขาดความรู้ ขาดหลักการในการวัดผลและประเมินผล ไม่สามารถประเมินผลงานได้ตามวิธีการที่ถูกต้อง

วิภาวดี ยงเจริญ (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนราษฎร์ ในเขตการศึกษา 1" วัดถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนในโรงเรียนราษฎร์ ในเขตการศึกษา 1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดประเมินค่า กลุ่มตัวอย่างประชากรประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 160 คน ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 176 คน รวม 336 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยของโรงเรียนราษฎร์ในเขตการศึกษา 1 มีปัญหาอยู่ 2 ประการ คือ วิธีการสร้างเครื่องมือสำหรับการวัดผลและการเชิญวิทยากรในชุมชนและจากที่อื่นมาสอนนักเรียนในระดับปานกลาง ได้แก่ การหางบประมาณค่าใช้จ่ายในการสร้างสื่อ ขาดความเข้าใจในการสร้างสื่อ และปัญหาสุดท้ายของศิลปะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มีนา คงสุริยะนาวัน (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ผู้บริหารโรงเรียนและครูโรงเรียนประถมศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการจัดการและการใช้หลักสูตรประถมศึกษา กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์จังหวัด ศึกษานิเทศก์อำเภอ ศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา

ศึกษาแห่งชาติ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 เกี่ยวกับปัญหาการจัดเนื้อหาและแนวทางการปรับปรุงเนื้อหา การจัดการเรียนการสอน การบริหารและการจัดการด้านบุคลากร การจัดเวลาเรียน การจัดส่งคู่มือและห้องเรียน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 กลุ่มประชากรคือ ศึกษานิเทศก์ 332 คน ผู้บริหาร 464 คน ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จำนวน 862 คน รวมทั้งสิ้น 1,658 คน แบบสอบถามเป็นแบบสำรวจรายการแบบมาตราส่วนประเมินค่าและแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การจัดเนื้อหาด้านศิลปศึกษา หน่วยงานสานและถักทอ ควรเพิ่มเนื้อหาและเวลาเรียนในหน่วยนั้น การแกะสลักและหน่วยงานออกแบบสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ ปัญหาด้านการเรียนการสอนมีปัญหาปานกลางในด้าน การประเมินผล ปัญหาที่ตัวครูไม่สามารถสอนได้ทุกวิชา ครูไม่มีความรู้เฉพาะเนื้อหาในบางหมวด ทำให้ขาดความเชื่อมั่นในการสอน

อุทัย ท้าวอนันต์ (2535) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาและความต้องการในการรับบริการจากศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนของครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบปัญหาและความต้องการในการรับบริการจากศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนของครูผู้สอน วิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ที่มีลักษณะที่ตั้งของโรงเรียนแตกต่างกันโดยศึกษาใน 3 ด้าน คือ

1. ด้านการเป็นศูนย์กลางในการผลิตค้นคว้า ทดลองและพัฒนาสื่อต้นแบบ และสื่อการสอนวิชาศิลปศึกษา

2. ด้านการให้บริการการจัดเก็บและบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา

3. ด้านการให้ความรู้แนะนำ ส่งเสริมเกี่ยวกับเทคนิคการผลิตการใช้สื่อการเรียน

การสอนวิชาศิลปศึกษา ตลอดจนเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา กลุ่มตัวอย่างประชากรในโรงเรียนที่เป็นที่ตั้งศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน 97 คน และโรงเรียนที่ไม่เป็นที่ตั้งศูนย์วิชาการกลุ่ม กลุ่มโรงเรียน 594 คน รวมทั้งสิ้น 691 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีแบ่งชั้นตาม

สัดส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถามปัญหาและความต้องการในการรับบริการจากศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการทำการทดสอบค่า ซี และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว ผลการศึกษา พบว่า ครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษามีปัญหาในการรับบริการจากศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนทุกด้านส่วนความต้องการพบว่า ครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนที่ไม่เป็นที่ตั้งศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน เมื่อเปรียบเทียบปัญหาตามขนาดของโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางมีปัญหาด้านการบริการ การจัดเก็บและบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอนมากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่วนความต้องการพบว่าครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนขนาดกลางมีความต้องการการเป็นศูนย์กลางในการผลิต ค้นคว้า ทดลอง และพัฒนาสื่อต้นแบบและสื่อการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา และด้านการให้บริการการจัดเก็บและบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษามากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวกับโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวชายแดนและได้พบสาระสำคัญ ดังนี้คือ

สายยนต์ สุวรรณเขต (2533) ได้ศึกษาเรื่อง "สภาพและปัญหาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในจังหวัดปราจีนบุรี" มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนกรมตำรวจที่เปิดทำการสอนจำนวน 12 โรงเรียน จากการสำรวจพบว่า

ด้านสภาพแวดล้อม ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน บางโรงเรียนได้รับผลกระทบจากการสู้รบของกองกำลังต่างชาติและผู้ก่อการร้ายอยู่เสมอ

ด้านสภาพการศึกษา โรงเรียนได้ดำเนินการตามนโยบายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาของกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน โดยใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 โดยมีครูตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้สอนและผู้ช่วยสอน ซึ่งครูเหล่านี้ขาดความรู้ความชำนาญการสอน

ด้านอาคารสถานที่ ส่วนใหญ่เป็นอาคารชั่วคราว

ด้านงบประมาณ ได้รับงบประมาณจากกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน และผู้มีจิตศรัทธา ซึ่งนับว่ายังไม่เพียงพอ และรายจ่ายส่วนใหญ่จะใช้ในโครงการอาหารกลางวันมากที่สุดและได้รับความช่วยเหลือ ความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ด้วย

สำหรับทางด้านปัญหา พบว่า โรงเรียนมีปัญหาในเรื่องสภาพที่ตั้งของโรงเรียนการคมนาคมไม่สะดวก บุคลากรไม่เพียงพอ ขาดความรู้ความชำนาญ ขาดแคลนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียน

ปัญหาทางด้านนักเรียนพบว่า นักเรียนขาดบอยเนื่องจากปัญหาสุขภาพและความจำเป็นที่จะต้องช่วยเหลือผู้ปกครองทำงาน

แนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้แก่ การจัดสรรอัตรากำลัง การส่งเสริมความร่วมมือจากประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีสภาพที่ดีขึ้น และจัดอบรมให้ความรู้ในด้านการสอนแก่ครู ส่วนการแก้ปัญหาของนักเรียนนั้นมีข้อเสนอว่าโรงเรียนควรชี้แจงให้ผู้ปกครองตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาให้มากขึ้น

รุ่งฤดี วิเศษนคร (2533) ได้ศึกษาเรื่อง "การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านในโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ตำบลไทย-กัมพูชา" ใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์(แบบมีโครงสร้าง) และแบบสังเกตโรงเรียนกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 57 คน ครูผู้สอน 286 คน นักเรียน 48 คน และโรงเรียนที่สังเกต 14 โรงเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า

1. การใช้หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ครูส่วนใหญ่ขาดความเข้าใจและเอกสารไม่เพียงพอ ส่วนผู้บริหารมีความเข้าใจเป็นอย่างดี

2. สื่อการสอน พบว่าครูไม่มีเวลาเตรียมและผลิตเอง เพราะมีชั่วโมงสอนมากและขาดทักษะในการนำสื่อการสอนมาใช้
3. การวัดและประเมินผล ขาดความรู้ความเข้าใจในการสร้างเครื่องมือ
4. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ขาดงบประมาณ ไม่มีสถานที่จัด และไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร
5. สภาพแวดล้อมทั่วไป โรงเรียนส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก อาคารเรียนชำรุดทรุดโทรม ครูผู้สอนต้องสอนทุกวิชา มีใจรผู้ร้ายชุกชุม ฐานะยากจน สุขภาพนักเรียนไม่ดี ขาดสารอาหาร

งานวิจัยต่างประเทศ

วอลเตอร์ (WALTERS ; 1987 A) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษานักเรียนตัวอย่าง 3 กลุ่ม ซึ่งได้รับผลกระทบจากการใช้หลักสูตรศิลปศึกษาในโรงเรียนนามิโคบา ในแคนาดา มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อส่งเสริมการศึกษาที่ประกอบด้วยการเรียนในหลักสูตรวิชาศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา พิจารณาถึงสิ่งที่ต้องการศึกษาเป็นพิเศษ และสภาพปัญหา กลุ่มตัวอย่างศึกษาได้แบ่งนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม ในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนภูมิภาคที่ใช้หลักสูตรศิลปศึกษา ที่สอนโดยครูที่ไม่ใช่ครูพิเศษสอนศิลปศึกษาในมานิโคบา ประเทศแคนาดา กลุ่มที่ศึกษามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ข้อมูลนี้นำไปสู่การปรับปรุงระดับโรงเรียนในส่วนภูมิภาคในการใช้หลักสูตร พบว่าต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงมีอยู่ 4 ปัญหา ในหลักสูตรศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา คือ 1) ในทัศนะของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองต้องการให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงการเรียนศิลปศึกษา 2) นักพัฒนาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องของครูประถมศึกษาต้องการจัดระเบียบเนื้อหาการเรียนในหลักสูตรให้ดี 3) งบประมาณสำคัญส่วนบุคคลให้มีการแสดงออกตามกระบวนการของศิลปะ 4) การประเมินผลของศิลปะ เพื่อเป็นการพัฒนาพฤติกรรมและมีการตอบสนองในการนำไปใช้

เมย์ (MAY : 1985) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ศึกษารณการติดตามผลหลังการใช้หลักสูตร 2 ปี มีผลต่อเด็กเกรด 3 และเกรด 4 อย่างไร" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าประสบการณ์จากโปรแกรมศิลปะในชั้นเรียนมีความหมายต่อเด็กอย่างไร ตัวอย่างประชากรคือ นักเรียนเกรด 3 จำนวน 3 กลุ่มเดิมซึ่งขึ้นไปอยู่ในระดับเกรด 4 จำนวน 64 คน โรงเรียนที่เลือกมานั้นเป็นตัวแทนประชากรระดับต่ำ ระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ และระดับปานกลางโดยการดูจากการปฏิบัติจริงรวมทั้งการสังเกต การบันทึกเสียง การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนจัดอันดับสติปัญญาและความสามารถในการเรียนศิลปะของคนต่ำกว่าผู้ใหญ่ประเมินผลงานของพวกเขาที่นักเรียนชอบคือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้มีความยืดหยุ่นใจการใช้ความคิด และการศึกษาค้นคว้ากิจกรรมที่นักเรียนชอบ และการศึกษาค้นคว้ากิจกรรมที่นักเรียนชอบน้อยที่สุดเป็นกิจกรรมที่ต้องการให้นักเรียนถ่ายทอดออกมาให้เหมือนจริง และมีจุดประสงค์คลุมเครือสับสน หรือต้องมีการควบคุม นักเรียนชอบทำงานโดยใช้ความคิดจินตนาการของตนเองมากกว่าจะเลียนแบบจากครู นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าศิลปะคือการใช้ปฏิบัติ แต่มีจำนวนมากสนใจในการดูการชื่นชมความงามและการวิจารณ์

เบเบทีโดห์ (Bebetodoh ; 1986) ได้ศึกษาสภาพของวิชาศิลปะในโรงเรียนระดับประถมศึกษาในรัฐเบนเดล ประเทศไนจีเรีย โดยมีจุดมุ่งหมายศึกษาลักษณะสถานภาพของวิชาศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษา ในรัฐเบนเดล เกี่ยวกับนโยบาย ความแตกต่าง ศึกษาติดตามทิศทางหลักสูตรศิลปะศึกษา วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการสอนของครู คุณภาพของครูและวิธีการวัดและประเมินผล ในส่วนของความแตกต่างกันในการใช้หลักสูตรระหว่างชุมชนเมือง ชานเมืองและชนบทเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการสอน คุณภาพของครูผู้สอนและการวัดและประเมินผล

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ครู 40 คน จากโรงเรียน 20 โรงเรียนในเขตเมือง และครู 40 คน จากโรงเรียนในเขตชนบทรวม 120 คน ใช้แบบสอบถามซึ่งพัฒนาโดยนักวิจัยจากการคัดเลือกของผู้บริหารผลการวิจัยพบว่า 1) โรงเรียนระดับประถมศึกษาในรัฐเบนเดลส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ จากการรวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับศิลปะศึกษาทั้งใน

ประเทศและต่างประเทศพอสรุปได้ว่า การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษามีปัญหาในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านตัวครูผู้สอน ไม่มีวุฒิทางด้านศิลปศึกษา มีผลทำให้สมรรถภาพ การสอนของครูลดลง และสอนไม่ตรงเป้าหมายของหลักสูตร เนื่องจากไม่มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักสูตรศิลปศึกษา ขาดความรู้ด้านวิธีสอนและเทคนิคการสอนใหม่ ๆ ขาดงบประมาณสนับสนุนด้านการสร้างสื่อการสอน ครูไม่มีความมั่นใจในการประเมินผลงานศิลปศึกษาครูส่วนใหญ่ต้องการแบบวัดและประเมินผลที่เป็นมาตรฐาน และครูส่วนใหญ่ขาดความเชื่อมั่นในการจัดกิจกรรมในหลักสูตรยังพบอีกว่าครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษาต้องการได้รับการอบรม สัมมนาเกี่ยวกับวิชาศิลปะในด้านต่างๆ ด้านเพื่อพัฒนาคุณภาพในการสอนของตัวครู ของหลักสูตรศิลปศึกษา กำหนดนโยบายศิลปศึกษาแห่งชาติ 2) เนื้อหาโครงสร้างของหลักสูตรศิลปศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา ในรัฐเบนเดลเน้นความสำคัญในด้านทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดงจนเต็มรูปแบบในหลักสูตรศิลปศึกษา 3) โปรแกรมศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาในเบนเดล ทำอย่างง่าย 4) โครงสร้างแบบแผนถูกทำลายโดยครูศิลปะส่วนใหญ่ในเบนเดล ในแนวของการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติและความสร้างสรรค์ตามเกณฑ์ของหลักสูตรศิลปะ 5) การวัดและประเมินผล ครูส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามการวัดและประเมินผลของหลักสูตรศิลปะในด้านวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ 6) ครูในชนบทและชานเมืองในเบนเดล ต้องการให้นักเรียนขายผลงานเพื่อหารายได้จากกิจกรรมศิลปะมากกว่าครูในเขตเมือง

ชิน, เช่า ปิง (CHEN, CHAO -PING, 1989) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์ความเชื่อในหลักสูตรศิลปศึกษา และการสนับสนุนหลักสูตรของครูประจำชั้น ในโรงเรียนประถมศึกษา ในเมือง เกาเซีย และปิงตัง ประเทศไต้หวัน" จุดประสงค์เพื่อศึกษาว่า สิ่งใดในหลักสูตรศิลปะในระดับประถมศึกษา ที่ครูประจำชั้นยึดถือและนำไปใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างไร โดยเก็บข้อมูล จากการสัมภาษณ์ ความเชื่อของครู เกี่ยวกับแนวคิดความเข้าใจ และการเน้นความเชื่อในการปฏิบัติการสอนในห้องเรียน สู่ลักษณะเฉพาะของหลักสูตร และผลสัมฤทธิ์ที่เปลี่ยนแปลงความเห็นที่ตามมาจากการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า

1. ครูประจำชั้นส่วนใหญ่เชื่อว่าหลักสูตรศิลปศึกษาควรเน้นเรื่องสถานที่ ความจำเป็น และความต้องการในชั้นเรียนศิลปะของเด็ก และ เน้นศิลปวัฒนธรรม

2. ครูประจำชั้นเชื่อว่าหลักสูตรมาตรฐานก็เน้นในเรื่องสถานที่และความต้องการของเด็กมากกว่าธรรมชาติและโครงสร้าง

3. ครูประจำชั้นมีความเชื่อว่าครูผู้สอนควรมีวุฒิทางศิลปศึกษา และต้องมีความสนใจในงานศิลปะ และเด็กนักเรียนของเขาก็ต้องมีความสนใจในศิลปะอย่างแท้จริง ครูประจำชั้นรู้สึกว่าเขาประสบความสำเร็จในการสอนศิลปศึกษาพอสมควร แต่ยังคงขาดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และสภาพสังคมในโรงเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนศิลปะของเด็ก

4. ครูประจำชั้นมีความเชื่อมั่นว่าหลักสูตรศิลปศึกษาที่ใช้อยู่ในขณะนี้สัมพันธ์กับหลักสูตรมาตรฐาน แต่ครูผู้สอนยังขาดการสนับสนุนอย่างเต็มที่

ฮอปสัน (Hopson, 1985) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาปัญหาของครูศิลปศึกษาที่บรรจุใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อจำแนกและบรรยายถึงสภาพปัญหาต่างๆ ของครูศิลปศึกษาที่บรรจุใหม่ในรัฐเนบราสก้า ไอโอวา มิสซูรี แคนซัส โคโลราโด ไวโอมิงและรัฐเซาท์-ดาโกต้า ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการสอนตั้งแต่ 1-2 ปี เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาด้านการสอนศิลปศึกษา โดยจำแนกออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการควบคุมชั้นเรียนและการจัดการเรียนการสอน การวางแผนและพัฒนาหลักสูตร ด้านการพัฒนาอาชีพ ด้านการปรับปรุงและการพัฒนาการวัดและการประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า

1. เกี่ยวกับอายุ กลุ่มครูที่มีอายุระหว่าง 40-49 ปี ร้อยละ 21 มีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์และสื่อการสอน กลุ่มที่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี ประสบปัญหาด้านดังกล่าวร้อยละ 11 ส่วนครูที่มีอายุระหว่าง 30-39 ปี ประสบปัญหา ร้อยละ 14

2. เกี่ยวกับเพศ ครูที่เป็นเพศหญิงร้อยละ 14 ประสบปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเครื่องอำนวยความสะดวก อุปกรณ์ และสื่อวัสดุ ส่วนครูที่เป็นเพศชายพบว่า ร้อยละ 7 ที่ประสบปัญหาด้านนี้

3. เกี่ยวกับประชากรของโรงเรียน พบว่าครูที่สอนหลายโรงเรียนในคราวเดียวกัน ร้อยละ 32 ประสบปัญหาด้านการจัดห้องเรียน และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเมื่อเปรียบ

เทียบกับครูที่สอนโรงเรียนเดี่ยวพบว่าจะประสบปัญหาน้อยกว่า และครูที่สอนในโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 600 คนขึ้นไป พบว่าร้อยละ 23 จะประสบปัญหาด้านการควบคุมชั้นเรียน

4. เกี่ยวกับระดับชั้นที่สอน พบว่าครูที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาร้อยละ 22 จะประสบปัญหาในเรื่องการจัดชั้นเรียน และยังพบอีกว่าครูในระดับประถมศึกษาจะมีปัญหาสูงกว่าครูมัธยม และสูงกว่าครูในชั้นอนุบาล

วาลเตร์พ (Walterp, 1985) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ผลของโปรแกรมศิลปะในทัศนคติของครูและนักเรียนอนุบาลที่ค้อยโอกาสในชนบท" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงผลของโปรแกรมศิลปะในทัศนคติของครูและนักเรียนอนุบาลที่เสียเปรียบในชนบท กลุ่มตัวอย่างประชากรคือ ครูและนักเรียนอนุบาลจากโรงเรียนอนุบาลประจำตำบลในชนบทของรัฐมิสซิสซิปปีเดลต้า (Mississippi Delta) ที่มีรายได้ต่ำ สมมุติฐานของการวิจัยคือ ไม่มีความแตกต่างในด้านความพร้อมทางทักษะนักเรียนอนุบาลและทัศนคติของครูที่มีต่อวิชาศิลปศึกษาก่อนและหลังการเรียนโปรแกรมศิลปศึกษาในการสอนตามโปรแกรมที่มีการใช้ระบบและการลำดับขั้นตอนของโปรแกรมศิลปศึกษารวมทั้งมีการหมุนเวียนเปลี่ยนโปรแกรมด้วย โดยการใช้ศิลปะและงานประดิษฐ์แบบ "Afro-American" เพื่อทดสอบความพร้อมทางทักษะของนักเรียนก่อนและหลังเรียนโปรแกรมศิลปศึกษา และทดสอบความแตกต่าง (T-test) ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติศิลปศึกษาของครูทั้งก่อนและหลังการเรียนโปรแกรมศิลปศึกษา และความพร้อมทางทักษะของนักเรียนอนุบาลก่อนและหลังการทดสอบซึ่งเป็นผลของการใช้ศิลปะและงานประดิษฐ์แบบ "Afro-American" อย่างมีระบบและลำดับขั้นตอนในโปรแกรมศิลปศึกษามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

วอลเตอร์ (Walters, 1987) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษานักเรียน 3 กลุ่ม ซึ่งได้รับผลกระทบจากการใช้หลักสูตรศิลปศึกษาในโรงเรียน มานิติบา ในประเทศแคนาดา" มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาที่ประกอบด้วยการเรียนในหลักสูตรวิชาศิลปศึกษาระดับประถมศึกษาพิจารณาถึงสิ่งที่ต้องศึกษาเป็นพิเศษ และสภาพปัญหาของกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ศึกษาแบ่งออกเป็น

3 กลุ่ม ในโรงเรียนส่วนภูมิภาค ที่ใช้หลักสูตรศิลปศึกษา ที่สอนโดยครูที่ไม่ใช่ครูพิเศษสอนศิลปศึกษา ในมานิตوبا ประเทศแคนาดา กลุ่มที่ศึกษามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ข้อมูลนี้นำไปสู่การปรับ แบ่งระดับของโรงเรียนในส่วนภูมิภาคในการใช้หลักสูตร ผลการวิจัยพบว่าต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงมีอยู่ 5 ปัญหาในหลักสูตรคือ

1. ครูในโรงเรียนประถมศึกษามีความต้องการที่จะเรียนศิลปะขั้นพื้นฐาน
2. ในทัศนะของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ต้องการให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในระบบ การเรียนศิลปศึกษา
3. นักพัฒนาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาและครูประถมศึกษาต้องการจัด ระเบียบ เนื้อหาการเรียนในหลักสูตรให้ดีขึ้น
4. สิ่งสำคัญควรจะ เน้นการแสดงออกตามกระบวนการทางศิลปะ
5. การประเมินผลของศิลปะ เพื่อพัฒนาพฤติกรรม การตอบสนองต่อการนำไปใช้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศสรุปได้ว่า การเรียนการสอนวิชา ศิลปศึกษาในภูมิภาคต่างๆ ยังคงประสบกับปัญหาการสอนในด้านต่างๆ อันส่งผลกระทบต่อประสิทธิ ภาพของการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียน ประถมศึกษาในถิ่นทุรกันดาร หรือตามแนวชายแดนที่เกิดสถานการณ์สู้รบ และพบว่าปัญหาที่สำคัญคือ การขาดแคลนครูผู้สอนเฉพาะสาขา ซึ่งครูประจำชั้นต้องดำเนินการสอนวิชาศิลปศึกษาเอง ทั้งยัง ขาดการสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างจริงจัง ขาดงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์การสอน ประกอบ กับสภาพของครูและนักเรียนมีความเสี่ยงภัย ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานเนื่องจากเหตุ การณ์ที่ไม่น่าไว้วางใจที่ไม่แน่นอนทางการเมืองและทางทหารของประเทศเพื่อนบ้านและกองกำลัง ตีดาวยุติที่เข้ามาสร้างสถานการณ์จากความเป็นมา และความสำคัญของปัญหาของปัญหาที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิดของนักการศึกษา ซึ่งได้พิจารณานำมาเป็นพื้นฐานของการสอนวิชาศิลป ศึกษา ที่มีหลักการว่าเป็นการจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุผล สัมฤทธิ์ในการเรียนศิลปศึกษาตามจุดมุ่งหมายนั้น แล้วสรุปออกมาเป็นองค์ประกอบพื้นฐานและเป็น รอบในการสร้างเครื่องมือของการวิจัยครั้งนี้ 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านหลักสูตรวิชาศิลปศึกษา
2. ด้านเนื้อหาวิชาศิลปศึกษา
3. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา
4. ด้านสื่อการสอนวิชาศิลปศึกษา
5. ด้านการวัดผลและประเมินผลวิชาศิลปศึกษา

ประกอบกับแนวคิดของ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาในระดับประถมศึกษา พ.ศ.2536 ที่ต้องการยกระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษาให้ทัดเทียมกันทั่วประเทศ มาเป็นหลักในการสำรวจความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการสอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ในแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาและแก้ปัญหาการสอนวิชาศิลปศึกษาของครูและการเรียนรู้ของนักเรียนได้ครบถ้วนตามความมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำแนวคิดของการสอนมาถามความคิดเห็นของครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา